

GELLÉRI ANDOR ENDRE

KIKÖTŐ

AZ ATHENAEUM KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5572-88-3 (online)
MEK-16406

TARTALOM
HÚVÖSVÖLGYI NÁSZUTASOK
HÁZ A TELEPEN
HALÁSZLÉ
KIKÖTŐ
BARNA SÖR
KŐMŰVESEK
B
HOMÁLY
TRÉFA, CSILLAGOK
A KÉKSZEMŰ LÁNY
FACIPÓ
FARSANG
GYÁSZMENET
IFJÚSÁG
JÚLIUSI EMLÉK
ÖTÖS
VERA NAPLÓJA
KÉT MÁZSA
EPRESKERT
ZERGESZIKLA
A HÁRFÁS
ELMÚLÁS

HÚVÖSVÖLGYI NÁSZUTASOK

Egyszerű szél fújt. Parasztruhás. Kucsmája alól mezei szag dőlt. Az emberek azt mondták: alkonyodik... a fecskék ilyenkor magasra szálltak, aztán eltűntek és visszajöttek csillaggal a csőrükben. Így lett a ragyogós est.

Barlangi Miska dél óta volt házas. Karján vitte nejét: Szlucsák Máriát, aki folyton nevetgélt. Körülötte két-három becsipentett ember volt a nászkíséret. Az egyik: órás, akit jó apja ezzel adott át púpos mesterének: - Mivel csak egy lába van a fiúnak, gondoltam jó lesz órásnak... Aztán Hrunyák, a néhai hentes és kolbászos ember. Végül is Panni néni, a közismert pirosorrú mosónő.

A nászkíséret tagjai egytől-egyig ágyrajárók voltak Óbuda valamely alacsony házában, cipészek, kocsisok és kartongyári munkások között. Szóba került, hogy az ifjú pár töltsen talán az egyik ilyen üres ágyban az éjjelt.

De Barlangi Miskának nem volt ehhez kedve. - Még legénykoromban, - mesélte, - ha ilyen szép idő volt, mindig fölmentem a tyúkokkal a hegyre.

Panni néni is bevallotta, hogy ő is járt nyáridőben a puha fű között, míg a santa órás felsóhajtott: - Fene egye, engem csak a nyakán vihetne oda a nőm, ha prücskölni akar.

- No Pannikám, - döffent meg a kolbászos ember, - akkor majd elmegyünk mi a fiatalokkal. Övék lesz a vadrózsabokor, miénk meg a liceumfa.

- Vihetném, - vallotta Barlangi Miska, - hozzánk is haza a széles ágyba. Van azon fehér huzat is. De álljak oda magyarázni... az nekem niksz.

A fiatalasszony ura vállára lógatta kis, sápadt fejecskéjét. Alig érezte a bortól, hogy lép... aludni szeretett volna halkan. De most figyelte: - Volt nekem - mesélte az órás - egy bécsi barátom, aki sóher volt, mint ti ketten. Ez értett a lakatosságához, ült is érte már valamit... hát ez akkor kinyitotta az egyik szép bútörzset, aminek a kirakatában olyan díszágy állt. Elvégezte ott, amit kellett, az asszonya megvetette hajnalban csakúgy rendesre az ágyat, a barátom bezárta megint a rolót s elment onnan. Talán még ma sem tudják.

Mariska odabújt az urához: már egészen ólmosak voltak a lábai, a cipők nehezek és nyűgösek. Legszívesebben mezétláb ment volna.

- Én azt mondom, - erősítette a néhai hentes, - hogy jobb lesz a bokor!

A bokrok félrehajtott fejjel álltak a néma hegyeken. Az utak kapuja nyitva volt feléjük. És a báva éjjeli lepkék lámpának nézték a csillagokat s a fényükbe szerettek volna szállni. A mesék törpéi is látszódtak már: ezüst szakállukra zöld fényport hintettek a jános-bogárkák lámpásai. A mécsvirágok fehérek voltak, mint a főpapból lett szellemek.

Az éjszaka, a furcsa kutya, éhesen várta a hangokat.

Barlangi Miska el is mélázott: - Megmondom gyerekek, - újságolta, - hogy a Hármashatár-hegyen is voltam, a Kiscell-hegyen is, meg még arra Hidegkút felé. S ha egyszer már meg-nősültem én, szeretnék valami mást.

- Volt-e már Panni néni a Húvösvölgyben? - kérdezte a mosónőt.

Pannika megingatta a fejét. Soha. Sem az órás, sőt a nagymultú kolbászos se még. Messze van az innen s ők tulajdonképpen e sárgaházás kerület apró járdái között ödöngtek, hol józanon, hol becsipentve.

- Húvösvölgy! - mondta az órás, - ja Húvösvölgy. Hiszen ott szanatóriumok vannak, - s csettintett a nyelvével, mintha finom barackpálinkába áztatta volna be.

- Húvösvölgy! - folytatta a kolbászos, - oda egyszer én pincérnek akartam menni.

Húvösvölgy! árnyasnevű, nyáron zöldszemű táj! Hinták lengenek ágaid között s a könnyű árnyék utánuk szalad. Oldalaidból bor folyik egy-egy kocsmá száján s a cigányok, mint fekete tücskök, virággá muzsikálják a bimbót. Húvösvölgy! mezőiden finom csirkecsontok! kalács-morzsák a hangyáknak! papírok, amiken zsírfoltot hagy a libamáj, a vaj és az eldobott tojáshéjból kalapot kapnak a gombák!

Húvösvölgyi utak!

A Széna-térnél kell átszállni s aztán csak menni, menni és kinézni a villamos ablakán, mint egy luksuszvonatból!

De oda s vissza, két embernek mégiscsak egy pengőbe kerül a villamos.

A kolbászos kivesz a zsebéből a nászútra húsz fillért. Az órás is tizet. Hat fillérje meg van az új férjnek is. Tíz Mariskának. De Panni néni hallgat. Mindenfelé elnéz, sunyít, a mosónők fukarok, mint a rozsdás zár. Ám Barlangi Miska csöppet sem tapintatos ember, rálép a tyúkszemre: - Nézze Panni néni, adja maga ide, ami még hiányzik. Hétfőn visszaadom, istenemre mondom.

Panni néni megriad s a keblei közé nyúl. Ott kotorász, aztán távolabb vonul, mintha nem látná jól a tarka zsebkendőbe kötött pénzt.

- Nehezen keresem a kenyerem, - mondja felsóhajtva, - de úgy-e hétfőn biztosan megadod Miskám?

- Megadom, a szent kecskére, - fogadja Barlangi Miska.

- Én is köszönöm Panni néni, - tágítja ki a szemét erre az álmos fiatalasszony.

S becsenget az állomásra a büszke kilences óbudai villamos. A kalauza kinéz s azt mondja: - Na mi lesz, atyafiak?

Mert csak most veregetik egymást vállon szeretettel az italos férfiak és sustorognak. S most öleli át egymást búcsúzkodva Mariska és Panni néni.

Kihajol a kocsi kövér vezetője elől. Úgy érzi, már gurulni szeretne a masinája.

S most megrántják a szíjat. Csing. Belevág a vezető a csengőbe. Csörömp-csörömp.

Bent a kalauz szalutál: - Szabadna kérem a jegyet?

- Húvösvölgybe kettőt, prolinászra - döfi Barlangi Miska. Apró arcú asszonya azt mondja neki: - Te! Aztán ránéz az ő új urára és szájon csókolja.

A vezető kíváncsian hátracsenget a kalauznak, mi történik ottan, jöjjön csak előre.

Miska és Mariska egyedül vannak a szép, sárgabélű kocsiban. Aztán így szól a férj: - Oda a Kiscell-hegyre mégsem akartam veled menni. Régi fű van ottan. Meg aztán Húvösvölgy az mégis csak más! - s megigazítja a sapkáját.

Mariska is helyrehúzza a kendőjét. Új utasok jönnek.

A násznépes órás még invitálja a kolbászoszt valamelyik kocsmába. De annak már vörös mind a két arca a vágtyól s így szól fölénytel: - Nem a, mi már csak megnézzük Panni, puha-e a fű Barlangiéknak?

Erre az órás behúzza a mankót a hóna alá: - Pedig de szépen citerázik egy vak odabent.

Csakugyan: pengeni kezd a kocsmablak mögött a halvány citera.

Ezalatt az este járja az utcákat, mint a kormos kéményseprő. Szerencsét hoz a részegekre, majd magas létráját az égnek támasztva, hajnalban kimászik Óbuda kocsmái közül, a felhők közé.

HÁZ A TELEPEN

A nevére még emlékezett: Pettersen István. Nagyon régen így hívta őt a tanító úr, mikor a szürkefedeles elemista bizonyítványát a kezébe adta. Az előjáróságon mikor kiváltotta a munkakönyvét, megjelent egy kékzubbonyos, ellenzős sapkás altiszt és szigorúan belebámult a munkáskülsejűek csoportjába. Aztán elkurjantotta magát: - Pettersen István. Ez is ő volt. Láta magát sváb legények között, akiknek kerek fekete kalapja mellett a tavaszi virágok úgy sápadoztak, mintha ők is ittak volna a legények pálinkájából. Távolabb a sorozásra indulóktól egy-egy lány, vagy anya álldogált kipirultan, izgatottan. Aztán benyomultak valamennyien a nagy terembe, ahol hosszú asztaloknál urak ültek s az asztal előtt, szájában kialudt szivarral az ezredorvos járkált hátratett kezekkel. S a legények sora megindult a mérce felé, majd onnan kibukkanva az ezredorvos elé került. Akkor is Pettersen István volt, alkalmas közlegény, aki géppuskás szakaszhoz került és Montenegróba vezényelték.

- Nézze, Pettersen, - mondták aztán neki pár évvel ezelőtt valamelyik lakatosműhelyben, - mit csináljak magával, ha nincs munkám?

Pedig akkoriban már az egyik lányos házban is mondogatták, hogy Pettersen István így és úgy, majd az Ellával...

De most, amint a szétszórt s apró házacsók között osont, másminő nevet adott ő magának: - Kutya.

Volt is benne valami kóbor eb, amint szedte a lábát s görbe háttal átbámult ezen az ablakon, majd oldalt lappangott és elnézte, hogyan vacsoráznak odabent.

Az ég borult volt. Alig mozgó szél járt az utcákon; lent csak csípett a hidege, de odafent a hegyekben már jeges lehetett az érintése. Eddig, fönt, akármelyik füves helyen elaludt; s mintha éjjel még jobbízűek lettek volna a lopott gyümölcsök, mint nappal. Tavasszal és nyáron kecskék legeltek a hegyoldalakban: mekegve közeledett feléjük, hasoncsúszva és megfejte őket. Volt a hegyi háznak sok kósza tyúkjá, ezek lopva kiszöktek és tojásfészket akartak rakni a széna között vagy a bokorban. Kifosztotta ezeket a fészkeket és néha olyan jól élt, hogy virágokat szedett, meg lepkét kergetett.

De most a fű hegyes lett és szúrós az ősztől. S a föld alatt mintha láthatatlanul folyó áramlott volna: nedvessé vált minden rög.

Le kellett húzódnia a városba.

Nagy fekete, üres telektömb ásított itten utcákon át.

Ennek a közepébe gázolt. Útközben belebotlott az elszórt kövekbe és féltéglákba. Néhány ilyen féltéglát kikotort a sötétből s ezekből kirakta magának az ágyat. Valami amarra világosabb volt, mint a többi: odament s fölvette. Papírzsák volt, amiben cement szokott lenni. Szét-hasította s végigsimította a téglákon. Aztán összehúzta magát, karjával betakarta fejét és elaludt.

Mintha verejték verte volna ki, olyan átnedvesedve ébredt föl. Mikor felállt, úgy rázta egész testében a hideg, hogy szinte rémület fogta el. Futni kezdett, hogy átmelegedjen.

A nagy, szürkesség alatt fekvő hatalmas telek lassan földerült.

Pettersen visszaballagott kemény ágyához. Leült rá. És szétnézett.

Mindenfelé piros kis arccal féltéglák heverték; kövek; a talaj meszes volt; valaha mészégető állt itt, annak a lebontásából maradtak itt a téglák s a kormos cserepek.

A házak messze, elszórtan nyugodtak a telek széleinél. Ember alig vágott át a kihalt, szemetes grundon.

Szemben a hegyek tele voltak ősszel; az éjszakák tele lesznek széllel és esővel...

Pettersen nem volt nagyigényű. Hat nagy lépést tett így és hatot amúgy. Legelőször is ezt a méretet töltötte ki téglával. Ilyen nagy lesz a háza. Aztán szétnézett szerszám után. Akadt a közelben egy elszórt, fül nélküli kosár, aztán lyukas zománcvödör s rengeteg ócska fazék. Mikor bejárta a birodalmát: eldobált, poros kabátujjakra akadt, nyolcfelé szakadt nadrágokra és rozsdás szögekre. A kosarat és a rossz vödört telirakta téglával s elkezdte a »házához« cipelni. Egy görbe szemeteslapátnak nagy szerepet szánt. Ezzel kaparta fel a porhanyós talajt: ez a meszes és salakos por volt a malter: ezt szórta és simította el a téglarések között.

Ott állt egy ember az üres telken és építkezett. Tarkabarka falat emelt magának, hogy beborítsa vele az éjszakák ellen a testét, és bár a gyomra korgott, isteni megnyugvás vett erőt az emberen. Itt hevert ez a telek üresen; az anyag, amiből a házat építette: évek óta nézte a napot s bújt a hó alá és ázott az őszi nagy esőkben. S most a szebb téglákat kiválasztotta valaki és házat csinált belőle magának. A kormos cserepeket száz darabból összeszegelt lécekre fektette. S a tetőn kerek lyukat hagyott az ember, hogy majd kikandikáljon azon a kályhacső. S füstöljön, ha mindent belep a hó. És melegítse egy csavargó ember életét, akit Pettersen Istvánnak hívott a tanító úr, az előljáróság, a lányok és a sorozóbizottság és a front.

Senkinek se tűnt fel, hogy valami odaépült a grund közepébe. Nagyobbfajta lyuk volt rajta a bejárat, ezt ócska zsákdarab takarta ajtóként. Az egész olyan magasra épült, hogy gazdájának a feje majdnem súrolta a ház tetejét. Az egész nem volt nagyobb, mint a börtöncella: hat lépés erre és hat lépés arra. Igen, igen, volt már hozzá szerencséje Pettersennek. Egy kis lopásért kapta. De nem jött rosszkor, éppen télen kellett leülni. Viszont ez a hat lépés más. Félrehúzza az ajtót és kibújik a szabadba és mászkál, és elmegy az utcasarkokra, kinyújtja a kezét és kéreget. Ez a kéregetés is persze egészen más most, mint eddig volt. Ágyról álmodik Pettersen, míg odasírja: - Nem ettem tíz napja, nagyságos uram, kérek egy kis kenyérré válót... Kályháról álmodik és talán megszakad a szíve, ha majd kályhacső fityeg ki azon a csöpp tetőn.

Első este! A szél körülnyaldossa a kis viskó falát, akár a vadállat. Liheg, szuszog, akár egy vadállat, amely érzi, hogy bent van a préda. De a préda biztonságban guggol a kis fal tövében. Egyelőre még a saját testével fűti a lakását, ez a kályha fél cipót és pár deka szalonnát kapott abrakul a tűzhöz. De ez nem fontos. Ez a védetség fontos, ez a kis kunyhó, és hogy mikor éjjel eső támad, a hű cserepekről szerencsésen lecsurog a földre.

Mindenfelé csavarog Pettersen. Eddig is ezt tette. Csakhogy most, ha nagyon fúj a szél, vagy kifáradt ökelme, van valami, ami hívogatja.

A Náni.

Ez hívogatja. Így, így integet neki a ház az éjszakán át, ahogy a Náni tette, a nagyanya, akinek mindig mogyoró meg alma rejtőzött sok-sok szoknyája alatt. S az ő ölében melegebb volt, mint bárhol másutt.

Néha az utcákon Pettersen összeakad más koldussal is. Egymásra néznek, de nem beszélnek semmit. Olyan ez, mint amikor az árnyékok találkoznak a földön. Csak elhúznak egymás mellett nesztelenül. Pettersen néha gondol arra, hogy megszólít egy vakot, akit kislány vezet és meghívja magához vendégségre.

Sajnos, nem koldul össze annyit, hogy széket vehetne a házába, vagy fészületet, persze egészen csöppet, inkább csak azért, hogy emlékeztesse őt a falusi otthonra. Így fanyalodik arra, hogy egyik este szépen átveti magát az ócskavasas telep kerítésén. Húnyt szemmel tudja, hol fekszik az a csámpás kis kályha, kinézte már, s mellette egy szép, kétméteres kályhacsövet

is könyökkel. Néha gondol arra, nem illik ilyesmit tenni. De mikor úgy kell ez neki, mikor olyan jó lesz. Majd megfizeti idővel, mi lesz neki az a két-három pengő. Igen, szeretne cédulát hagyni a kályha helyén: - Majd megfizetem...

De ezt nem lehet. Ezt már tudja. Senkise enged a magáéhoz nyúlni. Különösen éjjel.

De itt van a kályha. Mint a meleg bárány. S a kályhacső, akár a nagyapja pipaszára. Micsoda füstök fognak ebből kigomolyogni. Tüzelőt nem nehéz beszerezni. Megy az úton egy egész tor-nyosra megrakott fásszekér. Mondjuk húsz mázsa lehet a szállítmány. Az ember úgy biceg az ilyen kocsi után, mint a holló a földeken a szántó-vető után. Ami lehull, fölcsípi és beteszi az istenáldotta kosárba, aminek már Pettersen csinált drótfület. De néha nem pottyán semmi a kocsi tetejéről. Ilyenkor az ember hosszú bottal, amit valamelyik fa adott szívesen Pettersen-nek, kicsit megpiszkálja a halmot. A gúla megindul s a fa potyog. Elég, ha annyi van ebből naponta, hogy a kályha körül megszáradjon a sokféle hulladék és a nedves erdei ág.

A kályha háromlábú. Három igen szép féltéglát kap maga alá pokrócul. Helyes kis szája van a kályhának, a rostélya ép; Istvánnak szerencséje volt... útközben nem jött senki és nappal talált hozzá egy skatulya gyufát is néhány szállal.

Ég a tűz. Első begyújtásra kevés, keserű füst szorul a falak közé. De a füstön belül ropogó hangok ugrálnak, mintha táncosok lennének és ugráló testüktől átmelegedne a levegő. A szikrák úgy pattognak a kályhában, mint mikor kovácsok verik, bim-bam, a vasat az üllőn... S maga a tűz olyan, mint a fiatal lány arca. Folyton színt vált, fátyolozza magát késsel, aztán zöld és sárga csokor csillan a hajában és dudál. Hátról egy barna medveszínű láng táncol a dudaszóra.

És az ember elalszik. Elalszik a tűztől, a melegtől, a csendes falak ölében. Az ember körül már alszanak holmi lábasok is, igaz, a szemétdombról valók... igen, az egyetlen tányért is, amelynek a fél karimája hiányzik, az utcai szemétládából halászta ki. Viszont van itt homok és mészkő: reggel, amint fölébredt az ember, kimegy a háza elé, leül a széket helyettesítő kőre és elkezd súrolni ezeket a vén lábasokat. Aztán a befoltozott vödörrel elmegy négy utcán át a városi kúthoz. S a vödör teli van vízzel. Szép fehér és üvegszínű vízzel.

Háromszor megy el vízért Pettersen és már vannak tiszta lábasai, csak éppen egy tyúkólra akadna rá, amivel táplálná őket. Mi az, gondolja, ha én el is viszek három tojást naponta, ott, ahol ötvenet tojnak a tyúkok. Legföljebb a gazdasszony megcsóválja a fejét: ez a búbos me-gint nem tojik. Másnap a kis sárgát fogja gyanúba. Istenem, kell egy tyúknak folyton-folyvást tojni?

Igen, ma este valami nagy lakoma lesz, a kályha, a lábasok, a kanál és a tányér tiszteletére. Eddig nem is tudta, hogy az ilyen holmik ennyire élők. Még susogni is lehet velük. S olyan barátságosan néznek Pettersenre. És olyan bizalmasan hallgatnak, akár az okos kisbabák. S az ember remélheti, hogyha ennyi mindene van már, egyszer neki is fölnek és sülnék majd olyan jó falatok, mint aminők már föltek a régi fazekakban. S az ember elkezd vágyódni egy pohár után, nem baj, ha előbb a halottak lelki üdvéért égő olajmécses is volt. Sajnos, nem akad horogra.

- Mit tagadjam, - gondolja Pettersen és látcsövező tekintettel nézi az ócskavas-telepet, - jól esne valami ágyféle. Ezt azonban ellopni nem lehet. Túl nagy s nehéz átemelni a magas kerítésen.

Az embernek van egy kerek, egész pengője. Már november van és még szeptemberben kezdte félrerakni ezt a hatalmas kincset fillérenként.

Ennyije van, ezzel bemegy a kövér, nadrágjából majdnem kifolyó ócskáshoz.

- Jónapot kívánok, nagyságos úr - mondja az ember s rögtön hozzáteszi - ágyat szeretnék venni.

- Nézzen magának - mondja a vasas.

- Már néztem. Ott - és Pettersen mutatoujja egy egészen rozsdás, ki-begörbült ágyra szegeződik.

- Mennyi pénze van magának arra az ágyra? - kérdi tapintatosan az ócskás.

Pettersen legszívesebben fölmutatná a pengő mellett a szívét is és így szólna: egy pengőm s a szívem minden hálája.

Ezt azonban a szemeknek kell kifejezni. A vágyódást. S a letörést, mikor a kövér - hármat kér. Pont háromszor ennyit. S nem is nagyon törődik vele: - Három pengő! no, ez csak nem sok?... December, január és február és újabb három hónap fillérenként... tavaszra összejönne annyi.

- Még kénytelen leszek egyik éjjel mégis csak ellopni ezt az ágyat, - gondolja Pettersen.

- Egy pengőm van, - mondja, - adja ki most az ágyat. Magának úgyis csak itt áll, én meg nem tudok min aludni. Van egy kis kunyhóm, - teszi még hozzá, - de a helyzet nagyon reménytelennek látszik.

A vasas kis kutyáját figyeli, amint megugatja egy szálló madár árnyékát. Ezer és ezer pengőnyi ócskasága van: kalapács, esernyőváz, súlyzó, sőt egy hinta is, amin búcsúkor szoktak hintázni; esztergapadja, rengeteg szöge, vasa, üllője és ollója. Műhelyeket tudna berendezni és éleketek talpra állítani az ócskás. Persze mindenki úgy jön hozzá: kezdő vagyok, van egy kis műhelyem, kis házam... valamilyen kéménytoldó kellene rá, vagy egy vasablak, vagy akármi-lyen ajtó, üveg, klampfni, ácsbalta... csónakhoz való villát kér a kis diák... persze, odaadhatna mindent ingyen. Néha megteszi, hogy nevetséges árakat kér... a hangulatától függ... és most, hogy a kiskutyája úgy megugatta egy veréb árnyékát, ránéz erre a szakállas és nyomorult Pettersenre.

- Zsidó maga?

Pettersen hevesen igent bólint.

- Maga nem zsidó! - mondja a villámszemű ócskás, de nem haragszik meg a föllentésért, - hanem ide hallgasson: adja ide a pengőt és vigye el az ágyat. Az egész ágy kettőbe fog magának jönni. Látja ezt a perselyt?

Látja Pettersen. Kék zománcpersely, rajta héber betűk. S fehérén belepötytyözve: Zion.

- Hát majd ide bedobja a hátralékot. Amint tudja. Hadd legyen ebben is valami.

S Pettersen megjelenik az ócskásnál. Becsületesen elhossa a maga egy fillérjét. Van oldalt egy vastag és hatalmas vaslemez. Kazánból való. Ezt talán sohase fogja eladni az ócskás - hát Pettersen erre rója fel krétával, hogy a hányadik fillért dobja az ágyért Zion oltárára.

S közben vesz tíz fillérért magának kalapácsot. Nyelet is kap hozzá, csak úgy: - Majd megadja.

S közben esténként a házban egy ágy van szétnyitva, emberi fekhely és legalább fél méternyire van a hideg téglapadlótól. Tele van hintve rongyokkal s a rongyok oly puhák, mintha csupa meleg kiskutya között heverne Pettersen. S Pettersen kitalált valami újabb koldulási módot: - Nagyságos úr, - mondja rimánkodva, szakállasan, - csak három fillér hiányzik, hogy a menhelyre mehessek az éjszaka. Enni már nem akarok, de a földön nem tudok aludni.

Ez körülbelül a veleje az egésznek, amit aztán hol erős hittel, hol eredménytelenül zeng a járókelők fülébe.

Ő maga nem tudja biztosan, de útközben hallja, hogy hó lesz rövidesen. Ettől se fél túlságosan. Ásott egy jókora vermet, azt már majdnem színig telehordta valamelyik nagy gyár salakjából kiválasztott használható szénnel.

Egyik este aztán két ember beszélget a házban. Pettersen és egy nő.

- No, csak feküdj le, - mondja neki Pettersen, - ha akarsz.

- Nem, ne vetkőzz le, - folytatja a férfihang, - ahhoz nincs elég meleg, pedig úgy jó.

S reggel a zsák mögül egy fiatal cseléd lány mászik ki négykézláb. Igen, ezt jól megbeszélték Pistával, most, hogy van ágy, ahol meghúzódhat és fal, amely védi őket és ez a gödör, amely tele van használható szénsalakkal, minden megváltozott.

Ő majd felcsap bejárónőnek és mosónőnek. Olcsón vállal majd mindent és az étel felét hazahozza Pettersennek.

Vízért megy, mert a férfi még alszik. Elnyúlva és boldog fáradtsággal alszik. Nagyon jó volt ez az éjjel, mégiscsak levetkőzött Anna és az ágy, bár sokat nyikorgott, mégse roppant össze. Nyilván ennek örül a férfi, mert még álmában is mosolyog.

Anna begyújtja a tüzet. Kár, hogy most a hegyoldalban nincsenek kecskék. Hej, úgy föl-szaladna oda s mire Pettersen felébredne, friss kecsketej gőzölgene az asztalon. De van valami más öröm. Anna itt a langyos szobai légben végre levetkőzik derékig és megmosdik. Melegvízben mosdik, kellemes simogatású, barátságos vízben és érzi, hogyan olvad róla a régi piszok, hogyan szépül... de régen volt ebben része. Pettersennek fésűje is van már, Anna gondol valami merészet, s úgy ahogy megmossa a haját. S beköti, akár az igazi menyecske. És Pettersen elkezd nevetni, amint fölébred, olyan jó így együtt.

Néha Anna megy el a Zion perselybe bedobni a részletfillért az ócskáshoz: - No, mi az? - mondja a kövér - már ketten vannak? - és odalegyint a nő hasához - vigyázzon, nehogy hamarosan hárman legyenek.

Anna elneveti magát: - Pedig már úgy van, - s hozzáteszi - épp ezért jó lenne már asztal nekünk, meg két szék.

Van egy pengőjük erre.

- No, egyszer eljövök magukhoz vendégségbe, - mondja a kövér ócskás, aki már tudja, hogy Anna és Pettersen koldulásból él.

S mivel olyan barátságos, Anna megkéri, ha véletlenül nyár felé akad egy gyerekkocsi, legyen szíves és tegye félre a részükre.

...Még a havazás küszöbén történik ez. Úgy alkonyodás felé piros arcú, ötvenöt év körüli úr jön egy ügynökfélével erre.

Pettersen éppen a háza előtt áll s ösztönösen megérzi, hogy ez a két alak nem hoz rá valami sok jót. Átment itt már több úriember is a hosszú hónapok alatt... de ez a kettő csodálkozva és megbotránkozva közeledik.

Anna bent egy fiatalúrnak stoppolja a zokniját s Pettersen ezalatt kijött levegőzni. Mikor a két úr elég közel ért a házhoz, Pettersen leveszi előre a sapkáját: - Jóestét kívánok, nagyságos urak.

Nem kap rá választ.

Az idősebb s tekintélyesebb úr szipogva lélegzik az orrán át. S csak nézi Pettersent, aztán kicsap a száján: - Takarodik innen!

- Ez mégiscsak felháborító! - s mintha asztalra ütne, úgy hat ez.

- Ki engedte meg magának, hogy az én telkemen garázdálkodjon?!!

Elvörösödve nézi a kályhacsőből szelíden lengő füstöt.

Pettersen csak áll. Olyan odafönt az ég, hogy hó fog esni. Nem néz föl, de mintha mégis látná az ég hamuszínű arcát. Mit mondjon?

Szelíden és alázatosan beszél. Nagyságos úr kérem, nem volt szállásunk, csavarogtunk én és a feleségem is és itt annyi téglát volt és csináltunk egy kis kunyhót. És tavaszra hoztam volna ide fekete földet és csináltam volna egy kis kertet.

Éneklőn, könyörögve, behízeltgőn mondja ezt, mint egy alázatos állat...

- Kertet akart maga itt csinálni? az én telkemen?

Pettersen, aki megszokta, hogy innen elemeljen valamit és onnan is, és nagyon szelíd szívvel és békés örömmel cipelje haza a lopott holmit: meg van zavarva. Mintha mikor a kályhát lopta, megállította volna őt valaki: - Héj, hova viszed és miért, azt a kályhát?

Igen, igen, meg tudta volna akkor is békésen magyarázni, hogy a kályha kell neki.

S itt is, most, nagyságos úr kérem, hiszen nem történt semmi baj, tisztább lett a telek a sok szeméttől.

De a nagyságos úr sarkon fordul. Az ügynök hallgatagon követi.

Nem, ő bizony nem áll oda verekedni egy ilyen csavargóval.

Van itt a közelben rendőr.

Pettersen és Anna látják, hogy mi közeledik feléjük. Pár apróságot összekötnek batyuba.

Se egyiknek, se másiknak nincs semmiféle emberi írása.

S a rendőr!... ettől amúgy is hideg jön a hátukba. Gyerekkoruktól félnek és kerülnek a rendőrt... Miért? mert talán mindig van bennük egy vágy, ami lopásnak számít és mert, ha akármikor megállítaná őket a rendőr, talán akadna valami, amiért bevihetné őket az őrszobára.

Anna mégis kiabálni akar. De Pettersen lefogja.

Már felírt mindent. A nagyságos úr nevét és panaszát. Magánlakbirtoksértés, mondja az úr tudósan, aki doktor, háztulajdonos, valamint nagy férfi a kerületben.

Az ügynök szerint teljesen igaza van a nagyságos úrnak. Senkinek sincs joga a más telkére építeni.

S a nagyságos úr amúgy is vérmes, indulatos ember. Meg éppen rossz napja van máma.

Amint Pettersen visszanéz a telek sarkáról, azok ketten vastag sétabotjukkal már lökik szét a ház falait. S dühük nőttön-nő, amikor meglátják a berendezett kis kuckót, az ágyat a rongyokkal, a szemétből kiszedett lábasokat s a tüzet a lopott kályhában.

A rendőr pedig egykedvűen viszi ezt a két embert - s azok úgy fordulnak vissza a grund végéről, mint Ádám és Éva a paradicsom kapujából.

HALÁSZLÉ

Két embernek elment az asszonya nyaralni, járkálni illatos parkba s fürdeni mint a hal. Ismerte jól Várkonyiné mind a kettőt s meg is volt a véleménye róluk. Ők voltak azok, akik boltosnál vették a lekvárt, ott a paradicsomot, este a »hideget« szerették, ha pedig fürdőbe mentek, beültek a vendéglőbe és ott megették a jó zsíros virstlit s lehordtak magukba egy korsó sert is. Kövérek, teltek voltak ezek az asszonyok; arcukon se szeplő, se bánat. Míg Várkonyiné a régimódi volt. Mindig akadt munkája: hol politurozott mint az asztalosok, hol a rézkarnisokat csereberélte, szidolozta. Az ablaknak, szerette mondani, tisztának kell lenni, akár a lélekzetnek: s csinált is olyan ablakot a maga lakására, amin örömmel csorgott végig a napsütés; sötét székfűit pedig szívesen rakta szét tükrén az alkonyat. A két másik ember szürke volt, akár a mindennapi élet; zsebük mindig üresen állt; lihegve várták ki a hónap elejét. Várkonyi úr élete viszont olyan módon gördült, mint akit féderes hintó szállít a síma úton. Ha árnyék kellett néki, ott volt a lomb; ha jókedv, ott a házibor, ha pecsenye, még hozzá nyársonsült: konyhájában még az is akadt, húsforgató. Mondta is a másik két ember, aki Várkonyi úrnak volt a kollegája: mikor mi belépünk nálatok a konyhába, mintha csak a boldogság múzeumába lépnénk. Azok a szépen megpucolt sárgarézlábasok, lekvárfőző zománcfazekak, kuglófszínű küszöb; s főképp azok az aromás szagok, miktől rezegni kezd az emberben a tiszta, édes állatóság, a fogak kifehérednek barlangjukban s elindulnak, mint a hegyipatakok, a nyálak és a vágyak. Ezek a kitalálások, ahogy a te Annusod készíti a hurkát, az a szép zsír, ami még serceg, amikor az asztalra jön, mintha elbeszélne valamit az igazi örömről, s a piramisként alájarakott kisült krumplik s félholdként sárgáló tojások... haj, Várkonyi, Várkonyi, könnyű így a boldogságról beszélni.

Várkonyiné, ha ilyen zümmögéseket hallott, meglegyentette a kötényt a két sivár ember felé:
- Menjenek csak haza, ott a maguk felesége.

Elve volt Várkonyinének, hogy nem hív magához nős embert. A két nyaggatós alakot nem vendégelte meg idáig se hurkára, sem rostélyosra, - de most megingott ebbéli felfogása s urára pillantva, ki helyeslőn bólogatott ehhez, azt kérdezte tőlük, hogy mivel szalmák, nem jönnek-e hozzájuk egyik este vacsorára? S ha igen, akkor mondanák meg, mit kívánnak enni, osztriga, fecskéfészek s más ilyen elérhetetlen egzotikumok kivételével?

A két szalma azonnal készen volt a válasszal: - Nem egyszer szagoltuk már magánál az igazi finom halászlét. Azt csináljon nekünk, kedves lelkem; attól biztos kettéáll a fülünk, meg legalább lesz erőnk visszacsalni asszonyainkat az ágyba.

Abban is maradtak, hogy már holnap este eljönnek, de kezét csókolják előre is az Annuskának, mert ígéretével megaranyozta a mai estéjüket s az egész holnapi napjukat is. Aztán, mondta Annuska, a két asszonynak minden bűnt bevallhatnak, hanem ezt csak akkor, ha én már a másik városba mentem lakni.

Megígérték s elballagtak szivarozva. Várkonyiné még aznap éjjel kiszötte, hogy ő igazi halászlét készít ezeknek, olyant, amibe apró halat törnek össze s ez átpasszírozva olyan lét ad, mint aminőt csak Szegeden tudnak. Hogy csukát is vesz, ha kap, meg néhány széppikkelyű cigányhalat, s amit nem tud ezer asszony közül egy sem: ő majd rétestésztából főzi ki a galuskát! Az lesz csak pehelykönnyű, ruganyzó, mint a szüzlány oly fehér! Mielőtt elaludt, eszébe jutott, hogy holnap csütörtök van: márpedig az itteni halászok pénteken mennek ki halat merni a zsidók miatt, s vasárnap, mert akkor is piac van. Kissé nyugtalanította ez, de bízott abban, hogy régi halaskofája, a Bónyiné majd csak szolgál áruval...

Persze az ilyen asszonynál, mint Várkonyiné, nem volt semmiféle nagy hadikészülődés a vacsorára. Még zöldpaprikája is volt friss odahaza, csak a hal hiányzott, arról meg hírt hozott neki az utcabeli küldönc. Azt mondta, hogy Bónyiné esti hétre halat vár. Akkor jöjjön le hozzá a nagyságos asszony.

Nem is ment előbb a derék asszony. De amikor odaért a halaskofa ajtajához s be akart nyitni: az ajtó csak nem engedett. Erre kopogni kezdett az ablakon és nem jött semmi válasz. Végül is egy szomszédasszony nézett ki bekötött, fogfájós arccal s elmondta savanyúan, hogy Bónyiné rosszul lett, elvitték a mentők délután...

Várkonyiné nem bírta ebbe beletörődni; még jódarabig álldogált a homályos, girbe-gurba udvarban s a lélekzete egyre ónosabb lett. A piac nincs nyitva, sőt az üzleteket is lezárták, hiszen fél nyolc van már, s ezen a szerencsétlen Bónyinén kívül nem ismer más senkit. Gondolta, betöreti az ajtót s úgy szerez halat, de erről aztán letett. Most aztán mit tegyen? Mit tegyen a két falánk szalmaemberrel, akiknek már előre korog a gyomra? Voltak itt olyan kocsmák, ahol halat csináltak, be is ment Várkonyiné hozzájuk, de ott csak fütttyentettek reája. Hogysisne, halat adni, tessék halászlét venni tőlünk, ha kell, meg aztán úgyis kevés van, csak holnap lesz új fogás! Mi is döglött hallal kínlódnunk! Erre már lemondott a velük való együttműködésről Várkonyiné. Hogy ő döglött halat vigyen haza? Elválna tőle az ura!

Igy billent az idő nyolc órára s így került ki a derék asszony szívdobogva a sötét folyópartra. Nézte a hullámló vizet, amit itt-ott fényessé tett a parti lámpás; figyelte, mint zúg az árama neki s arról álmodott, hogy hátha kiugrik a partra egy hal... csak hogy a hal nem béka, jól érzi az magát odalent a hullámok alatt. Nem messze a hajógyári szigethez horgonyozva a néma stégek állnak, egyiken ég a kormányosi lámpás, a többi csöndes, mint az árnyék. Hej, ha egy halászt találne, - s kipirult Várkonyiné a gondolattól, - mi mindent adnék, ha fogna nekem két másfél kilós halat. Úgy nézett ki itt a folyamparton a szegény asszony, mint aki utolsó útra készül, s most szemeli ki ama öngyilkos helyet, ahonnan legjobban tud majd átugrani a másvilágra. A köpönyeges rendőr figyelte is darabig, de aztán, gondolta, még sincs ennek halálos szándéka s tovább ment be a Laktanya-utcába, ahol udvarolni szokott az egyik ablakon keresztül.

Pedig Várkonyinét e közben már kerülgette a sírhatnékom, a halál gondolatok réme... hiszen lassacskán indul már a két ember, kipucolják cipőjüket, már veszik a keménygallért, kötik a krávátnit, nézik az órát, hogy ott legyenek kilence-negyedtízre. S már Várkonyi úr is ki-kiles az ablakon, hol lézeng az ő Annuskája... már a spárhejdbe előre bekészíti a tüzet a kedves ember... s biztos arról álmodik, milyen halcsudát szupéroz fel ma este az ő asszonya. Ő meg itt fulladozik a parton, érzi, mint lép feléje az első gazdaasszonyi szégyen életében, hogyan szorul el a szíve s mint lesz reménytelenül bús az élete. S mint aki eszelős, úgy megy le elszántan az egyik csónakdába, ahol egy magányos barna ember a csónakmester. Éppen pipázik a halász s felkapja a fejét, mikor az asszony horgot kér tőle s ígér neki pénzt, csak két halat fogjon legalább. A barna ember csak mosolyogja. Hogyan tetszik azt gondolni néni, hogy pont most gyün rá a hal? Bedobom a horgot, ham s máris bekapja a potyka? Kérem szépen, órák kellenek ahhoz néni, míg ilyen kicsit foghat az ember! Mert a nagy hal az okos, annak nagy a raffinériája, másképp már rég kifogták volna! Az nem tátja a száját, hanem csak pöckölgeti a férget s leszel magának annyit, amennyi szabadon van. Hajaj, - óbégatja, - kimodernültek a halak is a vízben! Van azoknak olyan taktikájuk, mint az olaszoknak a Piavenél! Aztán meg minek kell magának annyira a hal?

- Azt mondaná inkább meg, - szotyogta Várkonyiné, - hogy tud-e egyet nekem fogni! Azt inkább, semminthogy így nagymisézne!

- Horgom az van, - mondta a barna ember, - halam is van, itt lent ni, dehát én magános ember vagyok s azért nem fogok halat, hogy majd más jobban tudja ölelni magát.

- Mit akar?

- Tudja maga, hiszen szoknyát visel. Leengedek én magának itt tíz horgot is s lesz itt hal két lábossal is, de lelkem, nálam már a szokás, hogy ezért adnak ám a nők is valamit. Magános ember vagyok, mondtam, oszt annak ez az ára.

S míg ezt elmondta, már fordult is s tíz horog libegett a vízben. Hiába, szótartó ember volt, az látszott. S mikor így kint úsztak a csalétek, kinyitotta a kamrája ajtaját s abból kivirított az ágy. S azt súgta Várkonyinének, hogy amíg ők odabent lesznek, - lesz az félóra, - még két hal is akad majd egy-egy horgon, olyan újfajták az övéi. Ha meg netalán ura lenne, ne felejtse el, hogy nem annak kell gyónni, hanem a papnak. Meg hogy nála volt már magasrangú ember özvegye is ilyen célból. Lejött nappal csónakázni s mikor már mindenki elment, visszajött, úgy megtetszett neki ő.

- Na jöjjön lelkem... - s ezzel derékon fogta erős gyöngédséggel az asszonyt. Várkonyiné ugyancsak cifrákat érzett... ütni, sikítani akart... az urának kiáltani... elfutni... Ne bántsa őt ez az ember... De ugyanakkor látta, hogyan közeledik hozzájuk az a két szalmaember, biztosan elbeszélétek már mindenkinek a hivatalban, hogy a Várkonyiné főz nekik halászlét... s odahaza üres a spárhejd, üres a lábos, nem ég a tűz, nincs meggyúrva a galuska... Végigmérte a csónakost, amint itt állt rövid fekete nadrágban, domború égetett mellel. Nem volt csúnya állat... dehát, mégis csak szörnyűség ilyent tenni pár vacak pontyért.

Ám most a csónakos elengedte. Mint a húr úgy rezdült az egyik bot. S mikor fölemelte és kihúzta: rajta volt egy olyan másfél kilós potyka, mint a kincs!

- Na jöjjön, lelkem, hiszen látja, van már hal. Ezt majd beteszem az ágy alá, utána megkapja a többi. Na gyöjjön, mert ha nem jön, úgys beviszem már...

S ha később is, de mégis csak megvolt a szép színű piros halászlé. A nikkelkanalak halkan elmerültek és csobogtak benne; s a három férfi arca hozzápirult a gyönyörűségtől. Az asszony csak nézte őket, mint a fáradt művész; bólintott, ha dicsérték, mosolygott is, ha túlzásokba mentek át a lakmározók, de azért nem volt nagyon mazsolás a mosolya. A barna halász jutott egyre az eszébe s ilyenkor felkapta pirulva a kötenyét s immár huszadszor, ha nem többször, törölte le az ajkát. Az idegen csókot akarta onnan letörölni, mintha valami por lenne az, homok, amit letisztíthat az ember magáról. S mikor érezte, hogy nem megy le az íze, följebb emelte fél arasszal a kötenyét: s izgatott szeméből kiitatta a gömbölyded könnyet, a kis ezüstöt - e halvacsora igazi árát.

KIKÖTŐ

Mikor a Botond befutott, elcsöndesedett a kikötő. Aztán... kövér, okos sirályok szedték a beteg halakat... lassan... kényelmesen. Az ég esténként kigyulladt, vörösölt - s másnap jött a szél. Mi... mintha levelek lettünk volna: zizegtünk, zsongtunk, vacogtunk az üresedő tárházak között... még egy hónap s mindannyian elrepülünk innen.

Csak a darusok maradnak, fönt, a vaságak fölött, tisztogatva a fogaskerekeket. S olykor megmozgatják a darut... előre... hátra... ropog a sineken a fagy s a jég - aztán rávilágít az egészre a Hold.

A darusokon kívül mindig ott marad a bolgár Csobánov is. Leül valahol, nézi a telet, aztán fát hasít, fűrészelt reszel - majd bejárja a fagyott kikötőt s nem törődik vele, hogy a darusok nem nagyon szívelik. Hatalmas ember ez... akár az erdei állat; ha megáll előtted, szinte gyökeret ereszt. Mint a horgonyok... megfogja a talajt.

Feje, mint a kisebb hordó; nem igen beszélget... este, ha minden lecsendesült, egy tönkön ül; jajgat körülötte a sok drótkötél... ő pedig olykor a vízbe köp - aztán aludni megy. Mintha fa menne lombostul, olyan ez.

Mi többször birkózunk; s akadt olyan, aki hívta őt: - Gyere Csobánov, majd megismer a föld... Ehelyett... egy láda cukrot vett a félkezére, játszott vele s letette maga mögé csendesén. Aztán a kihívóra nevetett.

Sokat beszéltünk arról, hogy ezt a bolgárt jól el kéne verni. De... ha mi felveszünk három mázsát gurtin kettesben... ő fölkapja egyedül. S ha csípjük őt: - Te fafejű... elefánt volt az apád... bánja is, tovább rágja a kenyerét s megiszik rá két korsó vizet. A szemei nagyok, mint a baromszemek. Mondja is neki Kucsera, a kis darus: - Barom vagy te kedvesem.

- Az meg lehet.

- Őt apád volt neked egyszerre.

Hümmögött, de nem felelt neki. Szokása elkerülni minden nagyobb zavart; nem összeveszni senkivel. Úgy viselkedik, mint az okos idegen; mindig meghúzza magát.

Míg a csöpp Kucsera, nem hiába szegedi: paprikás legény.

- Az anyád meg szálloda volt. És vak ember a kapusa - mindenkit beengedett.

- Te... az anyám szegény asszony volt, hallod-e? - s ezzel bedobta - akár egy követ - a vízbe Kucserát. Persze volt nagy nevetés. A kis darus lent káromkodott; s a Botond kormányosa leengedett érte egy vödört s azzal húzta fel Kucserát, akinek a neve ettől kezdve Béka lett.

De Csobánov még mindig reszketett. S Liptákhoz ment, aki sokszor csípte őt: - Az anyám - dörmögte neki - szegény asszony volt és te ne neved.

- Hát elhiszem, - morogta Lipták és a zsebében... hallottam, hogyan pattan szét a kés.

- Héj a szentségteket, - jött futva a kapitány, - egyétek meg egymást két hét múlva, de addig kuss legyen!

Csobánov - nyilván, hogy csillapuljon - a kapitánnyal ment. S annak magyarázta el, hogy volt, s mint esett.

Mondtam is: - Minden emberben van egy hely, amit nem jó zaklatni, gyerekek. Jó lesz hagyni őt... meg az erejét... nem tehet róla, hogy vastagnak született; se arról, hogy télen át is megtűrik itt... és ha hagymát is eszik... az se baj... talán az anyjának gyűjti a garast.

Naspolyás is így gondolkozott: - Minek rágják a szegények egymást itt. Úgyis megesz minket ez a tél. Meg ennek úgy sincs itten senkije - ha beszél, csak a halakkal teszi. Azoktól meg úgy se hall sokat.

Elnémultak akkor a pipafüstös többiek... sőt a baráti szavakért el is kerülték talán. Lett belőlük egy külön gomoly... suttogás és tervezés. Mi ketten Naspolyással azért nem lógtunk Csobánovon. Csak jobb szívvel néztük, ha este egyedül maradt. Ha értene hozzá, odaadnám néki a harmonikámat is. De messziről idelátszott valami szürke hegy: azzal szembe állt, néha megkaparta a fejét, aztán csendesen aludni ment.

Éppen szerda volt. Lázasan sütött a nap; az utolsó uszályt rakodtuk: angol gépeket hozott... köztük turbinát... tíz-húsz mázsás ládákban jön az.

Az uszály hasa sötét és meleg; na, mondtam is Naspolyának: itt aztán megszakadhatunk.

- Megszakadtunk mi már többször is, komám.

Odafönt... a darun ma a kis Kucsera működik. Ügyes fiú... ösmeri őt jól a gép.

Amint most a turbinát kiviszi az uszályból - utána mászunk a vaslétrán. A láda száll... a parton itt elől Csobánov terpeszkedik. Mikor még a teher a levegőben van, alája áll - utána nyúl - a lengést lefékezi - s hogy megbékítse a reszkető terhet: megduzzadnak hatalmas izmai... s a láda lassan leereszkedik.

Nem jó hely ez... de a levivést Csobánov szereti... pedig elszakadhat itt a kötél is - kinyílhat a láda is... és akkor a halál elől nem lehet elég gyorsan elugrani.

Node, minden rendben megy. Most megfogja Csobánov a gépet... felnéz rá és előre viszi... de mi az ördögnek figyelem.

- Mondd csak Naspolyás, nem jön még hajó?

- Vigyázz Csobánov! - kiáltja Naspolyás és egész elijed.

- Mi ez? a láda miért zuhan tovább? Héj Kucsera! Leállni! - integetek - hej a mindenit!

Csobánov ugrana - de már nem lehet. Alatta a föld - fölötte a teher. Ez most vagy hasra fekszik itt - s a parton állók épp ezt nevetik - vagy próbálja meg - két karján a tíz mázsát kitartani.

Hogy megfeszült!

Micsoda szem volt ez! micsoda düh! hogy összeszorult ebben a fájdalom! szegény Csobánov... bennem is forrt a vér; gazemberek! ha kijön alóla, mindenkit megöl! Úgy fogott le Naspolyás: - Maradj, mert elvernek minket is.

És Kucsera... még lejjebb engedte rá az iszonyú terit... Csobánov persze aláfeszült és nehezen lihegett... a szeme kimeredt... és nyomta föl. Csak most látszott, hogy óriás... azt hittem megpattannak izmai... és a lába is bedől... de nem... bár a fejére ült már a tízmázsás teher... alatta reszketett... valamit nyögött... panaszkodott... de mivel körülötte mindenki csak nevetett... tartotta magát.

- Térdelj le öcsém... letérdelni hopp! - kiáltja rá Kucsera.

- Ropogsz már... te, ropog a feneked.

Mert csakugyan ropogott... még a csontja is... s szinte hallatszott: mint üt a szíve... de állt azért, vörösen mint a láng... néha elkábult és kicsit betört... de aztán reszketeg karokkal megint felemelkedett.

Na, gondoltam megint, ha ez kijön, akkor mindenkit bekap.

De ezeknél is nyitva volt a kés. Meg se rebbent kegyetlen szemük.

Csobánovnak folytak már a könnyei... nagyokat nyögött. - Húzza vissza, - ordítottam fel, - mert még megöli.

De ez itt másra ment: Csobánovnak térdepelni kell. S a láda még lejjebb ereszkedett. Feküdjön mint a légy... két vállon legyen.

És nem is bírta el... egy csattanás... betört... s a láda rázuhant... mindenki nevetett... mert Csobánov elterült... s a láda ott lebegett alig valamivel a meglapult bolgár fölött.

Röhögve kibukkant a kis Kucsera! - Na... fekszik-e már a nagy jani?

Volt erre nagy nevetés.

- Te vidd arrébb, - kiáltottam föl, - mert jön a kapitány.

Erre megindult a lánc... s a tízmázsás láda kúszva felfutott.

Úgy rémlett, Csobánov sír. Két karja között rángatódzva ringott a feje.

- Keljen fel, jön a kapitány, - mondtam neki... de nékem rögtön furcsa volt. Borzongott és nyögött... s mikor hozzáértem... úgy felordított. Aztán csendes lett... hosszabb... s a hátán maradt egy furcsa horpadás.

Ketten vittük el. Naspolyás és én.

A kapitány rögtön felszaladt a kis Kucserához s hallottuk, hogy döngeti.

De... Csobánovnak mindegy volt már ez. Egészen kihűlt... hideg lett, hideg... és nem bírt volna felemelni egy kis legyet se.

- Barmok maguk, - mondta a kapitány, - ide vissza egy se jöhet!

Mi csendesen tovább vittük azért. S rátettük a pamutgomolyokra odabent.

Igy veszett el a jó kikötői helyem... hej Csobánov!

BARNA SÖR

Szerda volt. Igazi borjúpörköltos idő. Mintha a szél is egy ilyen borjúpörköltos kondérból sistergett volna elő. A hatvannyolc kassza körül elsöpörtettük Náci inassal a szemetet, szép rendet csináltattunk a lakatosokkal is s azzal bejelentettük Gruber úrnak, hogy éjjel megflóderozzuk a szekrényeit. Nácit elfuttattuk valódi kasszeli barnáért s azt mondtuk a mesternek, hogyhát most aztán jöhet a sör is. Persze, aki nem mázoló, annak megint meg kell magyarázni valamit. A kasszeli barna: festékanyag a flóderozáshoz, de hogy ebből szép lazur legyen (szóval folyadék, amit pemzivel fölken az ember a szekrényre) sör kell. Evvel felhigítja az ember a festékport, méghozzá ha sötét diófát akar csinálni valaki, barna sör, ha világosabbat, szőke sör. Aki emlékszik még a békevilágra, az tudja, hogy voltak olyan ötvenes sörösládák. Hát a Fischertől ilyent kaptunk a munkához. Persze a lakatosok nem hagyták ezt szó nélkül. Odajött az Aleram s mondja: - Pirók úr (mert az voltam én, úr!) kocsrát nyit talán?

- Öcsém, válaszoltam néki, azt nyitok amit akarok, menj a bányába. - Eltoltam, mert ott álltunk már nagy sűrögve, feltűrt ingujjal, fejünkön papírcsákóval a kasszák között. Pali keverte a kasszeli barnát és én Nácira ripakodtam, hogy fusson át a Fischerhez s hozzon nekem dugóhúzókat ehhez a sok sörhöz.

Nácival együtt ment el Gruber úr is, s akkor mi kissé lehiggadva elkészítettük a haditervet Gulyással.

- De soká jön az a kölök, - mondja Pali.

- Na, hogy itt vagy végre, - mondom én, mert azt hittem, hogy a gyerek jött a dugóhúzóval. De ehelyett Mihalik volt, az a nagy szelidarcú hentes, akit még a háború kitörése előtt megütött a guta. Akkor hasa volt annak az embernek, hogy ellágyult mindenkinek a szíve, aki ránézett. S olyan vékony, sipítós hangja, mintha csak most tanulna járni. Ellenben inni s zabálni úgy tudott, akár egy ökör vagy a sertés.

Mikor belépdelt hozzánk, azt mondjuk, na mi az, te hentes? Erre ő benyúl a szívéhez s kihúzonnan egy rúd nemes szalámit. Benyúl a májához, onnan egy hosszú fehér kenyeret. S mikor ezt a kettőt mutatja, elkezd bandzsítani. - Ha melóztok, - mondja, - hát legyen mit ennetek.

Ezzel a derék cimborá elvész valahonnan egy kis zsámolyt s arra óvatosan ráül (mert igen gyakran leszakadt alatta a szék).

Mi pedig éppen éhesek voltunk. Kettévágtuk a szalámirudat, elrepszettük a cipót, s mivel nagy falatokban evő emberek a festők: mire Náci visszajött, már meg is ettük a nagyrészét. Nem volt a legokosabb dolog, s ha a vén Holzspach látta volna, kiköpött volna ránk. A flóderozó festő folyvást guggol, s ha a hasa dagadt, az ételtől hányingere támadhat.

Ezért is mondtam én a Pali barátomnak, hogy hát üljön le egy picit, ha már ilyen ökrök voltunk, aztán nekimehetünk ügyis, mi az nekünk, a hatvannyolc szekrény.

Dehát, hogy addig is múljon valamivel az idő, Nácival kibontattunk három flaskó sört. Ami az üvegben maradt, az volt az övé. Fínom, hideg volt a sör. S én jól ismerem a saját gyomrom működését, mert amint rácsurgott a befalt szalámira, mintha az erjedni, s jajgatni kezdett volna újabb három flaskóért. Legföljebb majd hat üveggel kevesebbet isznak meg a kasszák.

Szép csendes volt a műhely és tiszta. Emlékszem, a satuk mind szétnyitott pofával csüngtek alá a padokról. A stoszreszelők baloldalt, a simítók jobboldalt; a mosdóban pedig fejfelé, vízben merítve, áztak a repedt kalapácsnyelek, hogy bedagadjanak reggelre. Még mintha a puffogós benzinmotorban is élet lett volna.

Alig jutott eddig két üveg sör fejenként ránk, meg se kottyant, s neki is indultam, hogy egy üveggel végre elkezdjem a festék higítását. De ekkor fölállt a hentes, kopasz fején csakúgy csillogott a zsír s azt kiáltja nékem: Idd ki Miska egyszerre, ha komám vagy nékem!

Erre én, de mintha nem is én lettem volna, felkapom az üveget, s mivel ha az ember sokat iszik, hát lehúnyja a szemét: lesütött pillákkal átöntöttem az italt a gégémen. S a buta hentes, akinek a sör hamar a búbjába szállt, kikap egy másik üveget, leüti a nyakát s azzal, hogy vagyok én is olyan legény, mint te, slukk, kiszopja ő is a sört. Mi sem természetesebb, hogy Pali se maradhatott hátra. A buksi Nácinak annyira tetszett a dolog, hogy folyton röhögött és mondta, igyék már Pirók úr, elmarad.

Úgy rémlett aztán, mintha harangszót hallottam volna. Mivel sokáig tartott, azt hiszem éjfél verhetett a vén Kristóf, ki személyes jóismerősöm volt az újlaki római katolikus templomból. S úgy rémlett, hogy emberek másztak le a műhelylépcsőn s a Náci nevű inasomat valahányszor fölön akartam fogni, az csak egyre a szemembe röhögött s azzal elsíklott előlem, akár csak a hal. Ekkor felálltam s valahogy megtaláltam az én festőtársamat, a Gulyás Palit. Azt mondtam neki, körülbelül - Te Palikám, kezdjünk el flóterozni... mert ha be voltam csippentve kissé, akkor úgy szerettem beszélni, mint a svábok.

Palinak meg tótosan ízlett ilyenkor a szó: - Az nem lehet naccságos úr kérem, csorobis Jankó?

Amint így mulatoztunk, hát éjszakai emberek jöttek le a lépcsőn. Nem voltak frakkba öltözve, de azért tisztos iparembereknek tunk. Nevetve mondták, hogy lenéztek a műhelybe s látták, milyen szépen mulatoznak itt a festők; ők ketten tudniillik asztalosemberek s ez a hölgy a Perc kávéházból való. Ez a púpos meg úgy tud harmonikázni, mint az egyszeri királyi tanácsos.

Mi sem volt természetesebb, minthogy felültettük őket a padokra s a szívemet nagy öröm töltötte meg, mikor láttam, hogy a kávéházi hölgy rámemeli a flaskóját. Keményen odaléptem hozzá s én is felemeltem a magamét, majd a vendégeinkhez fordultam: - Ha megengedik az urak, én a hölgyet egy kicsit megcsiklandozom!

Valaki azt mondta, hogy akkor fújják el a lámpát s én meg azt kiabáltam, hogy a Náci menjen ki a műhelyből: ő még fiatal az ilyesmihez.

Aztán a hölgyet megcsiklandoztam.

Olyan édesen kacagott közben, mint a hegyiforrás, nem volt az csúnya és nem volt az vén s két finomka ujjával kipödörte még a bajuszomat is. Ez aztán tudta a reglamát. Aztán eltávolodtam a hölgytől s összeütköztem az egyik szekrénnel. Itt eszembe jutott valami, de gondoltam, mi az nekünk hatvannyolc szekrény, csak leülök kissé, kifújom magam, aztán nekilátok. Odafordultam az egyik asztaloshoz: - Pistukám, nincs neked egy cigarettád?... mire ő, tudva, hogy ki vagyok én a festők között, így szólt: - Parancsolj, Pirók úr...

Mire én: - Ki ez a hölgy, te komám, én szeretem ezt a hölgyet.

Mert a szívemnek nagyon is tetszett a nő éjféli kacagása s az, hogy olyan ügyesen kipederte közben a bajuszomat. De mivel sötétben voltunk s amúgy is homályosan láttam, arra kértem a Pistukát, hogy vigyen oda hozzá, mert én megint ki akarom néki önteni a szívemet.

Ki is öntöttem a szívemet néki, aztán még hallottam, hogy zúg-búg a púpos ember harmonikája, mint kacag a nő hangja a homályosságban, majd habos felhők közé kerültem és szálltam, mint a madár.

Állítólag addigra Gruber úr megfogott engem a kráglimnál fogva s úgy kihajított a műhelyből, hogy a bécsi-úti árokba estem. De én erre nem emlékszem, ebből én nem is éreztem semmit. Azt se láttam, hogy ugyanígy repült volna egyetlen jó komám, a Gulyás Pali is. De

később, amikor az igen tisztelt mester úr elment, két lakatos kicipelt minket az árokból, mégpedig a szemben lévő hegyoldalra s kifektetett egy cseresznyefa alá. Mivel szinte halottaknak néztünk ki, a kis Gyuszt felküldték két-két vödör vízzel s az óvatosan végigöntött minket, hogy felüdüljünk. Lehetett úgy dél, mikor talpra emelkedtem. Azonnal visszatért az egész eszem. Felráztam Palit is amint s szétnéztünk a napsütötte tájon, olyan józanok lettünk, mint az ablaküveg. Gyorsan lementünk a Fischerhez s szombatig hitelre megvettünk ismét egy láda sört; azzal halálra is készen visszaballagtunk a műhelybe. Gruber úr csak ránézett nagy, rettentő erejű szemével, villámok s ménykük csatáztak a tekintetében, de látva csepegős vízzel öntözött voltunkat: elnevette magát. Aztán, hogy tartsa a tekintélyét, bevágta maga után az ajtót s elment. Mink pedig, mint a sóbálványok, nekiláttunk a munkának; nem néztünk se jobbra, se balra. Csak éreztük, hogy minden akaratunk s becsületünk megfeszül s oly villámgyorsan és annyira szépen flóderoztunk, hogy annál szebben soha máskor! Mikor eljött a hét óra, alig volt már hátra négy-öt szekrény. S akkor azt mondtam Gulyás Palinak: - Te ezeket belakkozzuk reggelig, hadd lássa az öreg, kivel van dolga. Mire Pali lecsapta a verítéket a homlokáról s csak ennyit mondott: - Az magától értetődik, Pirók úr.

Azzal nekiláttunk s aki akkor melózni látott, az sejthette, hogy nem csigától származunk. Mire eljött a reggel, mint csillogó tükör ragyogott a lakk mind a hatvannyolc kassza arcán.

KÖMŰVESEK

Háromemeletes házat építettünk terminusra. Egy kompánia vállalta az egészet, ötvenöten voltunk rá akkordosok, a többi órabéres napszámos. Egyszer csak kijön takszin Herz úr, a műépítész. Ráveret kalapáccsal a vaslapra: ez nálunk a harang. Letesszük a malteroslapátot, kalapácsot, a mérőszúlyt. Odaülünk alája, mert ő fent volt az egyik álláson.

- Emberek! - mondja hadnagyi hangon, - mindjárt itt az október! Ha nincs meg a gleichni elsejére, pönálét kell fizetnem. Megállapodás ide, megállapodás oda, falazót kell beállítanom, hogy meglegyetek időre! Legföljebb kevesebb lesz az akkordrészetek.

- Bognár, - fordul a pallérhoz, - felvesz tíz kőművest! Nem kukoricázunk tovább emberek!

Igy is alig jött ránk fejenként tizenöt-tizenhat pengő; ha meg idetódul még tíz lehár, napszámosbért se keresünk a munkán. Elkezdtünk zúgni: - Adjon villanyvilágítást, falazunk éjjel is, - de a mi kontyunkra ne jöjjön ide az a tíz kőműves, mert letesszük a kanalat.

Az építész lehintette cigarettjéről a hamut: - Rendben van, emberek. Így is jó. De máris mehet az egész banda. Ha sok maguknak tíz, - jön - egy füttyszóra száz!

Herold bácsi vette át a szót. Próbált alkudni vele; mi is közbebeszéltünk, de a pallér, aki már több épületen kiszolgáltta Herzet, intett: hiába minden, amit ez mond, az úgy is lesz.

Másnap csakugyan jött tíz falazó. Azok közt volt a paraszt. Hallottam, amint bemondta a nevét: Högymögi. Nem volt nagyon tetszetős pofa. Kiállt az alsó ajkszája, mint a négernek. Mellettem s Misznai között rakosgatta a téglát. Nékünk csepegett a homlokunk; néha látni se tudtunk, úgy tele volt a szemünk téglaporról. Ez meg igazi mezei-munka-módra - egy ütés - kis pihenő - egy mozdulat - egy kis tűnődés - csinálta a dolgát. Úgy munkált ez, mint az álomszuszék. Délben, a jött újemberek közénk sodródtak melegedni: egyiknek volt finom szűzdohánya s kínálgatta; a másik olyan szépen fütyölt, mintha pacsirtakalitka lenne a nyaka; a negyedik bejárta a szovjetet s elmesélte, mint ölték meg a vörösök a cárt Jekaterinburgban; az ötödiknek most sírt ki a világra egy leánykája: - Csakis azért jöttem ide, szaktársak... másképp - és kiköpött - nem zupáltam volna be egy ilyen gömbölyű akkordkompániába.

És beszélgetve papírt bontottak, bicskát vettek elő és ettek. De a paraszt, a Högymögi, csak az orrát piszkálta étkezés helyett és lógatta csúf alsó ajkát. S mindig rántott egyet a nadrágján, ha valakinek lement a torkán egy jó falat. Külön ült az, mint a bagoly; s ebéd helyett nézte az eget, - egyik nap mint a másik után! Ha azt mondtuk: - Mít fakíroszkodik maga, egyen, így nem lehet falazni!... - azt dűnnyögte: - Eszem én azért.

Vessz meg, gondoltuk, ilyen a paraszt. Beáll, alig bírja a kalapácsot, alig csinál két s fél légköbméter falat, szombaton meg osztozik a mi akkordunkból.

Mink szalonnán élünk. Ott lógott a rúdon az öltözőnkben; bár nem volt rá szükség, ha vettünk belőle, le-lemértük. Nékem még volt egy cirka húsz centis darabom.

Azt mondja nekem halkán csütörtökön Misznai: - Nyomja meg a ménykű, de valaki nyalja a szalonnámat.

Erre bemegyek én, lemérem: - Hú a Jézusát - jövök vissza - az enyémet is meglopták.

Gyün Prihoda: - Volt nekem a ruhámban huszonhat fillér, puk, elcsapta valaki.

Nem akartunk egyelőre szólni senkinek. Majd elintézzük mi csendesesen. A tolvaj, tudtuk, csak a paraszt lehet. Ha lemegy vizelni, biztos becsúszik az öltözőbe s akkor aztán tolvajkodik. De éppen aznap el se mozdult az állásról.

Van, aki ott alszik közülünk az épületen; az emberek estétájban tüzet gyújtanak; mint a pásztortűz, úgy ég az. A lángoknál elpipáznak, fujdogálnak, találgatják az időt a csillagokból, aztán beburkolódnak a holmijukba s alszanak hajnalig. Napkeltekor, négykor-ötör már mászkálás van az állásokon; elkezd a kötélcsiga rángani s megy föl rajta a malterosláda; a fogaskerekes emelőn pedig a téglá - vagy egy-egy meszes deszka az állás továbbépítéshez.

Noha nekünk ágyunk van egy özvegyasszonynál, aznap kint maradtunk éjszakázni. Beszélgettünk a többiekkel úgy tizenegyig, de a szemünk azért folyton az öltözőn volt. A paraszt persze megint külön gubbasztott; nem szólt az egész este semmit; néha lehúnyta a szemét, mintha álmos madár lenne, meg vakaródzott is: mi magunkban kivettük, hogy az a terve, hogy megvárja, míg mindenki aludni megy s akkor szalonnázni indul.

Misznai, aki igen mérges volt rá, s amúgy is odacsapós ember, rámpillantott éjfélkor, köszönt s elment aludni. Igazában elbújt az öltözőben. Az volt az okoskodás, ha rajtakapjuk a lopáson a parasztot, olyan kék ruhát szabunk neki, hogy még a falujának a bírója is megírgyelheti. S szombaton meg lekapjuk a bérét s menjen az anyjába. Aztán - ha a szemébe is monoklit raktunk s mozog vagy tizenkét foga - végleg elmehet. Mégiscsak ronda dolog - szegények között tolvajkodni.

Ledőltünk, beburkolódtunk mi is... hűvös volt az éjfél. Egyszer csak a nagy némaságban feláll ám a suta paraszt. A szívünk megdobbán. Olyan volt ez az érzés, mint a patkányfogás. Csak menj te csámpás, de ez a szalonna a torkodon akad.

Bosszúnkat növelte az, amint nekikészült: előbb elment balra, ahol az árnyékszék van, ott elálldogált egy darabig, aztán ismét balra tartott, ahol a betonkeverő terpeszkedik s a rohadt a pincén át jött visszafelé. Majdnem elröhögtem magam, amikor benyitott az öltözőbe. Na, Misznai majd elkapja a lábát s úgy elverjük, mint harangnyelv a harangot.

Figyeltük a dörgést; no megállj paraszt... de egyelőre csend, aztán rugdalózás, csattanás, áhá! kettős halk ordítás, újra csönd, a csöndnek alján, - és erre már odafutunk.

Az ajtóban egészen kísértőn Misznai látszik és fogja a vállát. Ujjain átcsöpög a vér.

- Megszúrt? - kérdelem s be akarok rontani. De Misznai, mint akinek zúg a feje, folyton rázza magát. S egyszer csak a nagy, magas ember elkezd zokogni. Aztán benyomja az ajtót s ő maga a félfának dől, hogy bemehessünk.

A paraszt ott feküdt a földön. Mellette egy falazókalapács. Ezt azért vitte magával Misznai, hogy mikor a szalonnáért nyúl, ráüssön a tyúkszemére. Aztán - amint kiderült - rá is vágott s a paraszt, aki látott a sötétben is mint a macska, lehajolt s beledöfte bicskáját Misznaiba.

Erre ez felállt s homlokán vágta a parasztot kalapáccsal. Úgy betört a feje, mint az ablak. A vér pedig, mint a maszka, egészen elborította az arcát. Egyszóval meghalt.

Misznai meg sóhajtozott; egészen összetört, folyton azt kérdezte: - Hány évet kaphatok ezért? Tudjátok, hogy öten élnek rajtam. Mi lesz velük? legjobb, ha mindjárt elvágom a nyakamat.

Erre azt mondja Prihoda, aki eddig a cipőjét nézte: - Nem olyan nagy dolog ez, gyerekek. No, ha tudni akarjátok, jártam én is így a mocsár csapolásnál.

S elkezd ide-oda lépkedni: - Fontos, mondja, hogy a szátokban ne legyen huzat.

Ezzel bemegy s kihoz két nagy zsákot. Szétnyitja a szájukat s mondja: - Na, nyomd bele a fejét - s mikor ez megvan: - Na most a lábát is gyorsan.

- Te meg komám, - adja a parancsot Misznainak, - nyald föl itt ezt a pacni vért. Nem olyan nagy dolog ez, - ismétli higgadtan.

- Van-e fönt elég malterünk, - kérdi tőlem.

Bólintok.

- Volt már ez így, - dűnnyögi, - előfordul, ha az ember dühbe jön.

Kettesben, a pincén át a felvonóig visszük a zsákot. Én lent maradok; lehet úgy hajnali három. Egyik-másik kőműves már ébredszik, köhög, a pipájáért nyúl.

S ekkor Prihoda megrántja fönről a kötelet. S erre én elkezdem forgatni a vaskart. A zsák egy malterosláda öblében fölbilleg a második emeletig.

El vagyok én is szánva arra, amit teszünk. Ha meghalt - meghalt. Minek lopott? Ezért legyen ilyen derék embernek, mint Misznainak baja?

Odafönt élére állítjuk a zsákot, helyesebben Högymögít s elkezdjük befalazni.

Mire fél négy van, Misznaival végigfalaztuk azt a félméteres magasságot, ami az ilyesmihez szükséges.

Öt felé, amikor megindul lassan a munka s elkezdődik a kopogás, recsegés és csappan a malter, már egy méterrel arrébb vagyunk a helytől.

Különben... olyan a fal itt is, mint másutt. S hol van Högymögi? Tudja a fene! Nem egyszer történik az, hogy csakúgy odébb állnak a falazó emberek. Majd eljön a bérért, ha kell neki.

Hanem hát a szalonna az aztán nem igen ízlik. Megpróbálok ugyan szelni belőle, be is kapok egy falatot - de a gyomrom elkezd visszafelé nyomni, s végül is kiköpöm. Misznai, meg én oda is adjuk a magunk szalonnamaradékát; kolbászra térünk át. De Prihoda nyugodtan tovább eszi a rúdját, neki már jobb a gyomra.

Egyre közeledünk a gleichni felé. S a májusfához huszonhatodikán elhozatja a pallér a színes papírt. Elsején meg kiszállnak az ácsok s megcsinálják a tetőt.

B

...Mint a nyitott ablakon kilengő fehér függönyt, úgy mozgatja a hófúvást az északkeleti szél. Iszidor, az előjárósági szolga, mind a két kezével füléhez szorítja a sapkáját s közben fél, hogy a hóna alól kicsúszik az irattáskája. Ilyen repülő helyzetben éri el a kocsmát, amely harangszóval nyílik meg a betérő jámbor bárány előtt. Iszidor el tudna képzelni különb kocsmát is, mint ez: a székek harcba voltak innen s mindegyikük hadirokkant; az asztalokba titkos alagutat fúrtak a fa nihilistái: a szúvak, s ha valaki rájuk dől, itt is, ott is beomlik egy-egy szakadék vagy évgyűrű. De főképp az itt lézengő alakok kellemetlenek Iszidornak: csupa kátrányfőző ember, a pizok négerjei, a liánok szakállával díszítve. Tetvek, poloskák, svábok, vidáman röpdülő bolhák lakják szőrerdőiket és időtől szitává lőtt ruházatukat. Mikor Iszidort meglátják, rásötétlenek:

- Na, maga marha, - mondják néki, - hát maga még mindig hordja azokat a cetliket!

Aki így szólt, néhai kocsis, tizenkilencben manlicheres vörösőr, jelenleg három nőtől származó, összesen hat törvénytelen gyermek atyja... magas, hatalmas alak, egyik kapubálványa lehetne a kocsmá bal ablakából látható telepnek. A telep egy elpusztult, elhamvadt, elfortyogott mészégető hátrahagyott faházaiból áll. Ezek a faházak olyanok, mint a koleraházak, a nagy járvány idején.

Ezek a házak nyáron melegek, télen pedig hidegek. Egyetlen előnyük, hogy kiszedhető a gerendájuk, a deszkáik, ha nagy a hideg, vagy ha valaki haldoklik, s mielőtt elmegy e szép világból, utoljára tüzet akar látni és hidegülő kezét melengetni a parazsaknál. Előnye még az is, hogy aki itt él, az bátran mondhatja, hogy szegény vagyok, nyomorgok.

Iszidor, a szolga azért is jár ki ide, hogy kézbesítse a mérnöki hivatal határozatát, amely szerint a telep lakói kötelesek két hét leforgása alatt kiköltözni az építményekből; ilyesfajta határozat minden évben háromszor jön. Akkor a telep lakosai, magyarok, turániak, cigányok, szlovákok, katolikusok, mohamedánok és zsidók, felkerekednek, mint a sáskák Egyiptom határában és zúgva, félelmes zümmögés közben elindulnak az előjáróság felé. Hatalmas, szép menet ez: oldalvást rendőrök ballagnak nagy csizmájukban, derekukon ezüstoffényű karddal és revolverrel. S az ő fedezetük mellett sírnak, rínak a csecsszopó gyerekek, pörölnék az éggel, étellel, halállal az asszonyok, teherbe jött lányok, kivert szemű férfiak, vak hadirokkantak, akik fehér bottal fenyegetődznek és nagy, lomha léhűtők, akiknek a teste több helyütt át van verve kocsmái késnyomokkal. Mennek, beszélnek, zokognak, zsibongva betódulnak az előjáróság folyosóira. Ilyenkor a tisztos polgár félrehúzódik, falhoz lapul és szánsalommal vegyes undorral nézi ezeket a féregszerű lényeket. Az előjáróság irnokai kipillantanak nyugodt arcúlattal az ablakon s integetnek, hogy csend legyen, így nem lehet adóvégrehajtást írni... Az előjáró úr kicsi, köpcös, vérveres ember: szereti a halászlét és a rövidszivart. Szereti nézni a kártyázókat és nagyokat tud nevetni, ha megitta a negyedik korsó sörét. Jó ember, vallásos, a kerület gondját a szívében viseli, a mérnöki kar indokait lat alá vette: arra fog menni az új út, tehát a viskók lebontandók tizennégy nap alatt... s kijön a szobából, mert ennyi népet nem fogadhat. Megáll a sűrű, fekete tömeg előtt s azt mondja:

- Csend legyen.

Sajnos, épp az orra előtt áll egy ótvaros lány, akinek a balszemét is befonta a lilás ragadmány... de az előjáró úr erőt vesz magán: ember ez is, gondolja és még két pillanatig nézi a kiütéstől csúfat, aztán a közhangulatot ügyeli. Hallja, mint adják ajkról-ajkra:

- Nem hallottad, csönd legyen... fogd be a pofádat, ha mondom... ne ugass... kuss...

Az előljáró: - Nézzétek csak, a lakást ki kell üríteni...

- Jó vicc! Hallottuk! Templomot csináltak kettőt is, miért nem csináltak inkább nekünk valamit! Majd idejövünk az előljáróságra lakni! Akaszd föl magad szegény proli! Hiszen látod, hogy mi az ember?... takony, poloska, tetű, így csinálnak vele... szétpattintják!

- Nem megyünk előljáró úr! Nem megyünk! - kiáltozzák.

Ez a tömeg, gondolja az előljáró úr, ez a tömeg, amely fölé diktátor kell. Az igaz, hogy nincs helyem, ahová bedughatnám őket. Meg vagyok bénítva, tisztára meg vagyok bénítva! S pont az én kerületemben kell ennek a csürhének léteznie! Hogy a polgármester úr, a maga halk tónusában azt mondja a közgyűlésen: - Amint hallom...

S az előljáró úr arra gondol, hogy beküldi ezt a szerecsen népséget a központi városházára, menjenek be, mutassák be a tudományukat.

- Hát ősznél tovább nem maradhatnak! Megértették? - mondja, hogy mégis övé legyen az utolsó szó.

Iszidor szokta kihordani a rengeteg névre szóló intéseket. Ha idejön, utána beül a kocsmába, teleönti magát borral, pálinkával s igyekszik összelelegedni a telep sötét lovagjaival.

- Értse már meg, - magyarázza most is Mehmednek, aki a búcsúkon mindig mohamedánnak öltözik fel, - nekem gyünnöm kell. Nekem azt mondják, menj a telepre. Erre elindulok. Erre tudom, hogy megszidnak, megvetnek engem, aki magam is szegény vagyok. Ha visszamegyek, mingyárt azt kérdi a mérnök úr: Na átvették-e? - s az aláírásokat nézi. Épp azért mondom magának Mehmed, írja alá, attól még nem lesz semmi baj.

Mehmed a fogát piszkálja. Nagy fölénytel nézi Iszidort, aztán csendesen azt mondja:

- Hol van, mutassa?

Iszidor fellapozza az átvételi könyvet; mormogva végigbetűzi, aztán odatartja az ujját:

- Ide legyen szíves...

Mehmed közelhajlik a könyvhöz:

- Ide? - kérdi, majd visszakapja a fejét és teljes erejével odaköpi az aláírást.

- Ezt mutasd meg, - mondja sötéten, - ezt a tüdőbajos köpést. Ezt, az anyjuk hétszentségét.

S Iszidor rémülten látja, hogy sötét fellegek vesznek körül... s mint a villámok csapnak elé az ilyen szavak:

- Te csibész... te nyugdíjas... kitépjük a füledet... ide még egyszer ne merj jönni...

Aztán felnyílik az ajtó... s Iszidor kilép rajta... elrémül a szíve, mert a lába nem érzi a lépcsőt... végül is a földön köt ki s akkor a korcsmáros tartóztatja vissza:

- Na, azért csak guberálja ki, amit megivott.

A telepen két hölgy megy végig. Mindenholnan gyerekek rajzanak elébük: Nénéi krajcárt! - s megfogják a hölgyek szoknyáját, úgyhogy alig bírja magát visszatartani az egyik, hogy arcul ne üsse valamelyiket. De ezt nem lehet! Mert mi volna akkor! Hogy meri megütni az én gyerekeket! s a többi némbor: mind, mind, villogó szemmel, meggörbült ujjal: meg van az úgyis verve, az Isten vakítsa meg magát!

- Elizabet, - mondja az idősebb hölgy a társnőjének, - siessünk a Markovszki Annához.

De elébe áll egy öreg asszony és egy öreg ember. Az öreg teljesen vak s a felesége rángatása szerint mozog. A vénnek sírnak s most az asszony azt mondja az urának: - Fogd meg a nagysága kezét... a vak ember kapkod s elfogja a szeretethölgy csuklóját. A szeretethölgy felsóhajt. Mit tegyen, ez a jóság ára, ez vele jár a hivatással.

- Hát értsék meg, hogy nincs nálunk semmi! Csak a Markovszki Annát jöttünk meglátogatni.

Egy fiatalasszony furakodik elő:

- Annak már úgyse kell semmi. Eszméletlen. Igazuk van az öregeknek, ha má hoztak valamit a nagyságák, akkor adják inkább nekünk.

Most bohókás kép következik: hosszú ember úgy hoz a karján egy másik hosszú embert, mint halász a kifogott halat. Mögötte síró asszony megy, aki a szoknyája aljával törölgeti a szemét. A cepelő férfinak hosszú nyaka van s dörmögő hangja. Aki a karján nyugszik, annak kötél lóg a nyakán s a fogai közül kilátszik a nyelve is. Az arca mintha tentás lenne. A két lába mezítelen s az ujjai úgy állnak szét, mint a húsból készült szögek. A halottat hurcoló alak odatartja a két szeretethölgynek:

- Szagolják, - azt mondja, aztán int az előnyüzsgő alakoknak: - Beviszem az előljáró úrhoz.

Most előlép a kis Kucsera:

- Mutasd csak nekem ezt a Borbást.

Nézegeti az akasztottat. S kicsit kitágítja a nyakán csüngő kötelet.

- Úgy, - mondja, - most pedig vidd be ide a kórházba. Vagy tudod mit, a sarkon most ott áll az a pali, aki olyan nagy legény volt, mert libát loptunk... vidd ki hozzá a posztra s mondd neki: Biztos úr, itt hozom az egyik libatolvajt. Bánatában fölakasztotta magát, mert nem lophatott megint. Így mondd s hagyd ott neki.

Kisgyerekek is vannak itt. Egyik megfogja a másik kezét; a harmadik az ujját szopja és így nézik a látványosságot. A havon állnak, mezétláb vannak, ujjatlan kiskabátban, az orruk taknyos. A havon állnak és soha nem tesznek egy lépést sem gyalog. Mint a legyek a mézre, úgy szállnak rá a villamoskocsik hátuljára; száguldanak velök a vasutak, erre - amarra - s a lappangó gyerekek szeme éhes tűz, gyors tekintettel keresik azt, amit lopni lehet. Kocsikra másznak s ha mást nem, egy ilyen öngyilkossághoz való kötelet hoznak haza a szüleikhez; de a multkor már öten körülfogtak egy öregasszonyt, elszedték tőle a szatyrát, amiben cukor volt, szalonna, kenyér és valami kevés pénzzel erszény... Mielőtt leáll a villamos, leugranak, aztán röptiben elkapják a légvezeték csövét és nevetve nézik a futó házakat, fákat, váltakozó utakat. Nincs sapkájuk, amit a kalauz elkobozhatna tőlük; csak a fülük és a hajuk szabad préda. Ha más nincs, cigarettacsutkát szednek és bagóznak köpködve.

Most is a szeretethölgyek ridiküljét lesik. Éhesek, ruhátlanok, nyugtalanok, kis farkasok ezek, akik rögtön rácsapnak arra, amire lehet.

Amott egy vékony kar kinyitja az ablakot, aztán egy kis zöld vödört tesz a párkányra. A vödörben víz van, hogy ebben fürödjön meg a szegény Markovszki Anna lelke, mielőtt ki-megy az ürbe. Valaki sír amott: leányom, leányom, zokogja...

A kitárt ablak ide-oda mozog, mintha vissza-vissza akarná üzni a távozó lelket, s a vödörben lévő víz is rángatózik, mintha csakugyan fürödne benne valaki.

- Püf neki, - súgja a kis Kucsera, - ezek mingyárt bejelentik, hogy kettővel kevesebb ebédjegy kell.

- Hát nem te mondtad előbb is, hogy vigye oda a Juszuf a rendőrhöz a Borbást? - mondja az egyik sötét alak. - Neked is csak jár a szád.

- Bízd rám öcsém. Te csak ne politizálj, mert már a hat évedet kitöltötted. Így legalább óriási lesz a részvét, majd meglátod, mit írnak a lapok!

A lapok! Ez az itteni népség egyetlen vigasza! Oda járnak fel éjjel-nappal: megvádolják az előljárót, a szeretethölgyet, az orvost, a gyógyszerészt, a rendőrséget, mindent, de mindent.

A lapok! Itt jelenik meg egyik-másikuk arcképe: ha tizenötévet kaptak, - vagy ha »betörő-üldözés volt a háztetőkön át« vagy amikor a »folyóba ölte magát valaki«.

Markovszki Anna csakugyan meghalt. Jobb neki, gondolják a belépők, amikor keresztet vetnek. Olyan sovány, annyira viaszos... hogy jobb neki. Csak az anyja nem hiszi el, nézi a vödört, - figyeli a csikorgó ablakszárnyat, - babonás, régi asszony: - amíg hullámszik a víz, addig itt a lánya...

A szeretethölgyek halkán imádkoznak. A fiatalabb sír. S a háta mögött lévő asztalra teszi a ridiküljét.

A kis Jóska rásunyít a bedagadt szemű Nikodémra. Lábhegyre állnak a kis gangszterek. Aztán kioldalognak. Nyerítve vágtnak a zsákmánnyal, mintha lovon ülő cowboyok lennének. Vágtnak, ügetnek: köröttük a nyomor prerije.

Az idősebb szeretetnővér behajtja az ablakot s leteszi a földre a kis vödör vizet. S közben észreveszi társnőjének erszényét az asztalon:

- Vigyázzon, Elizabet! - súgja néki.

A fiatalabb belenéz a ridiküljébe. Az arca kedvetlen lesz. De nem szól semmit. Csak végignéz a jelenlevőkön: s azok hidegen állják a tekintetét. Nem nagy dolog nekik a lopás. Nincs! akkor veszünk!

Nyugodtak, biztosak ezek a pillantások. Szenvtelenül nézik az elhunyt leányt is. Ma neked, holnap nekem.

Az északkeleti szél erősödik. A két szeretethölgy, mint két angyal vonul kifelé a telepről. Útjukba kiszikkadt emberek állnak, mezétlábas gyerekek kísérik őket. Amonnan épp visszatér az a csapat, amely az akasztott Borbást elvitte a rendőrhöz s a nyakán hagyta. De eminnen két siető fiatalasszony jön: a kezükben vödör van. A papírfedőt lesodorta róluk a szél. Vér van a vödörben, vér. Ölés volt a környéken s elkönyörögték a vért. Majd megsütik, megfőzik, beeszik s jóllaknak vele.

A színhely: Közép-Európa. Helyesebben a B betűvel kezdődő nagyvárosok egyike. B betűvel sok mindenféle szó kezdődik: bíróság! börtön! bátorság! bizalom! boldogság! bánatok bánata!
- Ó nyájas olvasó, mondj az egészre olyan szót, aminőt akarsz!

HOMÁLY

A Szent Mihály-tér huszonkettő alá mentünk. Miért? Suzy nem kötötte különösebben az orromra: - Jössz, vagy pedig maradsz?... Mindig is ennyire élére állítva adta fel döntő kérdéseit s bár én százszor is elhatároztam, hogy nemet mondok... a végén, zsörtölődve, megsértve, de mégis úgy követtem őt, mint az árnyéka. Nem is bánt velem másképp, mint parancsolón ez a kihúzott derekú lány. Ez, aki mint valami királynő, szinte megmagosította középnapyságú alakját, a feje mindig mereven s öntudatosan ült a nyakán. Leghívebben a nézése fejezte ki makacs akaratosságát: mikor azt mondta, megyünk a Szent Mihály-tér huszonkettő alá... mintha nem látta volna már a körülötte levő szobát, csak a Szent Mihály terét, amelynek szívében egy gót templom állott, ezüst hóval takartan. Ő mindig is messzire nézett. Míg én, olyan magam körül széttekintő voltam. Közeli árnyékok rajzát szerettem figyelni; néha meg is mozgattam egy-egy bútort, vagy virágos vázát, hogy a földön más alakú legyen az árny. Titokban nevet adtam az ismerős holminak; mindennek szemet láttam csillogni az arcában s furcsa állakat, két orrlyukat a párnában, hőst a fal kopott rajzában. Az ablakon belátszó fa törzsében egy bűbajos angyallány arca rejtőzött, kibontott, fakérgű hajjal. Ebben a kétféle nézésben éreztem meg sokáig viszonyunk titkát. Engem amúgy is sok minden zavart lelkileg; egyensúlyom gyorsan felborult; hangulataim túlságosan hamar változtak meg s mintha nem is lettem volna másból, mint érzékenységből s hajladozásokból megalkotott ember. Míg Suzy pont a fordítottja volt. Ha egy gondolat szöveget vert benne, akkor azt végre is hajtotta. Így a mindennapi életben ilyen volt a viszonyunk; Suzy csak csók közben bágyadt el, kemény dereka puhává változott, mint aki elaludt, úgy nehezedett rám.

Apró, mondhatnám pufók ház volt a huszonkettő. Falépcsős benyílójában kézzel kovácsolt lámpás függött. Mintha egy régibb korba léptem volna be s mintha mi ketten, Suzy és én is régiekké váltunk volna. Amúgy is farsangidő volt; néha-néha fölötlt az utcákon egy vihogó lány, aki bajuszt és szakállt viselt s kacintva nézett a nőkre. Rózsaszín és sárga fejű emberek járták az éjjelt s egy mandarin formájút is láttunk, ki a teljesség kedvéért egy sárga, halformájú léggömböt lobogtatott a magosba. Kedves káprázat lett volna, ha kinyílna most ez a barna, faragott ajtó s bársonyruhá, és vékonykardú úr lépne ki, tollas kalapú dámával. S egy vékony, szimatoló agár.

Azelőtt elmondtam az ilyesmiket Suzynak, sőt azt hittem ezért szeret, s az volt tőle rúttság, hogy szerelmünk első idejében, úgy éreztem, kedvtelve hallgatta az álombeszédeket, de egyszer aztán kimondta: - Érzemeskedni, azt tudsz! fecsegni, mint valami kisfiu! de pénzt! állást! hogy végre annyi nyavalygás után elvehess feleségül!...

Pénzt! ezt majdnem olyan megbecsülőn s minden fölött valón tudta kimondani, akár az apám. Különben is sok volt köztük a hasonlóság, még ha jobban megnéztem: arcban is. S járásuk is. Én inkább anyám alakját és megtört járását örököltem.

Ezért hát hallgattam, noha a farsangi levegő jogot adhatott volna nekem, hogy néhány szóval elmondjam, amit e házba való léptemkor éreztem.

Már az ajtóban voltunk, Suzy ujja a jelzőharangon (milyen szép és csengő lesz a hangja), mikor megmagyarázta idejövételünk célját: - Ezek távoli rokonaim. Tudod, az anyám az mindig fecseg. Elmondtá, hogy te meg én szinte vőlegény és menyasszony vagyunk. S ők kíváncsiak lettek ránk. Hát most majd megnézhetnek.

S ezzel meghúzta a harangot. A vőlegény és menyasszony szónál kellemetlen érzés futott át rajtam. Nemcsak most, mindig. Isten ments, gondoltam, hogy nekem ilyen kemény párom legyen egész életemen át. S ha nem azt akarom, hát mit? Ingyen szeretőt? Hiszen drágább nekem ez a test, mintha aranyért venném. Egész nap mást se teszek, mint Suzy keménységét

örlöm. Mint valami sziklazúzó malom. Emlékszem az előtte való időkre: tele voltam tudásvágygal, friss a válaszádsban, cselekvésben. S mint ilyen fürgé, igyekvő embert ismert meg. S eleinte jó is volt hozzám, alázatos, emlékszem, egyszer nagy szerelmében megcsókolta a kezem... de mikor felfedezte, hogy kegyetlen is lehet, hogy megalázhatsz, kínozhatsz: előtérbe lépett ez az énjé. Úgy adta a szerelmét, akár apám otthon a kenyeret. Megkínzott, beismerette, hogy nem vagyok rá érdemes s végül is szánakozva odalökte. Milyen keservesen is estek az otthoni ebédek, reggelik! Csak egy volt kellemes: a vacsora, ezt anyám készítette ki az asztalra, nesztelenül, csöndesen és megértőn. Egyedül ültem az éjszakában, legtöbbször a Hold, vagy csillagok fényénél falatozva, nehogy apám másnap rámszóljon, mert égett a lámpa. Épígy Suzynál is: tudta, hogy forró vérrel miért maradok szobájában, eltűrve sértegetéseket. Éhes voltam rá, akárcsak otthon az ebédre s minthogy nem mehettem máshova, mert nem volt rávalóm, itt is, Suzynál, csak tűrtem a bántásokat, hiszen nem volt egy másik Suzym, akit öleljek. Ha az Úr egyszer állást adna! s egy másik lányt! ez volt titkos bensőm vágya s ezért éreztem furcsán magam, ha Suzy a házasságunkról beszélt. Mert láttam én könnyűléptű, kecses lányokat! fínom, hárfapengetésre alkalmas ujjakkal, nagy diószínű szemmel, kik félénken és zavarodottan mentek egy-egy férfival az utcán. Láttam őket csemegézni, ha nyáron be-betértem valahová fagyfaltra s a szívem megfájdult, mikor hallottam sűrű és szégyenlős köszönetüket: ó... ó... elég - s tartózkodón, mintha rögtön pirulnának, arcuk elé tartották átlátszó tenyerüket.

Ilyesfajta ember vagyok én. Kalandok, álmok és királyságok kábultja, aki érzi, hogy mindaz csak révület, amit igazán kíván, de nincs bátorsága a képzelődések lidérce után menni, mert fél az ingoványtól.

Öröm volt, mikor nyájas arcú, barna hajú asszony nyitott ajtót, hangja, mintha párja lett volna szeliden csengő ajtóharangjuknak. Suzyt igaz szívvel húzta magához s megcsókolta mind a két orcáján. Aztán őszinte örömmel nézett végig rajtam s így szólt: Isten hozta...

S odabent egy vékony, csillogó szemüvegű úr fogadott, két karjával mint valami szárnyal betakarva fiait. Az asztalon kártya hevert s kis csomóban fillérek.

- Kártyáztunk, - jelentette ki az asszony s bennem édes melegséggel elevenült meg ez a kép. Az apa adja a bankot, az anyu szeretne valamit nyerni, s a két fiú kipirult arccal szintén hadakozik.

A nagyobb fiú, talán tizenhárom éves, most az apja szemébe nézett. Olyan mély bizalommal, mintha szeméből akarná megtudni, ki vagyok én, mit tegyen?

Én otthon mindig lesütött szemmel jártam. S félénk mozdulatokkal. Állandóan reszkettem attól, hogy rámmordul az apám... nem mertem se heves lenni, se egészen álmos. Itt a figyelem merőben más volt. Jóságos és nem ideges.

Mert minő foglya is a kis lélek a szülőinek. Erőtlenségének érzése folyton kínozza. Már nagyobb korban is útközben eszébe jutnak apja, anyja szavai. S most nekem mi juthatott eszembe? Apám ügyetlennek tartott, élheteretlennek. Anyám, ki rabszolgája volt, egyszer se merte azt mondani: Ne bánts a fiút! Csak bólintott félénken, remegve, hogy most őrá kerül a sor... s csak az esti vacsorák figyelmével mutatta meg, hogy szeret.

Meglepett az a bátorság, amivel a gyerekek a felszolgált uzsonna után nyúltak: övük volt egészen a tál sütemény, a hab, a kávé... minden az övük volt... a lakás zugai, ahol bújócskázhattak s anyjuk is velük bújt; labdájuk volt, amit rúghattak... emlékezni kellett, hogyan álltam a térségeken s néztem áhítózza, mint rúgják a futballt más gyerekek. Csak »szedtem« a labdát, csak akkor rúghattam, ha túlrepült a kapun. S az iskolában is szomorún lestem azokat a mindig rövidre nyírt hajú gyerekeket, akik fínomak voltak, tiszták és kis hercegeknek látszottak. Hogy vágytam egy kihajtott matrózgallérra! Szörmesapkára, amit havazáskor vettek fel. S később is, csinos szabású ruhákra, fehér gallérra, selyemnyakkendőre... elnéztem

ezt a nagyobb fiút: ápolt volt a haja s homlokára fésült. Kabátja szépen borult a vállára és odasimult a derekához.

Csak most éreztem meg gyermekkorom boldogtalanságát. S akaratlanul is vadul néztem Suzyra. De miért rá? Apám ő? No, nem, de ő is csak folytatja azt, amit apám kezdett. S mondtam, nem egyszer megmondtam neki: Boldogtalan gyerek voltam s rajtad fordul, hogy boldog férfi legyek... Hidegen s ridegen nézett rám... akár az apám, ha azt mondtam neki: Rossz a cipőm s titkon azt vártam, hogy majd újat vesz... mindig így felelt: - Mi az, eszed a cipőt? Ha meglátom, hogy futballozol, agyonütlek... Igen, ha beteg lettem, akkor is gyűlölettel és haraggal járt az ágyam körül az apám: - Persze, te átkozott, megint kifutottál a szélbe, kimelegedtel, vizet ittál, pusztítana el az Isten... Feküdtem s anyám nem mert orvost hívni, pedig már részeg voltam a láztól, már sírtam és daloltam s akkor fölem hajolt az apám, akár a halál és megátkozott. Miért? miért, hogy ennyire gyűlölt? Ezért is hittem, hogy nincs nálam csúnyább ember a földön. S ezért boldogan fölnevettem még idősebb koromban is, ha valaki csinosnak mondott. Anyámat nem akartam bántani a faggatással. Nem akartam tőle ilyesmit kérdezni: hogy szeretett-e téged valaha az apám? Hátha olyan neki velünk élni, mintha börtönbe lenne zárva?... Nem, ezt igazán nem tehettem. S ő se említette, mint aki tudja, amit tud, érzi, hogy rossz neki az apámmal, akár nekem Suzyva¹, de szenvedélyének rabja s végzete felé engedi a dolgokat.

A vendéglátóknak nyilván feltűnt meghatódottságom. A gyerekeket mély szeretettel öleltem magamhoz s ők is bizalmasan kapaszkodtak rám. S talán életem legmelegebb perceit éltem át, mikor a család velünk kibővítve rákezdett újra a kártyázásra. Incselkedve játszottak egymással, a fiú komolyan nézett az anyjára s megfenyegette: - Mama, ne csalj! Az apu is gyanúsította! s az asszonyhoz fordult kipirulva s valamit magyarázott, és bár egyetlen szavát se értettem, a szívemig hatolt mindez, legszívesebben átfontam volna a karommal őket s maradtam volna köztük. S oly jól bántak velem. Rögtön tegeztek, sőt úgy tűnt föl, hogy melegebbek hozzám, mint Suzyhoz, aki peckesen s gőgösen ült a székén, mereven bámult a kártyájába s epésnek látszott, mikor vesztett.

Éjfél felé mondta is: - Menjünk... de én szokatlan bátorsággal ellenkeztem: - Farsang van! minek úgy sietni? - s bensőmben egyre nagyobb gyűlölség fogott el vele szemben. Látja, hogy boldog vagyok, szinte elfeledkezem magamról, nevetek, viccet mesélek s azért újabban minden öt percben a távozást sürgeti.

- Hiszen tudod, - mondta, - hogy még ma táncolni megyünk.

Féltem ettől. Bár tudtam táncolni s nehéz se volt a lábam, Suzy, ha nem szálltam a taktus nyomán, ha kifáradva kissé nehézkesebben léptem: rögtön rámnézett fenyítőn s ettől egészen megzavarodtam, kimerültem s neki a végén joga volt szemrehányást tenni.

Igen, volt szó, hogy majd elmegyünk álarcosan táncolni valamelyik este. Suzy kocsisnak, vagy iparosnak akart öltözni... Apám egyik régi ruháját csentem el hazulról s vittem el neki. Idejövet szó se volt, hogy ma megyünk el táncolni, előbb még sokalta az időt s aludni vágyott, most meg táncolni akart.

Elbúcsúztunk végül is. Én megöleltem a két fiút, legszívesebben megcsókoltam volna az asszonyt... A férfinak melegen néztem a szemébe.

Csendes és kihalt utcákon haladtunk keresztül. Hideg volt, de én távortartottam magam Suzytól, nem akartam, hogy belémkaroljon. Rá se néztem, arcom előtt ott lebegett a boldog család képe, még mindig éreztem szobájuk melegét... s egyszerre csak elkezdtem futni. Lábujjhegyen, szinte röpülve futottam el Suzytól, nem akartam hallani kiáltásait s arra gondoltam: haza se megyek többet... majd átsétálok az éjszakát s holnap állást nézek, ha törik, ha szakad... Megálltam. Gőzöltem mint valami paripa és boldogan lihegve körülnéztem. Mintha

idegen városba érkeztem volna, ahol nincs ismerősöm s magamra vagyok hagyva. Mintha most kezdődött volna el az igazi életem. Mint aki hajóra száll, hogy régi életét feledve, újat kezdjen, úgy néztem bele az ismeretlen utcákba. Melyikbe menjek? Ej, bolondság! Akármelyikbe, csak el az otthonodtól és Suzytól. Dalolva beléptem az egyikbe. Sajátosságom, ha nagyon leköt a gondolat, vagy elképzelés, nem hallok semmit s megállok percekre is tűnődni. Most is meg-megtorpantam: micsoda nézés lesz otthon, ha se holnap, se azután és soha többé nem lesz a fiú. És a gőgös Suzy! Majd lekonyul a feje, ha más férfiakkal fog járni, akiknek rongy lesz, egy kaland, kihez betérnek éjszakára, hogy más napra már elfeledjék.

S ekkor Suzy lépett elém. Gőzölgött a futástól. Lihegett.

- Mit akarsz? - mondtam.

- Te! - és ajkon csókolt.

Csendesen mentem mellette. Ez a Szapáry-utca, ez a Dió-utca... Ösmerem, jól ösmerem őket. Akár otthon a Kigyó-utcát, a Dorogi-teret s a zárdát, ha hazafelé tartok. Ezeken az utcákon mindig megtörten, életútan haladok át: egyik Suzyhoz, a másik a szüleimhez vezet. Pedig új hely felé akartam menni, csábított az éjszaka, ismeretlen zugok, sikátorok, alakok, az új élet.

A kapuban el akartam búcsúzni Suzytól.

- Ma följössz hozzám.

Bár ne mennék, gondoltam, de aztán mégis csak mentem. Mintha valami visszahúzott volna. Majd vigyázok, gondoltam s átvillant rajtam: - Még teherbe akarja hozatni magát...

Leültem az ágya szélére, míg ő vetkőzött. Betakartam a fülem és fáradt voltam nagyon. A lányokat láttam, akik finomak és tartózkodók; s a kártyázó családot. S e képek között egyre mélyebbre bukkant búsuló fejem.

Egy kis éjjeli lámpa égett csak s ez olyanná tette Suzy szobáját, mintha színpadfényű lenne.

Fölrezzentem, Suzy állt előttem. Apám ruhája volt rajta, a fején részeg kalap s a kezében ostor: - No, finom kocsis leszek? - kérdezte s hirtelen elmélyítette a hangját: Fialalúr.

Izgatottan fölpattantam. - Te Suzy, ülj csak az asztalhoz, így... s dülj rá a karodra... így s most mondd: - No, mi lesz az ebéddel, a Jézusát...

- No, mi lesz az ebéddel, a Jézusát... - füleltem, más volt a hang, nem olyan erős, de mintha az apám szólalt volna meg a szobában. S a kalap alól az orra is úgy állt ki, óh, ezt már régebben észrevettem.

- Mondd azt még: - Mi az? Eszed a cipőt, kölyök?

De Suzy az asztalra ütött: - Csönd legyen, a mindenit.

S ezzel sarokba vágta a kalapját, háta mögé apám kabátját s lerúgta a nadrágot.

Ott állt előttem meztelenül s rámugrott.

- Te, te lázadó, - susogta, míg egyre a számat kereste a szájával.

De én iszonyodtam visszacsókolni őt.

Volt a lakásban egy sakk. Ezt vettem elő, hogy távortartsam magamtól a meztelen testűt. Piros, dühös arccal hajolt a fekete-fehér bábuk közé... De eltoltam félkézzel: - Hagyj egy kicsit magamban játszani!

S kimondhatatlan, halálos erők gyülekeztek bennem.

...Aztán éjjel lett. Már aludt. S én megszöktem tőle, csók nélkül... lábhegyen... s borzongva attól, hogy miért kemény hozzám mindenki, még az is, aki szeret.

TRÉFA, CSILLAGOK

Mihálovits Gergelyben egy vámkezelőt fogok bemutatni. A mi nagy íróink nem is igen ösmerhették a fajtáját, legalább is ebben a mesterségben. Hiszen manapság már olyasfélét rebesgetnek a kormányhoz közelebb álló körök, hogy apró, kis repülőrajt kell majd szervezni, amely helyes pecséttel látja el az idegen államból hozzánk átúszó szárnyas felhőket és talán illetményt szed a derűsen áramló tavaszi levegőtől is. Utas, ki világot látni indul, vigyázzon: ha valamelyik óbudai kiskocsmában ette meg útnak indulása előtt borjúpörköltjét, s véletlenül magához vett néhány szál fogpiszkálót, csak nyissa ki a határon a bukszáját, mert átvinni még fogpiszkálót se lehet csak úgy, illetmény nélkül.

Az ilyen Mihálovits-féle vámkezelő fiúk élete egy nagy veres épületben folyik, amelynek ajtajában két zöldruhás pénzügyőr támasztja a falat, suta kis kardját fogdosva és el-elbámulva a harmattestű folyó fodrain, mint két költő áll e két pénzügyőr a kapu árnyékában, s ügyet se vet a ki-besürgő vámügyes-bajos néppel. Azok meg loholnak, ki olyan mint az arabus, szikár barna arca van és villogó fehér szemhéjja; kire az áll, hogy vörös róka, veres ló, veres ember egy se jó; míg mások lisztképűek, hanyagarcúak, bár néhány igen hasonlít a kanálisból kibújt patkányokra is. A kétfelé ívelő lépcsőkön folyton zsibongás van: Mindenki siet, mindenki sasnak érzi magát, röpül: itt aztán szorgalmasak a hivatalnokok, megdolgoznak a havi bérükért, de viszont nem tagadják meg a jóízű tízórait sem. Ez odalent kapható két hölgnél, aki a büffét kezeli. Szalámik, meleg s gőzös virstlik, szép kancsócska sörök, olasz narancsok és arab fügek; csokoládék és cipőfűzők; cigaretták és illatszerek, valamint beretváló holmik... mindez kapható és szívesen adják.

Ide került be annakidején Mihálovits Gergely, kit idebent csak kis Gergelynek, vagy pedig Gergelykének hívnak. Ez a Gergelyke bent a cégnél híres volt arról, hogy túlzottan udvarias. Ama kínai ifjúhoz volt hasonló, ki megbotolva holmi kőben, kalapot emelt előtte s tőle alázatos pardonnal bocsánatot is kért. Mondják, hogy egyszer nagyobb fajta dongó reppent be a hivatalba s a kis Gergely, ki villanylámpájának fénye alatt körmölt valamit, felriadt s azt hitte, a főnök úr nékje... mintha ajtónyikorgást is hallottam volna, mondta később mentegőtödzve, s valami sustorgást... hát szóval olyan fiú volt, hogy még a dongónak is odaköszönt: Kezeit csókolom, nagyságos asszony... így.

Az irodai kisasszonykákat mind egytől-egyig angyaloknak látta. Majdnem repült, ha leejtettek valamit: képes volt a földön csúszni-mászni, csak hogy meglelje a lepattant kis gombot vagy az aláhullott biztosítótűt. Özvegy anyjától nagy ozsonnát kapott, de azt ízekre szedte szét s a földszíntől kezdve az emeletig mindenkit kínált.

Aztán Mihálovitsunk hirtelen megcsömörlött önnön udvariasságától. Kínálgató mosolya bágyadtabb lett, már nem ugrott fel a gombostű leesésének pillanatában; s már nem pattantotta fel cigarettatárcáját, ha valamelyik kollégája elég átlátszón, rátette kezét Mihálovitsunk vállára: - Szívunk egyet?

Valami fanyar szállta meg a legényt... Észrevette, hogy kihasználják. De az igazi iskolát odabent kapta meg a vámházban.

Itt Stiglinc néven volt ismerhető egy veres vámkezelő. Nagy lapátfülei voltak, szőrökkel teli, szeplős, kiállhatatlan hangú, nagykezü és lábú, de mégis mindenkivel csodálatosan ügyesen bánó ember.

Ennek a Stiglincnek mindenki ösmerőse volt. Vadidegen embereknek odaköszönt, hozzájuk lépett, hogy s mint tetszik lenni, kezet rázott velük, mert sohase lehet tudni, hol s mikor lesz szüksége rájuk. Ha sorba kellett állni, Stiglinc fölismerte az illetőt: - Szabad lesz, csak egy

pillanat, igaz-e főtanácsos úr - hogy s mint van a kiskutyája, főtanácsos úr? ugat már vagy még mindég rekedt? - s közben mindenki más előtt odanyomta az ő bolettáit, nyugtáit, bélyegeit s a főtanácsos, afféle lomha úr, nagy kopasz fejfel rásandított: - Stiglinc, Stiglinc, mondá, nincs nekem kiskutyám.

- Persze, alázatos tisztelettel, eltévesztettem a főtanácsos urat a Gagyovszki főtanácsos úrral. A főtanácsos úrnak szép tízéves fiacskája van, aki multkor is egyest kapott számtanból. Ki csudálja akkor az urak közül, ha a főtanácsos úr fiából főszámtanácsos lesz? igaz? adja az Isten, mert jobb embert keveset tudok itt a fővámiban, mint a tanácsos úr... Ez a Stiglinc mindig mindenre viccet, mókát tudott mondani.

Mihálovits csak sandította ezt az embert. Figyelte belül magát s érzett holmi fürgeséget, hogy hasonuljon hozzá. Kezdte ő is a köszönetesen... aztán, ha bejött egy szobába, mingyárt a sor elejére állt, ügyesen bevetette a dróthálós résen az aktáját... nemsokára túltett Stiglincen is. Mert az folyton csak szemtelen tudott lenni... míg a mi Gergelyünk néha visszazuhan a maga régebbi udvarias modorába, bokáját csapdosta össze, nyolcszor meghajolt, minden apró tollvonást megköszönt... Néha, ha kijutott innen a kapun, mint aki részeg, lement egész a folyóig, elnézte a víz hömpölygését és felsóhajtott. Nem volt valami óriási filozófus, de ez mindig kitört a száján: - Hát érdemes élni?

Ilyenkor cigarettára gyújtott... arcáról eltűnt az örökös mosoly... eszébe jutott, hogy havi két-százat kap ezért a nagy-nagy komédiázásért... eszébe jutott, hogy a cégtől most küldtek el két öreg tisztviselőt... lótok-futok s ha aztán bent majd azt mondják: - Na ez a Gergely egészen meghülyült... akkor kiteszik a szűrőm.

Elment s megivott három korsó sert, a mellére hajtotta a fejét s világfájdalmat érzett.

Reggelenként agyongyötörten ébredt; olyan savanyú arcú fiú volt, mint a nagy kómikus színészek. De amint az első ösmerőshöz ért, lekapta a kalapját, elnevette magát, üdvözölte a házmestert, a vicét, az ujságkihordót...

Három úr ült abban a szobában, ahol ez megtörtént. Egyik X, a másik Y úr, a harmadik azonban Ticska úr. Ennek az íróasztalán sok minden van, ami az olyan vén komédiásokat is megnevezteti, mint aminő a mi Mihálovitsunk lett. Kavicsok raja van az íróasztalán; üvegburácskák alatt különböző földek pora; gombostűre tűzött nagy szárnyas lepkék szikkadnak a tentatartók körül; van egy doboza Ticska úrnak, amelyben az elhasznált kistollakat gyűjti; külön a kék tentások és külön a pirosat. Azonkívül gyűjti a kitört ceruzahegyeket és nagy gonddal szemléli ama morzsákat, mik különcebb alakot öltve, leválnak uzsonnájukat ropogtató kollégáinak fogai alól. Egy nagy könyvállványa van Ticska úrnak: ezen műtrágyázástól kezdve az egerek élettanáig mindenféle irat megtalálható. Bármilyen furcsa, még három kacsa-csőr is van a birtokában... csak maga a csőr, kimetszve valamiféle célzattal a szerencsétlen kacsafejből.

Ticska úr derűsen és derengve állja a csipelődést és csak gyűjt. Mintha a világ energiamegmaradási törvénye lenne: s annak is az a része, amelyik a haszontalan dolgokat van hivatva megőrizni. Őt nem érdeklik a hölgyikék; helyettük a falon három szép macska fényképe csüng; - Azokat simogatom, mondja, s legalább nem kerül pénzbe, se fáradalomba.

Ticska úr, mint mondja, dolgozott a gibraltári szorosnál is. Ott kérem, késő éjjelig folyt a munka az irodában. Nem úgy, mint itt.

- De, mondja Gergelyke, aztán csak elment udvarolni Ticska úr azoknak a néger lányoknak.

- Hogyisne, akkor szépen hazamentem s lefeküdtem. Én kérem nem élek már, mondtam a hölgyikéknek. Arra nekem nincs időm. Én kérem a hivatalomnak élek.

- Ticska úr úgy él, mint egy tudós. Mert minek ez a sok kő? ez a sok lepke? ez a sok kis toll? egyszer csak kiderül, hogy Ticska úr valami világhírűt fog csinálni.

Igen, ezt az embert szereti nézni, gúnyolni és csipdesni a mi Gergelyünk. Mélán nézi: - Ennek már jó, ül az íróasztala előtt, a lábát pontosan, szépen kinyújtva és nézi, tíz éve folyton nézi a csodabogár-gyűjteményét.

Bárcsak már ő is így ülhetne valahol, a tollával mindenfélét firkálgatva... ilyen nyugodtan ebben a nagy zsivajban, amely alól a maga világa számára mégis kivonta külön személyét Ticska úr.

Hogy mi ütött Mihálovitsunkba akkor, nem tudom. De amint egyik nap belépett ide s üresen találta ezt a szobát, elnevette magát. Szinte visszhangzott minden a kacagásától.

Aztán lábhegyen odasurrant Ticska úr kalapjához, felhajtotta a belső bőrkarimáját és alárejtett vagy félujjnyi papírt.

A bőrkarimát lehajtotta s ismét kisurrant.

A folyosón már találkozott Ticska úrral, aki azt mondta: - Ajaj, máma haggyon csak Gergely úrfi, fáj a fejem.

S amint ment s eszébe jutott ez a fáj a fejem, Gergelyünknek, mindig egy nagyot kellett nevetnie.

Előzőleg azért beszélt a két másik úrral is, s ettől kezdve azok is össze-összeröffenek valami titkos belső jókedvtől.

Most belépett Ticska úr is a szobába s rögtön lehunyta szemét a napsütés elől: - Fáj a fejem, mormolta, aztán nem törődött az egésszel s leült.

De észrevette, hogy a két úr különösebben nézi őt, aztán összepillantanak, majd a vállukat rántják. Mivel Ticska úr nem volt kíváncsi, valamilyen ügyiraton kezdett dolgozni.

- Á, - alászolgája Ticska úr, - köszöntött be Mihálovitsunk kicsivel később - á... - és sűrűn pislogni kezdett - á...

- Nos, nos fiatal barátom, mit iázik, akár valamely csacsika?

- Tanácsos úr kérem - s a másik két úr felé fordult, mint aki komolyan meg van riadva s kérdi, hogy közölje-e Ticska úrral a szörnyű hírt?

Ticska úrban amúgyis nyugtalanság volt. A két kollégája, mintha napok óta furcsán viselkedne vele szemben. Csak nem nyugdíjaznak? vagy nincs rákom? - ettől a rejtelmes bajtól mindég félt.

- Ticska úr kérem, - kezdte Gergelyke halálosan komoly hangon, - nekem kötelességem figyelmeztetni a Ticska urat, hogy egyre nő a feje.

- Ej, ne beszéljen bolondságot, fiatalember.

- Én nem beszélek bolondságot, de tegnapelőtt még sokkal kisebb volt a Ticska úr feje... és én becsületszavamra mondhatom, hogy szinte szemmel láthatóan nő.

A két úr szintén riadtan pislantott Ticska úrra, aki zavarodottan állt s úgy érezte, hogy csakugyan nincs rendben egészen a feje, hiszen már napok óta fáj.

Óvatosan körültapogatta a koponyáját és úgy érezte, hogy lehet valami a dologban.

- Nos, nos, dehát nem olyan feltűnő az a növekedés.

Gergelyke megint a két úrra pislantott. S a vállát vont. S azok viszont.

- Na adjon már egy tüköröt, hadd lássam.

Apró kis tükör volt az, alig fért bele Ticska úr orra, meg a szeméből valami. Csakugyan, gondolta a vámtiszt, mintha nemrégiben több fért volna el az arcomból az ilyen tükörbe.

Mintha nőlvé nőlt volna a feje, mintha forró levegő fujná fel és már ott állna a sarokban Ticska urra vigyorogva a halál.

- Sajnos, - suttogta a pokoli Mihálovits, - hallottam már hírért az ilyenfajta betegségnek. Főleg olyan embereket támad meg, akiknek a túlfeszített szellemi munka folytán dagadásba jön az agyuk. Ticska úr azt hitte, tréfából kérdeztem mindig: miért tetszik annyi mindenfélével foglalkozni. Én, megjegyzem, hallottam ennek a betegségnek a nevét is. Bizony Ticska úr, ez az elefánt baj s az embernek akkorára nő meg a feje, mint az elefántnak.

A három kárörvendező alig bírta visszafojtani a kacagást. Ha elképzelték, amint Ticska úr szürke elefántfejet növeszt, hosszú lábait verő fülekkel, belül, a szívük kacagott: ha-ha-ha.

Ticska úr le volt sujtva. Folyton a fejét tapogatta, kitárta az ablakot s annak tükrében bámulta magát, sőt mikor bejött egy szolga, nem átalotta megkérdezni: - Mondja csak András, nő az én fejem?

A szolga végignézte s fölrántotta a szemöldökét: - Lehet.

S most Ticska úr mintha észhez kapott volna. Kicsit gyanakodott, hogy felültetik. Gyors, villanó mosollyal odament, leemelte és a fejére akarta tenni a kalapját.

Még a szája is tátva maradt. A kalap nem ment a fejére, megakadt már fönt.

Próbálta, de Gergelyke jól kitömte papírral, nem mehetett az rá.

- Sajnos... sietni kell... a kórházba, ha még lehet segíteni.

- Nem olyan súlyos baj ez, - tette hozzá kancsalul Gergelyke, - eltart ez egy egész napig is, míg elefántfeje lesz tőle az embernek. De jobbulást kívánok Ticska úr...

És X és Y úr is fölálltak: - Jobbulást kolléga úr...

De Ticska úr megállt: - El se tetszik képzelni, milyen csapás kérem. A túleröltetés - és a homlokára csapott, de felszisszent rögtön - már fáj is kérem, már nagyon is fáj... nézze, magának megmondhatom Mihálovits úr, hogy én egy nagy dolgot akartam keresztülvinni... s ez itt mind ez a sok kavics, lepke, por, tollacska nem bolondság... én nagy dolgot akartam megfejtetni...

Egészen összegörnyedt. S ismét a fejébe tette a kalapját. De azonnal lekapta, olyan kicsi volt.

Amikor kinéztek utána, látták, hogy izgatottan taxiba száll, pedig mindig gyalog járt s az autó vad iramban száguld el vele az egyik kórház felé.

Mihálovits csínyje végigfutott az egész vámházon.

Mikor Ticska úr visszatért, a két pénzügyőr mosolyogva szalutált neki, sőt az egyik odaszólt: - Már jól van a feje tanácsos úr?

S amerre csak ment, mindenütt azt kérdezték: - Na mi ujság, mi van a fejeddel? mikor lesz belőled elefánt?

Ticska úr leült az íróasztalához. Arcára rászáradt a veríték, amit az iménti izgalom vert rá. Sokáig ült így megcsúfoltan, néha még a sírás is ingerelte... de aztán a kedves kavicsokra nézett, a gombostűkön ragyogó holt lepkékre s derengő arccal bemártotta a tollát a tenta-tartóba: - Nem hiszem, - írta a naplójába, - hogy csak a mi kis földünkön lenne élet. Ahogy

nálunk levegőben és vízben van létezés, élhetnek a csillagokon a vörös és sárga tüzekben is emberek.

S amint az őt leső két kollégájára nézett: akaratlan is nevetnie kellett. Jobb tréfa az ő elefánt-fejénél az, hogy ők buták s többet ér a hölgyikéknél az, amit ő most a csillagokról írt.

Mihálovits meg kiment aznap a folyópartra, rágyújtott a cigarettára s a multjára gondolt. Emlékezett, hogy állt Ticska úr előtt annakidején, mikor belépett az életbe s mit mert vele most megcsinálni. Egy pillanatra átrándult rajta hatalmának cudar érzése, aztán kimondta magáról, amit gondolt: - Nagyon szemtelen vagyok... egyre szemtelenebb... de ez kell az élet-hez, - tette hozzá... miért másért csináltam ezt ezzel a drága jó Ticska úrral, mint hogy majd azt mondják a vámban: ez a kis Gergelyke de megnövesztette Ticska tanácsos úr fejét... igen, ez kellett már, mert már fáj a szája körül minden izom a sok kényszerű mosolygástól, és ki-fáradt a bókolásban, és kell, hogy ilyen ősrégi, csúfondáros csíny mosolyogjon helyette az életben...

A KÉKSZEMŰ LÁNY

Ketten voltak. Az egyik fiú majd kibujt a bőréből s hol a vadgalambnak nevetett vissza, hol meg a kakukot utánozta. Hóna alatti meséskönyvben foglyul tartotta az összes manókat, óriásokat, tündéreket és sárkányokat. A másik fiú - Zách - kis baltát markolt mereven a kezében. Indiánnak érezte magát, aki találkozni fog a medvével és agyonverni. Kutyaugatást hallott belül és vadászatot élt át. Misuka meg, a vidámabb, lepkét fogott, szál cénára fűzte s a libegő rajt a füle mellé kötötte.

Végre Zách is elnevette magát: egy mókus orron dobta mogyoróval a kis Misut. Nagyot koppant s könnyes lett a hirtelen fájdalomtól a szeme. A mókus meg szinte röpült ágról-ágra s odafönn megállt és hintázta magát.

Igazában: jó botokért jöttek ide. Szép, síma hancsú szerszámért, amibe bele lehet majd firkálni késsel, mindenféle kígyót, baglyot s halálfőt. Azonkívül gombára is vadásztak; s ha hagyta magát, madárra is.

Záchot nagyon izgatta a mókusfogás. Fejéből buzogva szökött föl sokféle indulat. Mogyorót szed, gondolta, kirakja a tenyerére, alvást színlel s ha a kis mókus odajön hamzsolni, ráveti magát, elkapja a torkát s lesz mókus. Vagy pedig meglövi csúzlival. Vett is követ, hátrahúzta a gumiíját: levelek szíven szaladt át a lövése, zizegve surrant a nap felé, de a hintázó mókust nem találta el.

Zách, amint ment s ropogott alatta a köves erdei út, úgy érezte, hogy megnőtt, melle tele van levegővel, szelet tud kifújni ha akar. Kurtán rászólt Misukára: - Mondj valami szépet.

- Buta vagy, - felelte Misuka, aki alig ért fel a válláig Záchnak.
- Nem ajánlom, hogy butának hívj, - mondotta a nagyobb fiú.
- Hívhatlak én ökörnek is, - felelte a másik.

Misuka nem bánta a sötétképű Záchot, semmit se bánt. Együtt elhatározták, hogy az erdőbe mennek s nem az iskolába. A könyvet elásták itt az erdő aljánál, tanulja a föld... olvassa ki a számolást, a verset, a németet. Űsse fel a földi manó a füzetet s írja bele, honnan ered a Duna. Mert Misuka nem tudja.

- Na, honnan ered a Duna? - kérdezte hát Záchot.

Zách azonban magában beszélt. Csukva volt a szája, szó se hallatszott belőle ki, amint önmagában mondta: - Tudod, jött a medve. Odaálltam elé a baltával s azt mondtam: engeded el mindjárt az én barátomat. Őt elengedte és nekem jött. Fölemelte rám a mancsát s a hajam után kapott. De én oldalba vágtam a fejszével. Lyukas lett az oldala. S kiugrott rögtön a szíve. Aztán nekiálltunk, lenyúztuk a bőrét, itt van ni, ez az, ha nem hinnéd.

Forráshoz értek. Szelíden csillogott elő a földből, hogy megnézhesse magát benne ég, fű, mókus és lepke. Misuka majd megcsókolta a szép képét. Szinte magában érezte, amint csendesen, lüktetve kisomfordál a víz a föld alól, szinte hallotta: fölsóhajt a nagy bámulástól, amikor meglátja Misukát, a világot és Zách helyre kis baltáját. Láta, hogy apró ezüst cipőkben, lábhegyen halad kövek között a víz és mindig fölkiált, ha ismeretlen helyre lép... aztán meg kacag, hogy nem érte semmi baj, csak így vígan tovább.

Misuka egészen szédült volt. Ez a sokszínű lepkeraj is csak zinggett-zungott a fülére erősített cérnaszál hátán: sírtak, rítak a lepkék... volt itt az erdőben egy hangtalanul is csengő harang: ez megjelezte, hogy enni kell a lepkehasnak és keservesen korgott a sok lepkebendő Misuka

fülébe. Meg aztán, ki lányzó volt a lepkék közül, ki pedig fi. Lebegőn libegve szerették volna kísérni párjukat, be-betérve mézre virágba s utána édeseket csókolni.

Csókolni. Annus, a lány, otthon Misukáéknál mennyit dalolt erről. De sohasem az édesanyámat akarta csókolni, hanem a babáját.

Misuka szinte megijedt a saját szívéből. Úgy elfulladt ettől a szótól, hogy csókolom a babámat, mint mikor hirtelen falt és megakadt a szilvás gombóc egyik része a torkán.

Zách pedig üldögélt csak. Kimondhatatlanul nagynak érezte még mindig magát. Hogy honnan ered a Duna, azt nem tudta ő se, de így baltája fokára támaszkodni jó volt. Mintha ő maga is fa meg acél lett volna. Hirtelen Misuka füléhez kapott s rándítással letépte onnan a pityergő lepkéket. S belecsapta a vízbe. S a víz mindjárt tele lett apró hópelyhes porral. S a szárnyak elterültek, aztán beborították őket az apró hullámok. Mivel Misu fülét erősen fogta Zách, túrnie kellett, amint elmerült a lepkesereg s gombostűfejszerű buborékkal elszállt az életük.

- Haggyad a fülem, - kérlelte Misuka Záchot s mikor az ujjak nem engedtek, félelem fogta el. Úgy kezdett hirtelen remegni Záchtól, mint egyszer az éjszakától.

- Miért nem mondtad, hogy rossz vagy? - nyögte is végül.

- Pedig éppen most akartam neked mesélni valamit. De ha így nyomod a fülem, nem tudok beszélni.

Zách már ingadozott, hogy elengedi Misuka fülét. De nem tudta. Valakit meg kellett félemlítenie az erejével.

Misuka füle kezdte megszokni a kint s különben is olyan bohó volt ő, mint valami mókus. Szorítsa, ha neki úgy tetszik. Mindig olyan morc ez a Zách. Sötét arccal jár és kel az iskolában.

Misuka is fél Záchtól, dehát mintha éppen ez húzná hozzá. Olyan ez, mint mikor az ember éjjel bátran belebámul a Holdba és kiölti rá a nyelvét. S nem fél juszt se. S ekkor a Hold szépen elkezd vigyorogni, ementáli sajt lesz s ide-oda ringatja azt a kövér pofáját, mintha dudaszót hallana. Ez a Zách is úgy jó Misukához, mint krokodilus a fogpiszkáló madarához. S ami igaz, az igaz. Ha Misut püfölni akarják, Zách lassú léptekkel odajön (mikor már Misuból szinte kirázták a lelket): - Engeded el, mondja s beleköp a tenyerébe. Ezt se csinálja senki az iskolába, hogy mielőtt pofont adna, a tenyerébe köp. S ő volt az, aki mikor Mariska néni megkérdezte az osztályt, hogy ki mi akar lenni, ha nagyra nő, azt felelte: - Hóhér.

Mariska néni nagyot nevetett ezen s az osztály, mint a majom, szintén. De Záchot előntötte a méreg, kilépett a padból, odarohant egészen Mariska néni orrához s úgy kiabálta a szemébe: - Hóhér, igenis hóhér.

S mikor a sarokba állították: keresztbefonta a karját, ajkát kibiggyesztette s úgy nézett végig az osztályon, mint a halál.

Ebből a vad állapotból már tudta Misuka, hogyan kell kicsalni Záchot. Nem volt szabad ugyanott tovább feszíteni a húrt. Húzza csak a fülem, majd inkább elkezdek neki mesélni ebből a könyvből. S Misuka szépen felütötte a könyvet és susogva olvasni kezdte: - Hun volt, talán ott se volt, télen, ült egy ifjú pár a már sötétes szobában. Szép kis kályha izzott a sarokban. Olyan piros volt a kályhaszáj, mint a tűzialma. S a bölcsőben engedelmesen, édesen aludt egy kisbaba. A papa és a mama is szinte elaludtak a nagy boldogságtól, de mostan ám kinyílt az ajtó, mostan ám bejött a vén szolgáló, kinek neve Borz anyó. Nincs foga s ezért, ha szól, mintha huzat dörömbölne valahol. Bejött mint az árnyék s csendesen elkezdett nevetni. A kályhában a tűz rögtön sápadtabban égett. S a kisbaba elkezdte mozgatni öklöcskéit s ijedten kapaszkodott a cuclijába. S a boldog apa és anya fölriadt és azt hitték, hogy megijedt.

Aztán látták, hogy csak a vén mihaszna Borz anyó és senki más. De mégis végigfutott a hideglelés a hátukon, mikor Borz anyó odahajolt a kisbaba fölé, aztán az ablakhoz ment és kimutatott az estébe: - Hogy hull a hó, mondta huzatos, kísértős hangon - mennyi hópehely... hull, csak hull... - s a rút boszorkány köhögni kezdett, aztán lélekzetet vett és folytatá: - Lelkecskék ezek s megfojtja őket mind a halál. Úgy ám, a halál, biz a halál. Az én fiam is olyan volt, mint a hópehely s mégis fölakasztották.

S erre a satrafa elment az ablaktól s a hótól, rálehelt a kisbabára, aztán kicammogott.

S az ifjú pár boldogtalan lett nagyon. Odarohantak aprócska babájukhoz, körülfogták: - Te nem vagy hópehely! sikoltotta az ifjú anya s kijelentette, hogy ő nem tűri tovább a házánál ezt a vén boszorkányt. Ki is ment a ház elé, megmondani neki, hát mit látott? Borz anyón nem volt rajta a rendes női ruha, hanem csak csupasz csontváz volt, vékony, ropogó ujjakkal s rajta libegett a levegőn s fojtogatta egymásután a csöpp hópehelyeket. Az egész este teli volt apró sikításokkal, amint kiadták a lelküket.

Visszarohant az anya, becsapta maga mögött az ajtót, keresztet vetett, hát egyszer ki áll föl a sarokból s tipeg ismét elébe: a Borz anyó...

- Hű, de borzalmas, - mondta a kis Misu s mindene fel volt dülva és éppen fordítani akart a lapon. Ekkor észrevette, hogy Zách már elengedte a fülét.

Becsukta hát a könyvet s eldőlt a mohán. Ezt szerette nagyon, félbehagyni a mesét, eldőlni a padlón, ágyon, szőnyegen s kitalálni, mi lesz a végén. Aztán nyugtalan fejecskéjében másra fordult a szó: - Mondd Zacs, meg fogsz te nőülni egyszer?... Mert én igen.

Föllobbant benne ez a kép s nem bírta neki ellentállni.

- Elmegyek bányásznak. Összeszedek annyi aranyat, meg ezüstöt, meg gyémántot, hogy tele legyen vele egy zsák. Akkor veszek egy szamarat, mint Ali baba, arra ráteszem a zsákot, veszek jó revolvert és elkezdek visszafelé ügetni. Átügetek a fél világon, sehose árulom el, mi van a zsákban, ha kérdik, azt mondom: krumplic, viszem a szegény édesanyámnak, aki nagy beteg... míg aztán egyszer csak jön felém az úton egy szép lány. Olyan magas lesz, mint egy rózsa. Szegény lesz, mint egy fillér, s éppen kenyeret, meg tejet visz haza a beteg édesanyjának. Én is panaszkodni kezdek, meg a szamaram is, hogy innánk valami kis tejet s ennénk egy kis kenyeret. S erre ő persze rögtön szívesen ideadja a maga részét a kenyérből nekem, meg a szamaramnak. S a tejet ugyanúgy.

Zách hirtelen közbeszólt: - S milyen szeme lesz neki?

- Kék, - mondja Misuka.

- Az nem lehet, - mondja erre Zách.

Aztán azt kérdi: - Hát a szája kicsi vagy közepes?

- Persze, hogy kicsi!

- Szóval a szeme kék, a szája meg kicsi, - ismétli nyomatékkal Zách. - És a ruhája... és a haja?

- A ruhája, mert Piroskának fogják hívni, piros lesz. A haja pedig szőke.

- És az tehozzád megy feleségül?

- Persze. Nem fogja tudni, hogy mi van a zsákban, de mégis szeretni fog, mert olyan messziről jöttem...

- Azért, mert olyan messziről jöttél?

Misuka fölfortyant: - Igazán Zách, betarthatnád a tudod midet. Már régóta kiterveztem ezt s most nem hagyod, hogy elmondjam... Hát rámnéz a kék szemével...

- Nem fog rád nézni a kék szemével.

- Miért ne nézne rám, nem vak s akkor én már szép nagy legény leszek, tőled se fogok félni.

- De az nem fog terád nézni.

Misuka félti a fülét. De bosszantja őt ez a Zách. Milyen édes volt elheverni így a fűvön s békésen beszélgetni. Milyen tündéri volt mesélni, akárcsak ennek a könyvnek. S milyen jó lett volna békésen ballagni a szép lánnyal a számár mellett s este, titokban kiönteni a sok gyémántot, hogy hirtelen világos legyen a szoba.

- Mondd Zách, tudod te, mi az, hogy rőzse?

- Ez a szemét fa, - mondja Zách.

- Mert én eddig nem tudtam. De most megkérdeztem egy paraszttól és az megmondta.

De Zách fölállt.

- Mondd Misu, hagyod azt a lányt békiben vagy pedig nem?

- Szépen! - ellenkezik Misuka, - hiszen úgylis mindent néked hagyok. Most is megettél három almát, meg két karéj kenyeret, pedig mind az én anyukám adta.

- Jól vigyázz Misu, utóljára mondom.

- De hát miért?

- Mert az enyém az a lány. Az én feleségemnek kék szeme lesz, szőke haja s azért fog szeretni, mert messziről jövök. De persze nem számaron, hanem paripán.

- És azt is Piroskának fogják hívni?

- Igen.

- Hát az enyémet is annak fogják hívni, - makacskodik a kis Misu, - különben is csak azért mondom, mert én már elárultam a nevét. S ha azt mondtam volna, hogy Ilonka?

- Az egészen más lány lett volna, - feleli Zách, - de Piroška az enyém, azt én már rég kigondoltam. És a gyémántos zsák is az enyém.

Ó nem. Mindent eltűrt Záchtól, mindent, de ezt már nem lehet. Erre a Piroškával való találkozásra már réges-régen gondol, s mintha már fogná is a kezét, ha a cselédlányuk azt énekli, hogy csókolom a babámat... és azt a zsák gyémántot se engedi. Ő akarja, hogy ámuljanak, amikor kiönti a sötét szobába, ó, ezt aztán igazán nem adja oda Záchnak.

Itt van a csúzlíja, azt szívesen. A vágott végű aranytollat is megkaphatja otthon. De ő már annyira szereti Piroškát, hogy azt aztán nem adhatja.

- Nézd Zacsi, a Piroška igazán az enyém.

- Dobjunk föl egy fillért, - mondja Zách komoran, - ha fej, az enyém, ha írás, akkor a tiéd.

Misuka szemei tele lesznek könnyel. Nem, nyögi, ő nem fillérezheti el Piroškát. S hízelkedve felsorolja Záchnak, mit fog kapni, ha békében hagyja a kékszemű lányt.

- Gondolkozhat, - vág a szavába Zách, - míg tízig számolok.

- Csak számolj, - vonja vállát Misuka.

És Zách lassan számol. Egy... kettő... három... Misuka meg csendesen, duzzogva háttal ül neki s apró fejében mászkálnak a gondolatok. Igazán nem szép ettől a Záchtól, hogy ilyen... nem jön el vele többé kirándulni... igazán, hogy igazán... és szól rá a Zách: - Nyolc... adod vagy nem adod - s fölemeli a baltát... - Nem, - suttogja azért is Misuka, még ha kitépi a fülem, akkor se. S csak bámul bele bátran a levegőbe... Kilenc... hát aztán... Tíz.

- Nem.

A balta megáll Misuka fejében.

S ekkor Misuka legördül s belebukik a forrásba. Vörös lesz tőle a patak s a véres víz átfolyik az erdőn.

Zách pedig áll. Övé a kékszemű lány. S a zsák gyémánt. S a fák földig hajolnak előtte, a nap elbújik félelmében s a mesekönyvből kikelnek szolgálni őt a félszemű óriások s a vállukra emelik.

- Piroska! - kiáltja és zokogva megforgatja feje fölött a baltát.

FACIPŐ

A kékfestő befelé görbítette a lábát és cammogott, mint a medve. Új facipő volt a lábán; olyan magas fatalppal, hogy arasnyit emelte a festőt; sárga bőrén tompán fénylett a rákent faggyú. A régi cipő egy üst alól bámult elő: feketén, a nedvességtől puhán, kibomlott fűzővel.

Igy járt föl s alá az üstjei között: mintha minden lépéssel különös erővel megtiporta volna a földet; nehéz karjait lomhán lóbálta; arca mindig vörösebb lett. Arra kellett gondolnia, hogy hiába van neki a legvastagabb nyaka az itteni legények között; hiába dörög a hangja, mint a mozsár; hiába ingadozik facipős léptei alatt szinte a talaj: a lányok húzódnak tőle; mintha szörnyű ereje riasztaná el őket. Hogy a szava nem keveredik női szóval: faragatlan, mennydörgős marad a beszéde; hogy mivel nincsen, akinek a kedviért csinosítsa magát: hagyja bozontoskodni rút veres haját, tüskés-drót szakállát; egészen állati formát ölt.

S most elégedett vigyorral nézi ezt az új cipőt. Hohó, ilyen aztán nincs és talán e széles világon seholse volt. Hohó, ezzel a hármас fatalppal elérte, hogy magasabb minden más legénynél a faluban: már magasabb is, nemcsak erősebb. Nagyokat fúj s pénzt dug a nadrágjába. Na, most befordul a folyóparti kocsmába.

Útközben mégjobban tetszik neki ez a facipő. Sötét van s ebbe a sötétbe mintha vasszobor lenne, úgy mozog előre. Sötét van, de ő olyan hatalmas mostan, hogy megrázza az útjába eső fákat s vissza-visszanézve lesi, hogyan mozognak a lombok. Szinte a vihar, a szél ereje van benne... hogy zizegnek, recsegnek azok a lombok! S a vére: mintha egy folyót hajtának körbe, talpától a fejéig. A szívénél örvénylik ez a tüzes folyó s az agyán, mint a sziklán, tajtékot vet és bosszúsan zeng. Afféle mázsás kő akad útjába Sebestának: fölkapja, tudja, hogy egy mázsa, de alig érzi.

- Tojás, - vigyorogja s elhajítja félre. De érzi, hogy a lány az úgy nézne ki vastag markai között, mintha egy vékony virágszálat próbálna babusgatni. Eltörne az a lány, lehervadna vaskos ujjai között. Ki tudja, rémlik néha néki is, talán ölelés közben, ha ez a sok bolond érzése rászabadulna, agyonölne egy lányt.

De máma mintha felfújták volna Sebestát; nem is lélezkzik rendesen; előbb földagasztja a képét, aztán rácsappint s úgy lövi ki a léget. Jó volna minden, jó bizony, csak azt az öklömnyi szívet ne harapdálná odabent valami érzés. Üt, mint a kalapács, ércesen, de közben fáj a magányosságtól. Ha valami olyant tudna már tenni, amittől a női lélek feléje húzódná; csak hogy a jószág nem áll jól neki. Bár kigyulladna valami pajta s onnan, tüzet fogva ő maga is, kimentené a lányt; vagy jönnének rablók, akiket félkézzel halálra ver.

Na, benyit a kocsmába. Lámpafény együtt kevereg a füsttel; meg mintha a boros, s pálinkás poharak is gőzölnének az emberi testekkel együtt. Zsibong a zaj is; pohár, tányér, villa, kés mind kocsmanyelven beszél. De közbük durran Sebesta facipőjének döngő hangja. Koppan, dobban, hátra is fordulnak egy s más népek, majd aztán megint előrekanarodnak, vissza a pohárhoz, a régi beszédhez. Tudják, kicsit respektálják is Sebesta baromi erejét, de igazában nem sokat törődnek vele. Olyan nagy már ez az erő, hogy vele senki ki nem kezd; olyan magárahagyott erő ez, önmagáért élő. De Sebesta maga se tudja, miért, szeretne ezen a cipőn keresztül kis beszédbe, melegségbe keveredni a többiekkel. Oly jól esne, ha valaki megnézné s megdicsérné ezt a bakancsot. Ha intenének néki: Ül ide az asztalunkhoz, oszt mutasd azt a frászos cipőt... de csak a kocsmáros löki oda a szokott két literjét, csak a pohárfenék tükre néz vissza rá s az üvegben táncoló, hánykolódó bor kelleti magát. Iszik Sebesta: mintha kútból merné, nagy és mély borkútból, ahol sziklák préselik borra az öklömnyi szőlőszemeket. Valahonnan a mélyből buzog hozzá ez a bor, mert máskor meg se kottyant a két liter, most meg

szinte szétfeszíti az ereit, beömlött a vére közé, s ragadja, mint a vihar. Üvölni vagy bőgni fog mindjárt.

Akik mégis nézik, látják rajta, hogy iszonyú lesz. Látják, hogy tüzes szemmel kapkod ide-oda; akik látják, asszonyaikat kicsit a hátuk mögé húzzák. S várnak bicskára tett kézzel. De most bejön a keszeg Tóni, az, akinek csúfságán kívül még púpot is adott a sors. Úgy lép ez, mintha rókától tanult volna járni, s az orrában is van valami a ravaszdziból.

Ez a Tóni mindig hírt hoz valahonnan. Most is kihirdeti, hogy a halászat ezentúl tilos. Átüzente a túlsó oldalról a gróf a baglyas révésszel, hogy mivel senkise fizette neki meg a halászati díjat, hát halászás nincs többé. Tessék akár a temetőből is kikaparni a rávalót, mert másképp puszkás emberekkel lödözteti nappal és éjjel, aki vét a rendelete ellen. S ha a dolog mégis szaporodik: beszünteti a révátkelést, beszünteti a szöttes holmi átvételét, semmije se kell az ittlakó, túlparti népnek.

Vannak, akik azt mondják: Nem úgy van... de aztán elhallgatnak. Leszoktak arról a kemény sorssal s nagyúrral szemben, hogy azt mondják: nem úgy van... nincs úgy igazsággal: ez így jó, dehát ki törődik itt az igazsággal?

- Mégis azt mondom, - kurjantja Tóni, - hogy most az egyszer össze kéne fogni. Valahogy egyszer meg kéne mutatni a grófnak: nincs tovább; valahogy egyszer az kéne, hogy reszkesen ő is kicsit, mint mink.

Szép volna, ha reszketne; ha remegne az ajka, a haja az égnek állna, de mi kéne ahhoz? Hogy lángoljon a kastélya? Hogy egyetlen szép lányát szemeláttára bemocskolják? De a kastélyt őrzik a vadászai; a lányát meg még nem is igen látták.

Sebesta csak hallgatja őket. Féloldalt dűti a fejét: hadd hömpölyögjön oda a vére, hadd lélegezze ki magát feje másik oldala. Csak húzódoznak a szemöldjei: áj, áj, jajgattok... csak fúvódik föl az ereje s szinte már rázza a grófi kastély oszlopát s hozza foga között, ruhájánál tartva a grófi lányt. Egészen összezavarodik ezekben a képekben: mintha nem is ő, hanem a tűz kiabálná lángokkal: - Mék a grófhhoz.

- Ő megy? - húzza föl előtte a vállát egy vénebb ember, - mehetsz és jöhetsz is. Oda se engednek.

- Este van, késő este van, - veti oda a másik.

- Aztán meg a gróf nem ijed meg egy kékföstötől.

Sebestában elszakadt helyéről a szíve, a mája, epéje, agya: ezek a részek szigetüket elhagyva kavarnak benne. Facipője mintha még magasabbra emelné. S ekkor meglátja a falon azt a képet, hol két szakállas halász bámul a bárka orrából Jézus után, ki puha, meztelen lábbal jár a kék hullámon. Jár fölöttük s alatta ringatózik a sok kék hullám, mint a boldog állat.

Egyet kacag Sebesta s már az ajtónál van: - Gyertek, ha mondom, - üvölti, - gyertek, ha mondom, átmegyek, így - s mutatja a facipős lábát - így, lábbal, mint Jézus.

- Megállj, - kiáltják a vének, de aztán mint a szélrohamban a levelek, ők is hullámzanak a többivel. S úgy jár előttük lobogó sörénnyel ez a Sebesta, mint aki át fog menni; s ha átmenne, ha mégis: mit szólna a gróf, hogy jó egy ember a túlsó partról, át a vizen s azt mondja: Engedj minket halászni, gróf!

Mennek, hogyne is mennének; bárcsak átgázolna, a szívük ver: valamennyien látják, hogyan járt egykor a csudálatos Jézus a vízen.

Sebesta halad a partnak; nem is figyeli ő már, mi van alatta, csak a túlsó oldalt nézi mohón, azt, ahonnan mint földön őrzött csillag ragyog át néhány lámpa. Két vagy három lépésre hágya-e át az örvényes folyót? Ablakon nyomul be a kastélyba vagy bedűti a ház egyik falát?... visszafordul: Az új facipők, - dűnnyögi s azzal megint előre.

Már a part fokán áll s hevesen lép át a levegőn, rajta jár a vízen, megy a hullámokon, tiporja a parti habokat.

De most, mint aki mélyebb útra fordul, kicsit lefelé halad az árban, de amott a sötétből újra kibukkan s megint a habok tetején jár.

Aztán ordít.

S megint ordít. Nem érteni... szájába gyűlt vízen keresztül üvölt.

Valakinél van egy szál gyertya. A kabátja alatt meggyújtja s a víz fölé hajol vele...

Másnap látták, hogy valami úszik a vízen; majd eltűnt, mert forgóba került s mire megint kibukkant: már a túlsó partnál volt s kikötött egy kis öbölben.

A kékfestő volt, a hátán feküdve. Új bakancsai kiálltak. A szája nyitva volt s ki-kibuggyant belőle a víz. Szemeivel mintha látná a kastélyt. De a víz most csendes hullámmal megringatta: tehetetlenül elfordult a parttól s úszott a tenger felé.

FARSANG

A téglagyárból kiálltak a magos és szögletes gyárkémények, a füst lompos lihegése nélkül. Az agyagbánya és prэшáz között vonuló drótvezetéken hóval, jéggel rakodottan, dermedten lógtak a vascsillék. Néha egy-egy sovány alak mászott végig a teljesen kihalt és leállt téglagyáron. Mindenfelé munkásházak rendetlenül épült csoportjai húzódtak. Egyiknek valami öblös vascső volt a kéménye, de a negyedik napja nem füstölt; a másiknak a kéményét félig elhordta a szél: innen se pöfögött elő a füst. Se szén, se munka, se ennivaló harmadik hónapja. Maga a téglagyár gondnoka is ágyban fekvő, súlyos beteg volt ősz óta. A tüdejét köpte. A gyáriak nem szerették, nem is szánták, sőt néki rótták föl, hogy betegségével csak akadályozza azokat a munkákat, amiket egy egészséges gondnok a télvíz dacára is elvégeztetett volna a szűkölködőkkel.

Ugyanekkor, a pirosbetűs naptárak szerint farsang volt. Álarcosokat már nem igen lehetett látni: csupán a papírüzletek kirakata mögött tombolt a farsang; a lila orrú mandarinok, ferdeszemű muzsikok s gyapjas hajú négerek álorcái ott búsongtak eladatlanul, spárgára akasztva királyok, hősök és bolondok maskarái között. A gyerekek bámulgatták őket, de az árak olyan magasak voltak, hogy csak a szemük telt meg velük.

Furcsa farsang volt: az egyik utcai padon, azt hitték, huncutságból tetteti magát holtnak egy fekete kendőbe burkolt anya, karján a dermedt csecsszopójával. Azt hitték, valami álarcos mókája az is, hogy úgy feküdt a folyó kemény jegén, szétloccsant fővel, mintha hivogatná a parton bámulókat: csússzatok csak hozzám, nézzétek, milyen szép maskarám van... s csendesen megmutatná nekik szétloccsant, fagyos velővel fröcskölt fejét. Nem hiányoztak a fára akasztott bábuk se, akikkel a részek hajnalban eljátszottak, élcelődtek s éltették a halálnak áldozatul akasztott farsangi bábut. A város legszebb sétahelyén, egy üveges fáról, hosszú, kettősre hurkolt spárgán öreg ember lógott. Sipkája bolondul félrecsapva, a szél elég vidáman lóbálta... de dermedt kezei s a nyelve... brrr, valaki, valami elrontotta ezt a farsangot idén.

Közben a téglagyáriak közé egy bizonyos Tir nevű, mindenkit lepipáló beszédű, ezer mesteriséget próbált fickó keveredett. Nemrég jött, nem is azért, hogy munkát vállaljon... inkább csak úgy benyitott ide és oda is. Az embert megkínálta hol bagóval, hol rendes dohánnyal s ártatlan pofával elkezdte faggatni a házigazdát, mit gondol, meddig mehet ez így? Például tudta ez a Tir azt, hogy enyhébb napokon még volna valami munka: ilyenkor, beszélt, szokás a robbantott, de eső miatt otthagytott agyagot belapátolni a csillékbe s fészker alatt elraktározni; ilyenkor, mint mondogatta, a gyári kőművesek kifalazhatnák az öreg, kiégett kemencék belsejét, javíthatnák a munkásházak falát, kéményét és cserepezését. A lakatosműhely is mehetne, mert nézzenek csak szét: mennyi kocsi hever kerék nélkül; a sínek mindenütt meg vannak pattogva; mióta kellenének az új gyári vaskapuk... s a bognárok is dolgozhatnának a tégláskocsikon, kerékagyakon... az asszonyok pedig a cserepezéshez szükséges léceket szögelhetnék s jó néhány ember gipszfigurákat önthetne: törpéket, manókat, virágcsokrokat, amiket tavasszal oly szép számba vásárolnak a kertek részére.

No lám, lám, elhitték néki, mert más is mondta, hogy lenne munka, csak akarná a gyár, csak merne beüzenni a központi irodába az a nyavalyás gondnok úr.

Mindenütt lelkesedtek ezekre a hírekre: dehát csak hír volt ez is, mint a többi... kélt, szállt és eltűnt. Az éhínség meg nőtt az elégedetlenséggel. Ez a Tir folyton Kínáról mesélt nekik, ahonnan nemrég érkezett vissza, ahol ő valami tábornok titkára volt egészen addig, míg a tábornokot föl nem kötötték, mert lopott a nép pénzéből. Olyasmit mondott, hogy Kínában már nincs szegény ember... a kínai bankárokat talán fél évvel ezelőtt egy olyan hajóra cipelték, ahol örült matrózok és hajósok teljesítenek szolgálatot. S ezek az őrzöngő matrózok

nekivágtak már a bankárokkal az óceánoknak, s addig bolyongnak kísérteti hajójukkal, míg a bankárok nem állnak napokon át féllábon, mint a gólyák és nem sírnak a félelemtől, nevetnek, mint az örültek.

Úgy tudta ezeket, nagyokat röhögve, elmondani, hogy a hallgatók is nevetésre fanyalodtak, olyan találón ütötte mindenben a szöveget a fején, hogy szívből megkedvelték. Öreg szlovákok, románok ültek körülötte, s asszonyok tódultak hozzá pislogó gyerekeikkel. S annyira föl tudta őket mesélgetés közben nevetve heccelni, hogy az egyik hajnalban a középső kemencébe mindenféle alakok szállingóztak be lopakodva. A kemence mélyén, egy lámpás alatt ott ült Tir, körülötte mindenféle farsangi holmik: angyalszárnyak vegyítve kacsa- és libaszárnyakkal, két-három igazi halotti koponya, aztán színpadi hóhérpallosok s a háta mögött egy akasztófa, a lábától meg nem messze egy koporsó. Ő maga már piros, cafatos ruhába volt bújva s a fején is valami piros, lyukas sipka búbolt. Aki beljebb lépett, látta, hogy hátrább, a parázsló kályha mellett, két gyári lány ül s holmi emberalakú bábnak éppen a fülét varrja a helyére. Mikor ezzel megvoltak, nagy veres bajuszt ragasztottak az orra alá: ilyen nagy veres bajusza csak a beteg gyári gondnoknak volt.

Tir pedig hol ennek adott egy piros hóhéri ruhát, hol amannak fekete halál ruhát: mint magyarázta, az alacsonyabbak lesznek a kis halálkák, a közel két méter magas Sztahora kocsis: a főhalál. Ennek a Sztahorának a gyászkontósára fehér olajfestékekkel ki volt pingálva a halál elképzelhető bordázata is. A koponyák ketté voltak törve s egy lyukba fűzött spárgával összeköthetők. Így aki halál lett, elől s hátul is burkolhatta magát a halotti maszkkal, aztán Tir ezt masnira kötözte rajtuk és rendben voltak. Lassan beöltöztek valamennyien: a gyászpofák között vérvörös hóhérok és fehérleples angyalok mászkáltak, szárnyukat féltve. Maga az ördög föltűzte két kecskebak szarvát s mindenféle arcokat vágott a viháncoló angyalokra. Csak a főangyaloknak jutott szép széles szárny; a kisebbek s a gyerkőclányok: kacsa- és libaszárnyakat kaptak. Aztán megjött egy Angelov nevű kékfestő legény, akit Tir Jézusnak szánt. Szőke volt csakugyan, egy kis kenyeret majsolt s szótlanul Tir mellé húzódot, aki éppen Tusák bácsinak magyarázta: - Csak a halotti éneket húzni, lassan, szépen, panaszosan... Az öreg óriási harmónika lógott s most elkezdte mozgatni.

Künn sápadt fény jelentkezett az égen; a házak ébredtek a virrasztásból: az árnyékok átetszőbbé váltak, a csillagok egymásután halványodtak el. De a hold sarlója félgörbe, ködbe takart ezüstdarabként még látszott... a Nap már éledt s mint egy messzi, óriási lámpás tette világosabbá a világot.

A panaszos gyászdal nyújtott szavára kilépett a menet. Egy kordén fekete koporsó feküdt: a jobb oldalán az állt: a gyári... a másik oldalán: gondnok úr... Két csúf pofa a bitót cipelte s mögöttük kis és nagy halálok, pallosos hóhérok s hátul a vezérkar: Tir, a főhóhér, Sztahora, a főhalál és Jézus töviskoszorúval a fején. Mögöttük három angyal lépdelt.

Aztán innen is, onnan is anyák és férfiak csatlakoztak hozzájuk: a gyerekek sírva fakadtak, a férfiak levett kalappal haladtak utánuk. Az elnyújtott halotti nóta beszállta a gyárat, - néhány öregasszony reszketeg hangon énekelte.

Most megerősült a harmonikaszó, most fölsírtak az asszonyok s férfiak gyászos hangja. - A bitót letették a földre, szemben a gondnoklakás ablakaival... négy hatalmas szöggel beleverték a fagyott földbe... két boszorka kivette a koporsóból a bábu-hullát s a hóhérok a bitó alá cipelték. Most a kishalálok megdöngették a gondnoklakás ablakait: a függönyök szétfutottak s az egyik ablaknál megjelent a beteg gondnok ijedt arcú felesége.

- Ne éheztesen bennünket az urad! - kezdték a kiabálást.

- Ha jó nektek enni, mi sem vagyunk állatok!

- Munkások vagyunk, munkát akarunk!

- Falaztassa ki velünk a kemencéket! - kiabálta az a hóhér, aki kőműves volt.

- A vaskaput miért nem csináltatod meg? Miért vagy nyavalyás? - a lakatos hangja volt.

Valamelyik boszorka fölkiáltott: - Én nem mosok többet nálatok!

Tir csöndet intett s a bábú nyakába akasztott egy táblát: - Itt nyugszik a gondnok -, ez volt rápingálva.

Most kinyílt az ablak s kihajolt rajta a gondnok felesége s kimerült hangon azt kiáltotta: - Ki lesztek vágva valamennyien! - szavait kísérő lélekzése mint a füst röpült elő a szájából s idegesen reszkető orrlukából.

- Bánja a számár, - feleselt oda neki egy aprótestű halálfő, - többet akkor se éhezhetünk.

- Majd ki fogják dobni az uradat a temetőbe! - csengett valamelyik lány hangja.

Többen, seprőnyélt tartó vénasszonyok, egészen meglapult csendben voltak. Bámulták a kiáltozókat, mintha nem is igen akarnák hinni, hogy szabad az ilyesmiket odakurjantani a gondnoknénak. Arra gondoltak, hogy nyilván azért merik az emberek, mert úgy néznek ki, mintha az égből vagy a pokolból valók lennének; tessék, amott maga Jézus kiáltoz valamit mérgesen. S a pityergős Bárkis Máriát mi más bírta arra, hogy azt sivítsa: - Éljen! - mint az a két széles angyalszárny, amit meg-megrázott a fujdogáló szél.

- No, húzzátok föl! - parancsolta Tir.

De most mintha veszekedés támadt volna: a hóhérok már emelni akarták a bábút s a hosszú halálos Sztahora is kiáltotta: - Podgy szem! podgy szem!... de az angyalok még védték a tíz körmükkel a gondnok bábuját és össze-vissza sikongattak kegyelemért Jézus felé.

A gondnok felesége elképedve becsapta az ablakot s lezuhantatta a faredőnyöket.

Jézus hátat fordított az egész társaságnak. Elhúzódott a magas hóban, mint aki nem akar se látni, se hallani ilyesmit; úgy gondolta, néki nem illik ott lenni, ahol valami halál esik, mert ő a halál legnagyobb ellensége, ő az örökkévalóság.

A bábú most magasba lendült. Míg ez történt, sokan a félelemtől előre osontak; vacogtak attól, hogy tavasszal majd számonkérlik, ki volt ott az akasztásnál s kemény szavak kíséretében kikapják a könyvüket. Másoknak farsangi játék volt, amiért nem is szabad a gondnok úrnak nagyon haragudni, mert mit tegyen az éhes ember? üljön egész télen át és búsuljon? most legalább nevet egy kicsit az urak kárára: nem lesz ebből semmi baj.

Csak Tir és Angelov tudták igazában, hogy mit tesznek. Ők is játékosak voltak azért, de mégis számítottak rá, hogy ez majd belekerül valamelyik újságba, valami író szépen kiszínezi ezt s kijönnek a missziós hölgyek és legalább leves és főzelék lesz néhány hétig.

De most kinyílt a gondnoklakás ajtaja: egy öreg bejáróné jelent meg; kezében prakker volt s a düh nem engedte, hogy beszéljen. Csak csapkodta a levegőt s szeméből peregtek a könnyek. A tüntetők köréje tódultak s nevetve félretolták az ajtóból.

A belső szobában már hajnal óta fulladozva hánykolódott a gondnok.

A felesége fölindultan megint a széles legyezőt kapta elő s lihegve hajtotta a beteg tátozó szája felé a levegőt.

A legyező hajlott, bókolt, de a gondnokné karjai csakhamar fájni kezdtek: lehúnyt szemmel, lihegve abbahagyta.

Most koppanva fölnyílt az ajtó, csoszogás verődött be s a betegszobába elsőnek lépett be a halál.

Aztán a nyílt ajtón át szelíden Jézus közelített, mögötte angyalok áradtak s utána kíváncsian a többiek.

A gondnokné fölismerte őket, a legyező után kapott és fölsikoltott: - Legyezzétek, legyezzétek, mert megfullad!

Valóban: a gondnok, arcát eltakarva a maskarák elől, alig lihegett már.

S a lányok angyalszárnyakat kezdtek törni; két hóhér már a pallosát lengette zúgva. Mindannyian legyeztek megrettenve: izzadt a pokol és a menny a kicsiny szobában; az angyalok szeme fájt, Jézus szédült, a halál lihegett.

A halálra ijedt gondnok dermedten feküdt az ágya mélyén s csak zümmögőn hallotta az angyalok pihegő biztatását: - Ne féljen, gondnok úr!

Mikor félve kinyitotta a szemét: felesége kibomlott haját, a körötte suhogó furcsa legyezőket s a jövevények kipirult, álomszerű arcát látta meg. Vacogva intette nekik: elég már.

Erre az angyalok fele az ablakhoz tódult, a többiek köréje gyűltek és mosolyogtak rá. Jézus leült az ágyára fáradtan.

- Tessék megbocsájtani, de farsang van, gondnok úr, - mondta távolmaradva az ágytól a hosszú Sztahora, a halál maskaráját oldozgatva magáról.

- Kicsit tüntettük, gondnok úr, de nem tudtuk, hogy ilyen rosszul tetszik lenni, - szólalt meg Jézus.

- Majd meggyógyul, - így beszéltek hozzá az angyalok.

A gondnok komolyan vizsgálgatta őket. Hol közeledtek feléje, egy-egy tört angyalszárnyat emelve föl a padlóról, hol távolodva elvesztek az ajtó mögött.

Most Jézus búcsúzott tőle hajlongva. A gondnok megfogta a kezét és fölsóhajtott.

S a megtépázott csoport aláereszkedett a kihalt bányán: elől a puha hóban halkan haladtak az angyalok; a vérvörös hóhérok közé elkeveredtek a boszorkák s a fáradt, éhes alakok visszashálingóztak a hideg, kihűlt munkásházákba.

GYÁSZMENET

Összetört kedvvel indultam a rózsámhoz. Dagadt és húsos lett a szegény, titkolva hordta magzatját. Ahol szolgált, az egy félmagas ház volt, már láttam is, amint átkanyarodtam a Szentlélek-téren, megbámulva az ósdi Flórián-szobrot.

Két napja nem voltam nála; állás után jártam, de nem találtam és még éheztem is! Különben az utolsó találkán már azt súgta: - Mire újra látsz, tán itt a gyerek... - Erre rábámultam bénultan és kisurrant a számon:

- Ó, inkább elpusztulna!

Most itt állok a cselédszoba ablaka alatt, kár, hogy nincsen furulyám: elkezdeném a Nap nótáját, amit aranyhálóból lehet összeszőni és fölvinni a magas édig... vagy inkább hosszút és éleset szeretnék füttyenteni, kinézne rám az én szegény rózsám és a könnyei arcomra hullának, ha meglátna. Két napja nem találkoztunk.

Jó volna kivenni a szolgasorból; fehér és szép ágyba fektetni, ahol a bábától támogatva szülhetne... nem ártana derék és kereső embernek lenni, s tömöttebb gyomorral várakozni idelent... igaz, hogy a gyerek majd megtalálja élestárát az anyja mellén, hiszen telecsókoltam én azt... de innen biztosan kiteszik, karján a porontyval s ráadásul le is szidják.

Nem jó a lánynak gyereket szülni! Asszony meg nem lehet belőle, hiszen egy egérlyukba való bútorunk sincsen, s tán a madártól kellene ellopni a dunyhába való pelyhet és tojáshejben ringatni a gyerekünket...

A reggel már elsiet harangzúgásokba burkoltan s még mindig álldogálok föl bámulva az ablakra... Hopp! most kinyílik, de elhül a szívem, amikor fönről egy fekete skatulya száll alá spárgán, át a levegőn és le hozzám. Egy kockacukros-doboz. Elémbe ér s én nem kiáltom, hogy hé, ki küldi nékem és mi van benne, de utána sem kapok, csak dermedten figyelem, amint elkezd pörögni. S a hurokban összenyomódik a papír oldala. Bosszúsan fölkiáltok: - Ne forgasd már!

Végre nem pörög a cukrosdoboz, az ablak bezárult odafönt, csak az eregető kezeket láttam. De a doboz tetején élesen villog egy ráragasztott cédula kusza betűkkel: - Éjjel megszülettem és mindjárt megfojtottam. Nem vártam meg, amíg sírt. Várj, jövök én is. Mária.

Pár perc múlva kilép egészen elváltozva. Feléje hajlok: - Megőrültél?

Följajdul nyögve: - Igen - s a kezeit hátraejti.

Itt állunk a fényesülő utcán, akárki erre jöhetett, akárki kinézhetett az ablakból! Elővettem a bicskát s levágtam a dobozt. Aztán elindultunk innen. A hátunk mögött úgy lengett a vékony kötél, mint amikor akasztani készülnek... de úgy sejtem, nem engem és Máriát, hanem az utcákat, ezt az egész libegő földet, ahol csak kín, nyomor terem.

Beszélni semmit se tudtunk. Mária erőtlenül a jobbkaromba kapaszkodott, balkaromon meg a »csöpp koporsó« nyugszik.

- Cukor volt benne, most meg hullá van.

S Máriát megállítom hirtelen haraggal: - Ki mondta néked, hogy megöljed?

De az én szegény rózsám (most látom!) különös lett nagyon. Szép barna hajába ezüstöt szőtt a tébolya s kicsiny ajkáról nyál fröcskölt, meg bamba hebegés, mielőtt szóhoz jutott volna... az ujjai bukdácsoló madarak a kézfején. S nem is felel nékem, csak megy öntudatlanul, néha panaszosat nyögve.

Az ég liliomszínű, csak némelyik sugara hasonló a sárga méhekhez. De a sárgás sugaraknak viaszszaguk volt s erről eszembe jutott a mező, a virág, evés-ivás, az az idő, amikor még nem volt szeretőm. S ha akkor lett volna egy ilyen cukrosdobozom a boltostól, kinyaltam volna mind a négy sarkát...

Most pedig jól lehúztam a kalapomat s alatta minduntalan elvörösödtem. A kalap odanyomta a meleget az orromra és attól megizzadtan gyöngyözött és fénylett. A doboz a testemhez szorulva szinte átmelegedhetett s mivel ott vert mellette a szívem is, kedvem lenne fölnyitni és megnézni, mert hátha átváltozott a kis halott élőnek újra és ficáncol?

De fölriadtam szomorúságomból, mert Mária megrántotta a karomat és elkezdett ijedten hebegni.

- Ne szólj te semmit, - mordultam felé, - ne hebegj! - s rákiáltottam - hanem azt mondd meg, hová menjek én ezzel és mit tegyek?

Mert már benne voltunk a városban, ahol autók keveredtek a villamosokkal s mögöttük föltűnt a nyílt piac. A piacról idelátszott a zöltség színe, a kofák ruhája s a surlódó ember-tömeg. Mi meg mentünk. Bárki idejöhethetne hozzánk és azt kérdezné: - Mi van eladó? - és ha fölibe hajol a cukrosdoboznak: elolvashatja a bűnünket. - »Tegnap éjjel megszülettem és megfojtottam.«

- Úgy-e megőrültél? - kérdem újra Máriától.

S vadabbul folytatom: - Minek tetted?

Nem felel semmit, csak bámul, bámul és annyi a válasza, hogy a szép kék szeme elkezd gyöngyöket pörgetni, igen sűrűn... tudom: a szíve sír, most bűnhődik önmagában, de ha az a rendőr ott a sarkon azt kérdezné: - Kit akaszszunk föl veled együtt?... Énrám mutatna.

Gyorsan arrébb húzom: - Ne sírdogálj galambom - mondom -, hát mi erről nem tehetünk. Igaz, hogy tej tellett volna a melledből, én legföljebb tovább koplaltam volna.

Máriának itt megakad a szótlansága s könyfátyol alól megszólal:

- De ijedtemben a tej is elveszett...

Megingatom a fejem: - Ugyan, Isten, minek tetted? - és az égboltra bámulok.

Szoktam máskor is az égi Úrról okoskodni és álmodtam is már vele: éheztem akkor is és ő egy vörösdinnyéből nézett rám. Nem ismertem fel, csak a dinnyét láttam benne, míg csak szakállt nem sodort magának... akkor megismertem és elpanaszoltam, hogy nincs szeretőm.

- Majd lesz - mondta -, de előbb egyél, lakj jól és úgy menj a lányok után...

Szinte szégyenlem, hogy álmok, kicsiny bajok, parányok jutnak az eszembe, s csak most eszmélek arra, hogy mit is cselekszünk, amikor a nép közé sodródunk és járunk-kelünk közöttük, mintha aranyunk volna a dobozban és vásárolhatnánk rajta.

Különös bátorság fog el: - Itt hordozom ezt a kicsiny porontyot, akit megöltünk. Mi vagyunk a gyilkosok. Hányan megnéznak, még a rendőr is, de mégse szólnak, nem látnak át a fekete papíron. Csak ha tán vérezne és nyomot hagyna, ha az utcasarokra tennénk és valaki kibontaná... akkor kiáltanák szét: - Micsoda bűn!... de így, hogy senkise veszi észre s az ember a szívére szorítva hordja: nem bűn.

- Mária, - súgom, - ne lopjam annak a kövér kofának a pultja alá?

- Vagy talán az utcasarokra, oda a patika elé, nincsen ottan senki.

De Mária tovább ballag. S én már tudom, hogy négy utcát kell még mennünk, s akkor ott vagyunk a folyó partján. Sleppek, bárkák tanyáznak a vizen s a halászokat meg majd elkerüljük.

- Négy utcát megyünk még, - mondom határozottan Máriának.

Ebből a négyből kettő szűk és árnyékkal van beszőve; dohos színű, mint a pincék... kettő pedig fényes és villogó, mint az éles kard. Ilymódon pincékből kardélre kanyarodunk rá, s bizony vágja talpamat ez a végső út. Mária meg, mikor meglátja a folyót, megtántorodik.

S itt csak neki kell emelkedni a töltésnek, aztán átlépni a messzefutó síneken és máris lefelé süllyedünk a folyó csobogó partjái.

- Ülünk le, - mondom hangosan, mintha a levegőnek is füle lenne.

- És nézzünk szét.

S el kezdek mutogatni: ez egy szerbiai slepp, cyrill betűkkel, az ottan halórzó láda, ez meg német slepp.

- Látod, azok igen messze halásznak. Nem látnak idáig - és lehajolva a vízbe lököm a dobozt.

S Mária mindig jobban zokog, kapkod, a kezei kiszabadulnak a fogásom alól s a haját tépi. Nem kiált, csak bűgön zokog és a haját tépi.

- Hát ülj le, ha mondom - és lehúzó a partra - és nézzed, hátha fölbukkanni látod...

S arra fölbukkan valami olyan. S én Máriára kiáltok: - Most pedig rögtön állj föl!

Megteszi és én panaszkodva énekelni kezdem: - Circum dederuntme genitus mortis... dominus vobiscum... pater noster...

Óh, ott úszik a koporsó, húzzák-viszik a habok, hát temessünk!

S leveszem Mária nyakáról a kis rézkeresztet és a levegőbe emelem. Atya, Fiú és Szentlélek nevében, ámen... A szemembe nyúlok könnyért és keresztet hintek vele.

S fölmarkolom a vizet és beledobom a tovaömlő sírba: - Te is dobj rögtöt a koporsóra... s szegénykém belemarkol, de az ujjai között kisiklik a víz és majdnem előre zuhan ájultan.

Megkapom s aztán csak állunk, bámuljuk a tovaflowó vizet.

- Még csak meg se nézted, - jajdul föl Mária.

- Ne bánts már ezzel, hiszen látod, nem bír elállni a könnyem. Hát így akartam én ezt? Azt hiszed, nem szerettelek annyira, hogy megmaradjon a kicsiny virágunk?

Panaszosan összenézünk.

- Harangoznak. Hallod? Harangszó kíséri...

Mária elmosolyodik erre, aztán a fejemet simítja, de onnan lecsúszik az ujjá s a torkomra szorul.

- No, - mondom és hátralépek.

Mária, mintha üvegből lenne, *különös*. De el akarom az arcáról simítani a furcsaságot, ám az ujjaim megakadnak a ráncokban és félrehúzódtott száját nem bírom visszatolni.

- Ejnye - és abbahagyom - ez már nem változik meg.

IFJÚSÁG

Vasárnap délelőtt: fénylik az ég és csillognak az ablakok. Blaho bronzöntő a tükör előtt ül s éppen leköti nagy veres bajuszát. Felesége, kicsi, sovány asszony a habzó feketekávéét kavargatja pléhkanállal a tűzhelyen. István, a fiuk a konyha másik végében ül: lábát egy lavór melegvízben fürösztö. Gőzöl a víz s vörös tőle a láb. A fiú háta mögött, a széktámlán új pár zokni fekszik. István szíve mint a nagyharang, ver, üt, dalol hajnal óta. Mult héten kapta meg az első hosszú nadrágot: de akkor még csak öreg cipőt húzhatott hozzá. Ma azonban kilenckor eljő a cipész s új cipőt hoz Istvánnak. Mérték után készül, csikorogni fog a talpa, s a nap egyenesen az orrára fog tűzni. István pedig egyszeriben olyan fiatalemberré változik át, aki tetőtől talpáig föl van öltözve s már nézegetheti a templomba menő lányokat, meg több joga van cigarettát dugni ajkai közé... s főleg az új ruhához igazán gyönyörűen illik az új cipő.

Mintha szülői is tudatában lennének a fontos eseménynek; István szerint ők is izgatottak, mert most az apja azt mondja: - Mikor gyün már az a Hajdu?

Az anyja feleli: - Kilencre - s Istvánhoz fordul: - Eleget mostad már a lábad.

És az apja megtoldja: - Ne most öblítsd le róla az egész évit.

István irul-pirul s kihúzza rákvörös lábait. Csúnya, eltespedt talpai vannak: sokat járt s játszott meztélláb. Mikor Hajdu a mértéket vette, mondta is vagy százszor: - Na Pistu, neked aztán fókálábad van, - s részegesen nevetett, ahogy már szokta, - osztán nékem mégis csak cipőt kell rá csinálnom.

Zötyögve kilencet ver az óra. Nemsokára belép a híres Hajdu s messzire előtte jár a beivott pálinka szaga. Zöld kötény van a suszter előtt; ingje nyitva és a karján csomósan föltúrve; ujjai vastagok, a piszok beléjük ette már magát. Csillogó, bolondos szemmel úsztatja István felé az új cipőt. Úgy száll az új cipő a levegőbe, mint a fekete angyal. István érte nyújtja a karját...

A bronzöntő föláll s odaadja hatalmas markát a suszternek; s a kicsi asszony is odateszi szimatolva az orrát a bőrillatú cipőhöz.

- No Pistu, - mondja most az atyja, - hát húzd föl.

Hajdunak szakadatlanul jár a szája. Éphogy odapillant az izzadni kezdő fiúra, folyton Blahoval fecseg. Elmondja, a kis onokája mit gagyogott ma, mennyit nevetett... aztán hirtelen lógós képet vág a mester: ajaj, holnap reggel le kell tennie a házbért, mert különben a háziúr irgalmatlanul kiseprőzi a műhelyből.

- No, itt kap pénzt, - mondja Blaho.

- Hiszen éppen ez az, - feleli a suszter, - azért is siettem én úgy ezzel a cipővel, hogy a házbérem meglegyen.

Most István felé fordulnak, akiről már csurog a verejték, de mostanáig mégis csak az egyik cipőt tudta fölerőszakolni, a másik derékszögben áll a lábán. Mindenki elhallgat s figyeli a fiút, amint tíz ujjával belekapaszkodik, grimaszokat vág, szenved s próbálja felrángigálni a bal cipőt is. Hajdu, mint egy bűvész, zöld köténye alá nyúl s cipőkanalat húz ki. Szánakozó mosoly lebeg az arcán, mikor lehajol a fiúhoz.

- Szóltál volna István, - mondja s bemeríti a kanalat. De amint húzza fontoskodva a cipőt, a fiú fölajdul ám.

- Jaj, Hajdu bácsi, - nyögi s szemében a kín rémülete ül.

Végre mégis csak fönn van az új cipő: Hajdu odaveti a kötényt a padlóra.

István megpróbál járni benne: egészen össze van gubbadva a teste, ide-oda mozgatja talpait a cipőben, le-lehajol, irtón szorítja az új holmi, egyenesen a szívét nyomja a lábából sugárzó fájdalom. De unszolásra mégis csak lépdesni kezd s közben csendesen nyög.

- Az semmi, - mondja Hajdu, - ha kicsit szorít. Az úgy passzent, igaz-e, Blaho úr? Jól néznék ki, ha az új cipő rögtön olyan volna, mint a papucs.

István látja, hogy szülői bólintanak erre a bölcs suszterbeszédre: melákul bámul Hajdura, aki folyton faggatja: nincs-e tyúkszeme vagy nem mosta-e a lábát?

- Mosta, - mondja a bronzöntő s erre Hajdu tiszta nevetés lesz.

- Pista, - kajabálja, - no de te Pista, hogy te milyen bikfic vagy.

Pista bámul a suszterra mereven: már nem érzi a lábát, csak mintha parázson állna, amely egyre jobban süti a talpát. Nem tud másra gondolni, mint hogy napok óta várja ezt az új cipőt az új ruhához - és két évig várt magára az új ruhára - és most csak hadar, badar ez a Hajdu s a szülői csak bólogatnak - apja már nyúl a pénzért, még ki fogja fizetni s neki ittmarad a szűk cipő!

Hirtelen felzokog, megtántorodik a nagy sírástól és leül a földre.

Ott marad, két kezét szemére tapasztva és bög keservesen. Amit ő sirat, arra nincsen szó: tizenhatéves és már minden más inas hosszú nadrágba jár s van nekik gála cipőjük. Ki akart menni flangálni az új holmokban.

Hajdu meg csak hadarja: Nem értem, tisztára nem értem, pontosan rajz után csináltam a cipőt.

Blahoné sápadt mint a fal s az ő szemébe is könny ül.

Maga a bronzöntő tehetetlenül meredez a feleségére. Aztán röstelkedve pillant Hajdura. - Tudja az ördög, - mormogja.

- Vesd le már a cipőt te mamlasz, - förmed végül Pistára, - mert úgy szájon kenylek.

Blahoné közbelép: Mondd Pistukám, tudsz te ebben járni?

Pista keservesen rázza a fejét.

- Hát akkor - mondja a bronzöntő - vigye vissza a cipőjét, nem kell.

- Csakhogy ez meg van ám rendelve, - veti ellent a suszter - s nekem ki kell fizetnem belőle a házbért, mert az utcára dobnak.

- Aztán majd tágítok rajta én, adja csak hamar ide, - ezzel vörösen lekapja a két cipőt s behúzza máris maga után az ajtót kívülről.

Blahoék hallgatnak. Pistu lábai el vannak zsibbadva, az arca sírástól maszatos. Szívából gyűlöli Hajdut; bár a szülők még beszélnek arról, hogy talán kitágítja a cipőt a suszter, Pista tudja, nem lehet azt annyira kibővíteni.

Ezalatt Hajdu mint az örült rohangász egyik helyről a másikra: próbálja útközben eladni a pár cipőt. Feleáron kínálja, de sehol sincs rá pénz s midőn hazaér vele a műhelybe, hatalmas testű felesége összezsapja a kezét: - Már megint elrontottad? - visítja, - hát mi van veled, hát mi lesz énvelem, ha te mindent elrontasz?

Hajdu hökkenten rángatja vállát: - Ej, hagyj békét, Terus, fókálába van, oszt fókálábra ki tanult cipőt csinálni? Ej, dehogyis vagyok én már vak meg ügyetlen. Trotli? ilyent, hallod-e, ne mondj nekem.

De belül iszonyúan rösteli magát és meg is van rettenve, csakugyan, érti az ördög, mi van a fejével, szemével, a kezével. Mert mindent elront újabban. És ha ennek híre megy, el muszáj innen szöknie vagy éhenhal munka nélkül. Így is, itt van ni, beleölte kevés pénzét ebbe a cipőbe, holnap ki akarta volna fizetni a házbért s tessék.

- Mert mindig csak iszol, vén disznó! - süvöltözi irgalmatlanul a felesége s Hajdu behúzza a nyakát... igaza van az asszonynak, de ha nem bír leszokni róla.

Nekifog a cipőtágításnak: gyömöszöli belé a dupla kaptafát, noha tudja: hiába, mert a cipő vagy két számmal kisebb. Elhúl a szíve, mikor visszaemlékezik a kiszabás idejére: aj te úristen, hiszen akkor is részeg volt mint a tők.

- Jó lesz ez, meglátod Terus, csak ne szónokolj annyit, - csitítgatja az asszonyt, - hozom érte rögtön a pénzt.

Dél felé csakugyan elindul, hogy visszavigye, mint ígérte. Ám csak addig csavarog Blahoék felé, ameddig az asszony szemmel követheti, aztán gyorsan az ellenkező irányba fordul s már horgon is van Müllernél, a Két huszár kocsmában: - Most viszem haza, tudja, - magyarázza a kocsmásnak, - oszt dupla árat kapok érte, olyan mucsainak csinálom... no adjon hát rá előlegben egy stampedli rumot.

Ad a kocsmás a cipőre föl. Hajdu meg csak iszik. Nézegeti a cipőt, vizsgálgatja Müller úr lábát: mintha ennek a kocsmásnak éppolyan kicsi volna a lába, mint Pistunak volt.

- No még csak egy decit, - mondja s belül már kalkulálja, hogyan fogja a végén a cipőt a kocsmás nyakán hagyni s még pénzt is visz haza az asszony száját betömni.

- Ez a kicsi már se nem árt, se nem használ a szabásnak, - motyogja, - no nem?

István pedig csak ül, ül az új zokniban és várja vissza a cipőt. Hátha mégis csak sikerül kitágítani. Néha lehúnyja a szemét és csöndesen imádkozik a suszter sikeréért. Ebédnél nem bír lenyelni egyetlen falatot se s minden kis zajra azt hiszi: nyílik az ajtó s jó a Hajdu... de mikor azt mondja az anyja: - Majd még eljársz te az öreg cipődbe is... a szemei megtelnek nehéz könnyekkel.

S behúzódik a szobába sírni, mikor hallja, hogy máris helyet találtak szülői a cipőpénznek. Malacot vesznek helyette, csámcsogó kis malac a régi téglalóba.

JÚLIUSI EMLÉK

Egy sámlin ültem az almafa gyér árnyékában és én voltam a kis bankár. Én voltam, kinek csámpás papírszemüveg fityegett az orra végén s szünet nélkül dugta az egy- és kétfillérest a papír alá, hogy ceruzával átrajzolja rá a pénz formáját. Szigorú pofácskával gyártottam ezt a játékpénzt s a kis Ilu, csillogó búzavirág szemmel, fényes ollóval kinyirbálta. S előttünk ott állt a Malvinka, karján a Micu babával és Ákoska az ő barna Mackó Jancsijával, s a még nálunk is butább Pisti, egyik ujját szopogatva. Malvinka: Sok, tíz, húsz pénzt kért, mert - s csöpp kacsóját összekulcsolta - a Micu kislányom halálos beteg s az orvoshoz kell vinni; Ákoska meg a máramarosi havasokba készült, hogy ott elengedje a Mackó Jancsit, mert nagyon is bőg az anyukája után.

Én orrom huzogattam s ráncot próbáltam varázsolni tejsíma homlokomra, hümmögtem, hámmogtam s fejem búbját megkaparva, kikezdttem a szemrevaló Malvinkával: - Hát kis-asszony, - mondtam, - hát mire is kell ez a tengernyi pénz? Hát osztán - s a kezem dörzsöltem - mi a fedezet?

De a Pisti kihúzta szájából az ujját s azt mondta: Almát! - s keservesen fölmutatott a fára.

- Maga nem kap pénzt, menjen félre, - dühöngtem rá, de a Pisti megijedt a szótól s eltört a mécsese. S mikor kimondtuk, hogy vele még nem lehet játszani, mert még gyerek, még jobban bömbölt. Adtam neki öt krajcárt papírból s szípgva csendesült.

De mielőtt tovább bankárokodhattam volna: a szemem kitágult. Bennünket ugyanis egy szép nagy kert vett körül, ahol a sövényt naptól ragyogó almafák adták ki, s amelyen össze-vissza voltak dobálva a rózsafák, a ribizlibokrok, pipacsok, szekfűk és mákvirágok. Úgy tündökölt a sok színtől ez a kert, mint messziről az ékszerész drágakővel telirakott kirakata s mint e drágakövek lélezete: lepkék lebbentek föl. S mindjárt a kert végénél: sok-sok kozáksipka formájú kazal állt s amögött a búzamező, amit, ha fújt a szél: mintha szélszárnyán vonuló juhnyáj lett volna. S pöffent a cséplőgép. A pipás és kormos Ignác bácsival együtt a kék ég körbe úszó felhőivel behatárolta mindezt.

De egyszer csak azt látjuk, hogy piros lesz az egyik kazal és lobog; aztán mint egy darab vörösselyem átröpült a tűz a másik kazalra és az is talpig bíborba öltözik. A felhőkhöz nehéz füstfelhők röpültek fel, s Ignác bácsi vizeskannával szalad köztük, és kiabált, és megszólalt a harang, és futottak az emberek... de ekkor mi már hátráltunk bámulva ki a szép kertből s hátunk megett anyánk hangja szólt... visszafeléztünk, mint a rákok, de a szánk tátva maradt. Mert a tűz fölcsavarodott az egyik almafára, mint a kígyó és sziszegni kezdett a lombjai között. A zöld levelek pirossá váltak, az ágak füstbe borultak és az almák elkezdtek fortyogni a lángban, pukkadozni és sülni, hogy utána millió szikrával zuhanjanak rá a kövér ribizlibokrokra. A nap tündökölt a tűz és a virágok között. Szél támadt, a forró levegő forogni kezdett a kertben s vitte a tüzet, s már lángban ragyogtak a rózsák. Alattuk hamuvá váltak a füvek, de a füstből itt-ott kibukkantak a lepkék, a magas felé menekülve, hogy utánuk nyúljon egy lila láng keze s a lepkék aláhulltak ujjai között. Sok kormos szárny keringett a szélben; és sok rémült tücsök ugrált a fűvön végigfutó lángolás elől, de igazán a sövény volt szép, az égő almafasövény, amiből megsülten estek le a finom almák és a korom, a hamu közül pirosan néztek ránk.

Anyám a szemét törölgetve állt mellettem, de én már hű cimborámra, Ilura kacsingattam. Noha szorongott a szívem, hogy bőgnöm kellene nekem is, hiszen elpusztult a kert, a magas fű, a sok árnyék, amit a lombok adtak; elégték a lepkék, akiket nevetve üztem; holtan fekszenek a kis gyíkok a kavicsok alatt; a csigák, a tücskök, akiken annyit nevettem, mert vékonyan

és bután folyton szóltak... igen, igen, ez szomorú volt, de a nyál már a fogaim között állt; s mikor elhalványult a tűz s kihűlt minden... akkor én meg az Ilu, szépen odaosontunk a korommá égett almafák alá és botocskával kikapartuk a pernye közül az almákat. Igazi sültalma volt ez, amit egy óriási tűz terített nekünk; egy óriási látványosság almái voltak nekem. Nagy halom almát szedtünk össze, aztán elmentünk az Iluék kertjébe; én is ettem, ő is ette; nagyon jó volt; és az élvezettől nagyokat sóhajtottunk és néha a szemünk kidülledt, mert egy-egy falat félrecsúszott. Aztán jött a gyáva Pistu, az Andris, Malvinka, Ágnes és több más gyerkőc. S én megint csak föltettem teledagadt hassal a papírszemüveget és pénzért adogatam el a parzasas almákat. Arra ment a javasasszony, a Mári néni, s amint látta, hogy mit eszünk, azt mondta: Csupa tűz lesz a véretek, csupa hősök lesztek, fiúk, csupa királynők, lányok!

Csupa hősök leszünk mi? s ti lányok csupa királynők?

Én az lettem, aki elmondja az ilyen júliusi meséket; Ilu pedig, az a szépséges kisasszony, akivel első csókomat próbáltam falun; a többiek emberek lettek, szétszóródtak, mint a sok virág, ribizli és rózsa hamva; de ahogy a szép kert ragyogott még este is a parzsaaktól, csöpp arcuk, együgyű nevük emléke ragyogni fog nekem öregségem estéjében is.

ÖTÖS

Máskor mintha negyven-ötven kis csengetyű lenne ebben a teremben és rázná őket a nevetés, a fecsegés, úgy zibongtak a gyerekek. Most az ajtót nézték, amely tejszürkén és hallgatag méltósággal bámult rájuk. Nemsokára ki kellett nyílnia. Minden arcocskára - mintha rózsát rejtett volna magában. - Pirosak voltak a fiúk, hajuk lenyalt és csak lesték az ajtót szívdobogva, amelyen át a tanítóbácsinak kellett belépnie a bizonyítványokkal. Nagy csöndesség volt, egyszer csak az egyik fiú óriásit sóhajtott és erre mindenfelől mély és izgatott sóhajok törtek föl. - Belépett a tanító úr. - Robajozva felálltak a kis diákok, a tanító áthúzta a katedrán a széket, megvárta, míg lecsöndesedtek, imádkoztak, aztán leült és hideg szemüvegén át, mintha osztálya szívébe nézett volna nagy sötét tekintetével. És ekkor kinyílt a szája - s az első fiú alig-alig tudva magáról, valahogy mégis odakerült a katedrához - azután sebesen nevük hallatára a többiek is. - Hol elsápadtak, hol kipirultak a kis gyerekek. Virgil onnan a hátsó padból - szomorú fejcskékével most következett sorra. Aprócska volt, szokatlanul vékony még a sápadtak közül is. Tiszta volt a ruhája, de azért foltos... Tudta, mi van a bizonyítványában, mégis reménykedett, hátha a tanító úr meggondolta éjjel a dolgot. Átadta magát a félelmetes reménykedésnek, hogy talán nem bukott meg. Átvette a kis szürke füzetet, amelyen a tanító gyönyörű betűivel az volt ráírva: Pancsák Virgil, I. oszt. tan. Nem nézett bele, hanem a tanító úr szemét kereste, de abban nem volt se igen, se nem és máris kiáltotta a következő fiú nevét.

A padjába ment, de nehezen tudta fellapozni ott, ahol az osztályzatok álltak. Szépen volt - bár ő tudna olyan szépen írni: ötös az olvasásból és ha lehet, még tündéribb pofácskával volt kirajzolva a másik ötös írásból. Hogy ne legyen nagy különbség a kalkulusokban, a számolás megakadt a négyesnél, s a többiek is, mint jótestvérek, kivéve a magaviseletet és a hittant, ugyane jelen maradtak. S ekkor a kis Virgil felnézett a tanítóbácsira... furcsa, mintha a szeme és a tanítóbácsi között megjelent volna az idősebb Pancsák Virgil alakja. Mintha levegőből szöve ott állna az atya olyan hajlott háttal, mint amilyen az ötösnek van, borostás állal és a kezei szüntelenül reszketnének a tanító felé.

A kiosztás után Virgilke nem szólt senkihez, kivált a zibongó gyerektáborból, áttörtetett a Mihály-utca gödrös vonalán. Nagy zúgolódásában és fájdalmában majdnem elment Krisztus keresztje előtt. Pityeregve visszasietett s lekapta alázatosan Jézus előtt a sipkát és gondolta: - segíts meg, Mindenható Atyám - s ezt mondogatta egészen a Bécsi-útig. Ott aztán hirtelen megint - még egyszer megnézte a bizonyítványt. De Jézus talán valami mással törődhetett, talán az angyalokat oktathatta a felhők fölött, mert a bizonyítványban megmaradt a két ötös, akár a fehér ruhában a tintafolt. Ekkor a kis Virgil hirtelen letette a földre a bizonyítványt és elfutott tőle. Nem akarta látni, vigye haza aki akarja, ő nem meri. Már messzi szaladt, de aztán visszafordult. Ott feküdt Pancsák Virgil elsőosztályú tanuló bizonyítványa, nem kellett az a kutyának se, pedig elég sok kósza eb haladt el arra. Ha arra gondolt, mint fogja atya fogadni, elfogta ismét a sírás és míg potyogtak a könnyei, tehetetlenül felhúzta a vállát: mit tegyen? Mit tegyen, a kezében úgy áll a toll, mint valami piszkavas és betű helyett csak pacákat ejt. Hogyan szólítsa meg a hallgatag betűcskéket, ha azok rejtelmesen, mint valami mókusz-szem, néznek rá. És ha kérdi: - mondd, a nagy »A« vagy te? - szót se szól, még csak a vállát se húzza. S ha nem ült volna egész délutánokon atya figyelő szemei előtt s ha nem mártotta volna a tollat a tintába és tette volna ezt a szerszámot a papírra, hogy a keze reszketve megrajzoljon egy-egy betűt vele; ha nem forgatta volna az ujját a füle körül, amikor a »z«-t tanulta és nem nyomta volna a szájára, amikor a »b«-t; ha éjjelenként is nem arról álmodna, hogy jön az idősebb Virgil és azt mondja neki: no, olvasd fiam, mit mond a Mindenható Isten a szegény embernek... és ekkor ő olvasná; de nem fejből, hanem magából a Bibliából:

»tiszteld apádat és anyádat« és erre az idősebb Virgil megsimogatná lágyan fiacskája fejét... mennyiszer nézte, mint a mesébe illőket, azokat a fiúkat, akik ripsz-ropsz felálltak és csak úgy fújták, mint jó katonák a trombitát, az olvasmányt. Pedig melyik apa örülne jobban annak, ha fia olvasni és írni tudna, mint az övé. Mélyet sóhajtott és nem bánná, ha hirtelen mocsárba kerülne és az elnyelne eszecskejével és bizonyítványával együtt...

Azután belépett és mikor atyja felállott és barátságosan bólintott a fejével, nem a szeme sírt, hanem belül, a szívéből estek a könnyek. Átvillant rajta, hogy mivel atyja nem tud se írni, se olvasni, nem mondja meg neki a bukást, inkább még egyszer kijárja az első osztályt. Csakhogy félt ilyesmit tenni a kis Virgil, mert hátha az Isten még butábbá teszi őt. Bátorságot vett magán és átnyújtotta a bizonyítványt. Akár a vak, úgy nézett a betűk és számok közé az idősebb Virgil. Gyönyörűség látszott derengeni az arcán.

- No, - mondta, - hát úr lesz az én fiamból?

Mintha felélénkült volna és megfiatalodott volna: - Hát az én fiam nem lesz olyan görbe, mint én vagyok? Neki nem fognak így reszketni a kezei - és a tenyerei közé vette Virgilke ujjait. - No, olvasd, - mondta, - no olvasd!...

Virgilnek már a hegyes kis orrában állt újra a bömbölés és olyan vékonyan, mintha nem egy kisfiú, hanem a cérnaszál beszélne belőle, elkezdte olvasni az osztályzatokat. Hittannal, tehát Istennel kezdődött a bizonyítvány és nagyon tetszett az idősebbnek, hogy abból a fiúnak egyese volt. Másodiknak a számolás volt, ennek a jegyéből hirtelen lenyelt egyet az elemista: hármas, mondta négyes helyett. Meg is állította őt az atyja azzal, hogy benn a gyárban a főkönyvelő úr híres volt a számolásáról és ha a kis Virgil is olyan szép feleséget és lakást akar, mint annak van, akkor igyekezzen jobban a számolásban. Most pedig következett az írás. Mi is lenne, ha még soha senki nem írt volna eddig semmit, ha csak száz év múlva kezdenék el a betűvetést az emberek és a kis Virgilnek nem kellene kinyögnie, hogy írásból ötös.

Az öreg jobban behúzta a fejét, mint a fia, ki már át akart esni az egészen. Át kívánta ugrani a bizonyítványt, mint egy széles árkot és belepottyanni a pocsolya kellős közepébe azzal, hogy az olvasás is ötös. Nagy-nagy csöndesség támadt ezeknél a szavaknál... és mindketten feljédtek, mikor az egyik légy nekiroppant csengve-bongva az ablaküvegnek és zümmögteni kezdte a levegőt. Ekkor az idősebb Virgil két keze közé fogta a fia fejét. Mindig azt remélte, hogy Virgilke amilyen eszes és ürge kis gyerek volt pályáskorában, kitesz magáért az iskolában. Finom és fehéringű ember lesz. A szíve nagyot dobbant: hirtelen meg szeretne volna rázni a fiút, de az kitalálta atyja gondolatát és közbevágott: - Tessék mondani... nem tanultam én?... Az idősebbnek el kellett ismernie, hogy igen. - Hát akkor mit csináljak? És most a kisfiú fogta tenyerei közé a saját fejét és kétségbeesetten bámult bele a levegőbe.

- Hát persze, persze, - motyogta az apja, - én se tudtam, tudja a jóisten, hogy miért, de az jó lett volna, ha legalább te tudsz.

És ekkor ügyes szó csillant fel a kis Virgil ajkán: - Nem baj, apácska, ha nem tanultam meg idén, meglátja, megtanulom jövőre.

Ebben is maradtak. Csak később, úgy estefelé kérdezte meg az apja a fiúcskát: - És ha nem tanulsz meg jövőre se?... A kis Virgil nem felelt. Ott ázott már az esti sötétség vizében, félig lehúnyt szemmel, álmosan, összetörten, de előtte nyitva állt az olvasókönyve, próbálta betűzni, majd a szemei ugrottak ki belé, ám nem tudta biztosan, hogy melyik betű mit jelent a sorban. Mint égisérő hegyek alatt állt a sorok előtt, amin átgyalogolni gyöngye volt eszecskejével. Alvónak tetette magát, hogy ne kelljen felelnie semmit. Az öreg pedig riadt hangon kérdezgette: - Mit mondsz? Megtanulsz jövőre? És erre megszólalt Virgilke a dunyha alól: - Meg...

Szerencsére eljött érte az alvás, betette a barna tarisznyájába és elvitte elég messzire. Úgy pirkadáskor beleejtette őt egy nagy tál hideg vízbe, amitől hirtelen felébredett.

S ekkor mintha tűz csapott volna Virgilke arcára; az apja pofonvágta.

Tetőtől talpáig reszketett az öreg: - Ébredj csak fel, mégis csak meg kell verni, aki elbukik.

És idenyúlt és odanyúlt a sötétes levegőbe: - Hol a pálca, a nádpálca?

Végül is izgalomban levert valamit. Edény volt, nagyot szólt: Virgilke egész teste egyetlen szívdobogássá tüzesedett a remegtető várakozástól. Mi lesz most?

Nagy fekete valami közeledett feléje s ő egyre jobban összekuporodott előle. Már csak annyi volt a fiúcska, mint egy kis ötös, amely újra átsurrant zokogva az álomba.

VERA NAPLÓJA

Dühösen, teljes erőből becsaptam magam mögött az üvegajtót. Bárcsak betört volna, gondoltam. A vörös Weiszhaupt megállt a dörrenésre, bedugta azt a két szőrös fülét, én pedig jobb-kézt elsétáltam az előtt a kirakat előtt, ami mögött harmadik hónapja dolgoztam. Egy nagy rádiótölcsér lógott ki az utcára; a kirakat sárga függőnye mögött, amely szikrázó hátteret adott a sok ragyogó réztrombitának s más hangszereknek, egy gramofon állt s erre raktam rá a legújabb slágereket s a rádiótölcsér eldalolta őket az utcának. De amíg a lemezek szaladtak, egy pillantással szemeltartva, hogy hol jár a membrán tüje, oda kellett futnom a belépő vevőhöz s arra az osztályra utasítanom, ahol megkaphatta a kívánt holmit. Ha nagyon sokat kérdezett a vevő, ha egyszerűen: buta volt, majd megörültem az idegességtől; nyájasnak kellett lennem vele, de ugyanakkor a gramofon csak forgott, forgott s egyszerre csak az üres kattogását hallottam. A lányok, akik itt voltak, azt mondták, hogy nekem van a legkönnyebb beosztásom, pedig nem úgy volt. Ők megkérdezték a vevőt, mit parancsol... ezt és ezt... odaadták, leblokkolták és kész... egyik se szorongott annyit, mint én. S a Weiszhaupt úr, az üzletvezető, egyszerűen utált. Sohasem tudom meg, hogy miért... de mindjárt vadul nézett rám, vastag ajkát lebiggyesztette, mikor a nevem mondtam néki. Aztán meg süketnek tetette magát: - Mi a neve?... Fejlődésben voltam, sokat tudtam volna enni, de otthon egy raj gyerek ülte körül az asztalt; olyan kicsinyek és olyan éhesek voltak ők is, hogy nem volt szívem szólni. Mindig arra vártam, hogy hátha jóllaknak s akkor még marad nékem is valami kis főzelék, leves vagy uborkasaláta. Hét pengőt kerestem egy héten: ezt haza kellett adni bejárónőre, mert az anyám nem bírt dolgozni a fájós lába miatt. Ekkor szoktam rá arra, hogy elmenjek tánciskolákba fiúkkal. Remekül igyekeztem táncolni, hogy megszeressenek a fiúk; sokszor az éhségtől szinte észnél se voltam; csak sokára sikerült annyira erőt venni magamon, hogy az egyik este nyíltan megmondtam táncosomnak: fizessen valami kis vacsorát, mert rögtön elájulok. Ettől kezdve minden fiúnak megmondtam ezt; úgy is hívtak, az éhes Vera... de én csak fölényeskedtem velük, ha így hívtak, pedig nagyon is fájt belül. Volt egy-két jobb érzésű fiú, aki eleinte nem kívánt semmit a vacsoráért; a társadalomról beszélt; szidta az urakat és azt tanácsolta, lépjen be valami szakszervezetbe. Ezek csak később kezdtek elcsalogatni a sötét utcákba, ahol aztán nekem estek, mint a vadállatok. De voltak olyan bő táncnadrágba bujt, kis karimájú amerikai kalapú, csokornyakkendő, ujjakkal dzsesszmuzsikára pattogó fiúk, akik alig várták, hogy lenyeljem az utolsó falatot, máris megmondták a kívánságaikat. Emlékszem: ilyenkor hallgatva, szóra képtelenül mentem mellettük; tudtam, hogy bennük mi dolgozik; itt megyek, gondoltam, jóllakva, a fiú azt számolja, mennyibe is kerültem, s ha még legalább fiú volna, ember, okos, jószavú, de egy ilyenrel?... csak egy jót kacagtam, mikor a kis dzsesszalak megrángatta magán a rövidre szabott kabátját, egyik ujjával kissé föllökte a kalapját (mind egyformán csinálta) s azt mondta: Engem nem fogsz palira, Vera... elment és én is mentem haza. Arra igyekeztem gondolni, hogy jó lusta vagyok, egészen eddig jóllaktam, hát aztán ha ki is adott rám két pengőt... de ezért a két pengőért miket csinált velem a tánciskolában!... a barátai röhögve integettek, hogy a Pistu hogy fogdossa a nőjét.

Lassan híre lett, hogy kieszem a fiúkat; táncolni táncoltak velem, de senkise kísért már haza. Egyedül, éhesen kellett hazatámolyognom. Gondoltam, meddig mehet ez így még velem? Odabent az a vörös Weiszhaupt mindenért engem szid meg; újabban még a hét pengőből is lehúznak egy Caruso-lemezért, amit idegességemben eltörtem. Az anyám faggat, hogy hova teszem a két pengőt hetenként; s olyan áthatóan néz rám, mint egy bíró. Gondolom, miért állsz úgy fölöttem, anyám, inkább vacsorát hagynál a lányodnak, inkább azt és fojtogat a sírás.

- No, csak mondd meg, hogy hova tetted? - kérdi az anyám.

- De ha mondom, hogy eltörtem egy Caruso-lemezt, nem tudja, ki az a Caruso, a világ legnagyobb énekeसे volt, meghalt, a lemezei nagyon drágák és lefognak érte öt héten át két pengőt.

- Azt nem szabad, - mondja eltökélten az anyám, - föl kell jelenteni őket. Egy tanulólánynak levonjanak két pengőt?

Akkor délelőtt minden fájt; nem tudtam másra gondolni, csak hogy egy szerencsétlen lány vagyok, a szüleim lehetetlen emberek, feleségül engem nem vesz el valami rendes ember, aztán el is késtem máma, ezzel együtt harmadszor ezen a héten, mert későn mentem haza s nem bírtam magam kialudni... Weiszhaupt még nem szólt érte, egy szakszofonossal tárgyalt a túlsó asztalnál... de most megfordult s egyenesen rámnézett, mint aki azt mondja: no várj csak... oda szerettem volna futni hozzá s azt mondani: Kérem, Weiszhaupt úr, ne bántson, mert meghalok, ne bántson, kérem, könyörgök magának... a szemem elöntötték a könnyek s úgy néztem rá... de ő megfordult s most odaadta az ezüstösen ragyogó szakszofont a vevőnek és az az ujjait billegetve belefújt.

Mi van énkörülöttem, gondoltam közben, miért vannak olyan szülőim, mint amilyenek vannak; miért utál engem Weiszhaupt úr, a helyett, hogy szeretne? és miért jön minden olyan tragikusan össze, hogy engem rossz lánnyá tegyen?

Tizenegyig nem jött oda hozzám a Weiszhaupt, csak kerülgetett; én éreztem, hogy valami készülődik bennem; a kezeim reszkettek, a lemezeket nem az elejüknél kezdtem el s alig volt türelmem végigvárni, míg lefutnak. Szembefordulva vártam be Weiszhauptot; a kezemmel szerettem volna megtámaszkodni valamibe, hogy jobban kibírjam a szavait, de csak a levegő volt mögöttem.

- Hát, kisasszony kérem, mit gondol maga? Hát ki meri azt megcsinálni, amit maga csinál?

Hangosan mondta, az egész bolt hallhatta, azt is akarta.

- Én itt vagyok huszonhat éve, de még egyszer se késtem el; itt vannak az összes többi lányok... csak maga. Mindig mindenben csak maga.

Úgyis tele voltam büntudattal, úgy utáltam magam, olyan semminek éreztem magam, s amit ez a Weiszhaupt mondott, a szívemnek ment, a fejemben mintha egybedobtak volna mindent.

- Maga szemtelen vén disznó, - s feléje fordultam begörcbített ujjakkal, - nem szégyeli, hogy egy szegény lányt üldöz. Nem gondol arra, hogy heti öt pengőből nem lehet megélni és mi sokan vagyunk. Nem gondol arra, hogy éhesen az ember nem olyan friss, mint maga, a maga négyszáz pengőjével. Hogy én talán éjjel varrok - és itt kitört belőlem a sírás.

Két vidéki vevő jött be: megálltak a boltajtóban és csak bámultak rám. Weiszhaupt megdöbbsent arca hirtelen kegyetlenre változott: - Blamálja az üzletet - s úgy nézett rám, mint egy vadállat.

- Igenis blamálom, - visítottam, - egy ilyen aranybányában nem szégyelnek öt pengőt fizetni egy éhes lánynak, - a vevők felé fordultam, de azok csak bámultak, aztán hirtelen kimentek.

Mindenfelől felém rohantak. Voltak, akik semmit se szóltak, csak riadtan bámultak rám; voltak, akik álszentül megfogták a karom s az öltöző felé akartak tuszkolni. De nékem kedvem jött, hogy kikiabáljam minden kínomat, kedvem jött, hogy egy gramofont vágjak a Weiszhaupt fejéhez, hogy örökre megemlegessen... de az öreg István hajolt az arcomba: - Kisasszony kérem, ne tessék... - nem ért hozzám az öreg szolgál, csak messziről kértelt a két kezével: őt szerettem itt a legjobban... szegény olyan nehezen járt már, úgy bólogatott a fejével, úgy tudta magáról, hogy öreg s csak irgalomból tűrik meg itten... az öreg István szavára tünetően abbahagytam a rekedt ordítózást s az öltöző felé mentem. Valami csodálatos

erő volt bennem akkor; úgy éreztem, hogy jól cselekedtem, s hogy Weiszhauptot örökre megbélyegeztem... ki és mi előtt?... nem ezek előtt a kulik előtt, valami más, nem is a földön lakó érzés előtt. Ekkor gondoltam életemben először az igazságra.

Nagyon jól esett, hogy mint a süket rohantam végig a bolton s Weiszhaupt egészen kivörösödve követett... azt akarta nékem mondani, hogy kidobtak, hogy a hátralékos bérem lefoglák, mert megsértettem őt... rá se hallgattam s mikor meg akart sérteni valami csúnya, dühös szóval, odaugrottam az üvegajtóhoz s döngve becsaptam az orra előtt.

Fölinduktan elsiettem, de később óvatosan visszakémlelődtem a túlsó oldalról. Azt hittem, hogy a gramofon nem fog szólni, de egy röpké időközön, amikor se villamos, se autó nem dörömbölt az utcán: Fleta magas céje hangzott át hozzám, vékonyan és élesen.

Arrébb mentem. A helyemet máris elfoglalták.

Egész nap éhesen csavarogtam akkor. De nem mentem a tánciskolába, hanem már hétkor otthon voltam. Nem szóltam semmit arról, hogy már nem vagyok a hangszerüzletben. Minde-nemet az evés kötötte le: töltött paprika maradt déltől s elég kenyeret kaptam hozzá. Erőszakosan kínoztam az agyam, hogyha lehet, hirtelen más szakmát válasszak magamnak s lehetőleg egy biztos címet is mondjak az anyámnak, ahová belépek. Ha akkor nem szól hozzám az anyám, talán sohase jutok erre a gondolatra.

- Na, mi ujság? - kérdezte az ő énekelve lejtő hangján.

Felálltam.

- Nézze, anya én otthagytam a hangszerest.

Oldalt fordította a fejét s kicsit meg is rázta, mint aki nem jól hall.

- No igen, igen, hiába néz... heti öt pengőért nem hagyom magam agyonkínozni. Táncosnő leszek! - Ki mondta ezt? én? a töltött paprikák adtak ilyen bátorságot? És csakugyan az is akarok lenni?

- Azt már nem, - mondta az anyám, - az én lányom sohase lesz táncosnő.

Azokra az estékre kellett gondolnom, amikor egyáltalán semmi vacsora nem várt otthon, csak egy szép nagy söröspohár, amiből annyi vizet ihattam, amennyi csak belémfért... mindazokra a dolgokra, amiket eltértem egy vacsoráért.

- És miért nem? - kérdeztem.

- Hogyhogy miért nem? még ilyet kell egy rendes lánynak kérdezni? - megint az az átható, mélyembe súlyedő pillantás szegeződött rám.

Meg akartam nyugtatni az anyámat, hogy még tiszta vagyok, de máma olyan napom volt, amikor a bánat fölverte a harci kedvemet, olyan napom volt, amikor azt éreztem, hogy a sorsom fordulója van ma!

- Már nekem mindegy, - mondtam s a homlokomon megfeszült a bőr.

Anyám az arcához kapott, mint akinek hirtelen belehasít a fájdalom a fogába: - És mikor? - kérdezte hirtelen.

Ha az anyám úgy szól hozzám, mint István délelőtt... ha valami egyszerű, de azért okos fiú udvarlóm akadt volna, aki elvenne feleségül...

Anyám kérdéseire csak annyit feleltem: - Hát nem tud még eleget. Hagyjon.

S ezzel bebujtam az ágyba és kimerülten elaludtam. Hajnal felé ébredtem föl: a hold is süttött még, de már a nap is kelőben volt; mintha valamit álmodtam volna s az parancsolt volna rám,

hogy öreg, szétmálló hálóingemben a tükör elé lépjek. Még sohasem néztem meg magam alaposabban meztelenül; most izgatottan kíváncsi voltam magamra: hiszen a táncosnőnek gyönyörűnek kell lenni. Leengedtem a hálóingemet és egészen közelhúzódtam a tükörhöz. A sötétségből fehérén rajzolódott ki a testem. Az arcom nyáron szeplős, gondoltam és a szám se szép. Kicsit vékony vagyok, de a lábaim egyenesek és a melleim gyönyörűek. Megsimítottam őket és örültem nekik. A szeplőket el lehet púderezni, a számat majd szépen kiigazítom rúzzsal, a szememre idáig mindenki azt mondta, hogy »csodaszép«. Orron és szájon át szálltak az alvók lélekzetei; ti alusztok, gondoltam, én meg itt állok köztetek meztelenül. Rögtön elképzeltem magam szép estélyi ruhába, arany s ezüst tánccipőbe... szinte élveztem, hogy fogok tiszta selyemholmikba öltözni, hogyan fogok végigtipogni a lokál parkettjén... s ebben a pillanatban kívántam is a férfit; az öröm megrázott, ha arra gondoltam, hogy nékem kedvesem lesz... de ez a szó nem tetszett... szeretőm lesz... Olyan furcsa voltam magamnak: mintha idáig az éjszakában futkostam volna kétségbeesetten, de most innen a tükörből úgy látszott vissza a fehér testem, mint az odakint is fölkelő nap... világított felém s örömben halk kis táncra perdültem. Táncosnő leszek, táncosnő leszek, mondogattam, s idős hálóingemet, mint valami estélyi ruhát, fogtam össze a testemen. Aztán szép rejtelmesen, mint aki már mindent tud: visszaosontam az ijedten megreccsenő ágyba...

KÉT MÁZSA

Az irodai szobába már besüt a hold. De a nagy sárga asztalnál, száz és száz irat között, még ott görnyed Görög cégvezető úr. Tolla szakadatlanul serceg, mint szú a fában. Aztán ide kap, jobbra s levelet ránt elő: mintha csupa bohóc ugrálna az írásban, olyan jót nevet rajta. Előtte, kiterjesztett szárnyú, angyalt ábrázoló üvegtartóban töméntelen ceruza. Egyikkel ír pár sort, majd megragadja a másikat nyugtalanságában. Mintha bolha csípné, úgy izeg-mozog a székén...

Egyedül van. A többi szobában kékesen derengenek a görbe és egyenes vonalak: íróasztalokból, székekből csak ennyi látszik s valami csöndes fekete sötétség. Csak a ruhatartók hatnak úgy, mint a lenyesett fák szétálló ágai. S a padlón reccsen végig egy-egy roppanás. S most Görög úr hátradől. Így pihen, billentve a székét, akár a hintát. Aztán dörzsölni kezdi a fejét. Ez jó, így dolgozni. Nincs a bosszantó várakozás Simonra, akit a sürgős iratokkal föltartanak mindenütt. Nem kell semmit senkinek kínosan elmagyarázni. Törődik is ő vele, hogy mit tart róla a hivatal, mert órázik. A többiek várják az elsejét, naponta az ebédidőt és a záróórát. Kattogtatják írógépjüket, unatkozva forgatják a könyvek lapjait; ő, Görög, ezer és ezer dolgot oszt ki nekik, de fogadjunk, egyik se tudja, mit és miért csinál. Egyik se érzi ezt, amit ő most: hogy minden ezen a kicsi Görög-fejen át mozdul innen a világba... mélyet lélezkedik s egészen fölfúvódik.

Mit bánja ő, hogy »süketnek« hívják s »állatnak« nevezik a háta mögött. Vett képeket a lakásába, de nem nézi őket. Kicsoda neki az a szakállas bolond a festményen? Ült zenekar előtt: nem volt elég neki az egésznap láрма, aznap még a trombiták is bőgtek, mint a veszett ökrök; s úgy verték a nagydobot, mintha pergőtűzben lenne a fronton. A színházban túl lassan és fecsegve beszéltek. Mesterkéltén bonyolódott minden. Látszott, hogy az írók nem élnek igazi életet, hanem csak firkálnak egy zugban. S mit tegyen magával, ha folyton a cég ügye jár a fejében. Leveleket diktál mindenütt, asztalnál, ágyban, még ott is alig bírja visszatartani magát, hogy ne arról beszéljen Nyuszinak, mi az ujság az új fakötések körül, hogy áll a csehszlovák korona és így tovább.

Szerencse, hogy a felesége amolyan Nyuszi. Vékonyka, félős, néha még a sötétől is megijed s fölkiált a küszöbön. Él a nagy lakásban. Görög mindig okos, fiatal szobalányt vesz mellé. Azzal aztán horgolnak, hímeznek, takarítanak, még az utcára se nagyon járnak ki, mert minden házhoz hoznak nekik. Ha tél van, telerakják a kályhákat s ülnek a fényüknél s mindenfélével elbeszélgetik az estét. S ilyenkor, ha már a hold Görög úr kicsit kopasz fejére lövi sugarait, veszi a telefónt s föl hívja a Nyuszikát. Biztos nagy riadalom támad a csöndes lakásban: vajjon itt cseng-e? aztán ki az ölből a doromboló macskát, székre a pamutgolyót... egy hosszú tű leesik a földre s az is cseng, akár a telefon.

- Az úr lesz, - jósolja a leány.

S Nyuszi riadozva siet, összefogva köpenyét.

Olyan jó mindezt elgondolni, így, egyedül, munka után és bemondani a kagylóba: félóra mulva otthon leszek, fiam. Olyan jó, hogy lakása van neki, aki árvából lett az, ami. Felesége van, telefonja, képei is vannak a falon, zsebében elég a pénz, - mit kívánhatna? Semmit. Ez is elég, az is szép, hogy ez lett.

- Halló, - mondja Görög úr, - Nyuszikám. Mi van vacsorára? Libamáj? - és Görög úr érzi a hozzávaló salátát is - mi ujság máskülönben nálatok?... úgy (a kanárral van valami baj, nem eszi az új magot)... ellenben hallgass csak ide, hogy mi történt ma nálam, a hivatalban! Valami igazgató becsúsztatott hozzánk egy új gyakornokot. Mit mondjak róla? Égig ér, mindennek nekimegy, valami birkózó és súlyemelő civilben. Jön reggel: »A Görög cégvezető

urat keresem!« - »Miért?« - »Csak neki mondhatom meg személyesen.« - »Én vagyok!« - »Ja vagy úgy?« - mondja és ő nyújtja felém elsőnek a kezét. A nevét nem hallom. S kérlek: a modora. Bizalmas, azt mondja nekem: maga, mi, hova? - se kérem, se igenis, parancsára, - de az óraláncán fitogtat egy nagy ezüstérmét. Mindig azt nézi, hogy észrevegyem. S tudod, milyen majmok ezek a mostani hivatalnokok: jön rögtön az egyik: - kérem, Görög úr, ez valami két mázsával szokott tornászni reggelenként. - Hja, vagy úgy?!

- Mit gondolsz, Nyuszi, mit csináltam vele? Odamegyek hozzá: »Hallom, maga erős ember«, - kihúzza a derekát és körülnéz, hogy mit kell eltolnia a helyéből, - »hát akkor legyen szíves, menjen le a földszinti pénztárhoz és kérdezze meg, hogy a Cukoripar kontóján még fennáll-e a 43.519 pengő 76 filléres tartozás és mi van vele?« Nyuszikám, úgy mondtam neki, ahogy a hivatalban szokásom a beszéd, - gyorsan és máris a szobámban vagyok - beszélek Béccsel.

Látom, hogy a birkózó csak áll, aztán nekilódul. S pár perc múlva visszajön. »Cégvezető úr, kérem, milyen összeget tetszett mondani?« - »Hagyja, - leintem - már megvan azóta, már megvan. Ellenben az irattárból hozza be a Holzkommissions Büro december hetedikü avizóját«... s mikor már indul és mozog a szája, amint ismétli magának a dolgot, újra rákiáltok: »és a Fabank kötlelevelét és a legutóbbi két szállítmány bolettját«... s tovább beszélek a Pénzváltóbankkal...

S megy ez az erős ember. Három névvel, három könnyű kis számmal, amikor még egyet se bír el... S visszajön izzadva... a... a... a... én meg csak nézem, amint dadog és vörösödik és fél, hogy már holnap repül innen a három szám miatt, az, aki két mázsával tornászik. »Hagyja« - intem s rábízok egy deviza-ügyet. Ekkorkát.

Jön vissza. Nem találta az osztályt. Azt az urat. S ma nincs is fogadónap. Odaadok erre az óriás úrnak összeadni tíz tételt... behozza... rossz... s amikor látom, hogy mással akarja megcsináltatni, bemegyek, rácsapok: »Na, kérem, megvan az a pár szám? Nincs?«... S az óriás úr kezében zsebkendő van, egész nap izzad, szeme kitágult, mint egy bolondé... s úgy remeg előttem, mint a kocsonya... s este bejött hozzám... már nem mutogatta az ezüstérmét, be volt gombolva a kabátja. Már nem feszítgette a vállát. Amikor görnyedezve elém áll s mondja: »Tessék elnézni... első nap« - majdnem elnevetem magam. - »Na lássa, - mondom azért neki, - van öt szám is olyan nehéz, mint két mázsa. Na, semmi baj, csak menjen szépen haza.«

Amint ezt mondja Görög úr, szívből mosolyog, hintázza magát: - Mit csinálna, ha annyi millió számot kellene a fejében vinnie, mint nekem... - s hazulról a fülébe cseng Nyuszi vidám kacagása. Hallja, amint mulatságul a leánynak is odaadja hallgatni a kagylót s a telefonon vidáman kacag.

Úgy ni. Ezzel is megvan. Ez az utolsó cselekedete itt az irodában esténként. Fölhívni a Nyuszt s napra nap megnevetetni azzal, hogy' maradt Görög úr máma is fölül... S az apró ember feltűri a kabátgallérját a szél ellen. S lehúzza íróasztalát. S kilép az egyik birodalomból s megy a másikba: haza.

EPRESKERT

Egy percesről hallottam valamit... Azt, hogy szerencsétlen sorsú volt. Bandzsa is, sánta is. Szakálla pedig olyan erős és vörös, hogy még a koldusnyúzáshoz szokott borbélyinasok se beretválták szívesen.

Egyetlen csoda történt csak vele, az ő javára szóló... Olyan komor felhők gomolyogtak akkor az égen, hogy bármelyik beillett volna közülük királynak... s már most e királyok háborúzni kezdtek... vad széllóvakon nyargaltak keletről-nyugatra, majd északról-délre, - mert égi világ-háború volt ez, - aknák, mozsarak dörgése s millió könny - az eső - és a percessel történő csoda: a sűrű villámcsapás! Mert az esett meg vele, hogy egy ilyen fényes, hosszú, halálos szikra mellette csapott le, mint balta hasítva szét a hatalmas fát s mint ördög jelenléte pörkölt szagot árasztva megrémült flótásunk felé.

A percesnek nem volt esernyője. Hányszor és milyen áhítatosan gondolt arra, hogy egyszer majd lesz. Multkor is erről álmodott a jázminbokor alatt. Bevallhatjuk, hogy a perces méla szívében megdobbant már az eltulajdonítás vágya is az esővédő szerszám után - s az utóbbi időben - mintha valami balsejtelem intette volna erre - folyton így sóhajtozott magányos útjain: - Ha nekem egy esernyőm volna! - Ha olykor megnézte magát valamely csillogó pocsolyában, - itt a sár tükörkeretében, - miközben ujjával rendbefésülte tűzveres, kusza haját, - mint álom jelent meg neki a kinyitott ernyő s alatta a védett percek. És a sötét felhők, amelyek mindenképpen életének legnagyobb ellenségei voltak, - a varázskép hatása alatt - a szegény percest sujtó fenyegetéseiket márcsak erőtlenül motyogták mogorva szakállukba... Hallott ő bolondokról is, akik így szólnak: - Szög nő az arcomból - és runyán, vigyorogva, avagy búsan a kovácshoz mennek, hogy harapófogózza ki. S itt a pocsolya fölötti monológban megvádolta ezzel önmagát is: - Bolond vagyok. Esernyő a bajom.

Ezekben a napokban olyan percekre akadt a vörös ember Óbuda zugolyaiban, hogy a tündérlakodalmakon is ilyennel ajándékozzák meg a színvirágból való nyoszolyólányokat, mert szépen s pirulva tartották a habtestű menyasszony fátyolát a daliás, aranykardos királyfi mellett. Ilyen perceből kellene átnyújtani a szentéletű haldoklóknak az utolsó jutalmat. Reményteli gondolatok közben a tálca vidáman, élénken ingott percesünk fején; szívét a reménynek olyan meleg szökökútjai borították el, hogy e reumas húsdarab elvesztette fürdőjükben keserves kínjainak nagyrészét. S a kis bolt - sok tésztavonal - csillagozva: sóval - szinte nevetett és már előre kacérkodott az eljövendő vevőkkel. Emberünknek csodálatos örömmel dobogott a szíve. Pedig már a végzet ott ólálkodott körülötte - mint szikra, aminek csak sóhajnyi szél kell, hogy lángra lobbantson mindent s elhamvasszon egy életet.

Mint valami álmot várta ma az Epreskert zöld fáit; a halk utakat, amin akár a felcsillanó virág-szirmok sétálnak a szépruhás asszonyok, akik valamennyi percecét megveszik s ez a sok álom és remény annyira feléje áramlott, hogy már-már kacagás ingerelte s meleg lélegzettel sóhajtott ki magából a délibábokat, mert túl sok volt neki... Ugyanekkor - hogyismondjam - az égen kifutott a tej. A Nap túlságosan aláfűtött a fehér felhőknek, - duzzadtak-puffadtak, aztán kibuggyant belőlük a lé s a kozmás villámok ott repkedtek az össze-visszaázott, tönkrevert percek felett. Egy polypszerű gomoly maradt emberünk tálcáján s mintha e polypnak kifolyt szemei pörögnének alá, úgy csöpögtek le az ázott tézta közül az esőcseppek.

S ugyanekkor egy vak is feltűnt a tájon, szájában kormos fuvolával. Azt hitte szegény, hogy egy nagy ház-udvar közepén áll s annak fujja nótáit, pedig nem volt körülötte más, mint a beépítetlen telkek sáros dunyhája és a mi elázott percesünk.

Ez a magányos fuvolaszó még sokáig visszhangzott a vörös emberben. Sőt amikor már oda-került szegény feje, hogy az egyik ágra felhurkolta magát - s amikor ez a hurok már annyira szorította a gégéjét, hogy nem igen ihatott vele többé vizet, - e különös, félhomályú állapotban, midőn búcsúképpen, ijedelemből is felnyitotta a szemét, - a vak fuvolást látta, nagy, üres telek közepén, csontos ujjával - szinte perencesünk utolsó lihegéseiből billegetve ki sikongó nótáját fekete hangszerén.

És most történt vele a második csoda: az ósdi madzag, mit fehérenműjéből húzott ki életet oltó célból - e madzag nem szakadt le alatta, hanem komolyan és kötelességtudón egyre szorosabbra húzódott a nyakán - mintha valaki bízta volna - szorítsd csak, szorítsd... A lába ide s oda kalimpált. Mintha ezzel rúgta volna magát mind feljebb s feljebb ama sugárözön felé, ahol elvakul a földi élet, a kín és csak a másik életünk kezd látni.

Aztán meghalt. Csillagok őrizték őt és néhány madár. Már messze járhatott a földtől, amikor az éjszaka csavargói ráakadtak. Egy kóbor kutya volt az első - sárosan és csillogó szemmel megnézte a padra tett ázott pereceket, kivett a tálcából szerényen s üldözötten egyet, majd hűséges szemeivel feltekintett az akasztott emberre, s elügetett az éjszakába. Aztán arra ment egy vak, nyakába akasztott harmonikával, de ez elhaladt a terített asztal mellett, noha éhes volt. Ám később egy halvány, nyurga legény vetődött erre - s teletömte nagy zsebeit az ázott pereccel. Majd keresztet vetett a halott felé - s lábhegyen - mintha csak aludna az, aki nincs - elnyelelte magát az éji sűrűséggel.

Reggelre nem maradt perec - remegő kezek, tolvajló tenyerek, éjféli ujjak meglakomázták a halotti tort, mert sok vándor van az éjben. S aztán - mint fáradt gyertyáról az utolsó csöpp - leszakadt a földre a perences ember.

ZERGESZIKLA

Jonatán, ebben az időben, vidáman csatangolt az országban. Elszabadult féltékeny apja táborából s itt, nem vette más körül, mint a hegyek zöldje s a csendesen kéklő ég. Vándorlás közben gyakran gondolt barátjára, Áchivászra, a merészre, akivel sast játszottak a Zergesziklákon. Akkor - Áchivász volt a sas és Jonatán szaporán üldözte őt. De Áchivász kurjantgatva s karjait széttárva mindig feljebb s magosabbra ért - akár az igazi madár. Hol beburkolódzott egy felhő ködébe, majd kicsillant az egyik napzaporozta fokon, lihegve és nevetve.

Jonatán a felhő alatt volt s hunyorogva nézte sziklához támaszkodó barátját. Úgy állt fönt Áchivász, mint a sasmadár és alant Jonatán, mint a másik, aki hozzáröpül. Azt kiáltotta neki, hogy megfogja.

De Áchivász bolondul megrázta a fejét; majd vad, diadalmas hangot hallatott és kiterjesztve karját, akár a szárnyat: beleugrott a levegőbe. Csillogó sugarak között zúgott alá, majd felhőhomály gomolyogta körül és közben Jonatán hallotta Áchivász szilaj, boldog nevetését, majd alulról a halálos, dörrenő csattanást.

Ebben az időben Jonatán megint kedvet érzett, hogy meglátogassa a szürkébe és ezüstbe öltözködő Zergesziklákat. Mellette szerecsen fegyverhordója haladt, Peta. A néger fiú épúgy szeretett csavarogni, mint fiatal ura; ha patakra akadtak és nyár volt - levetkőztek s locsolgatták egymást: a fekete a fehéret.

Jonatán szerette a nyarat. Szívesen izzadt az erős nap alatt, mert izmai duzzadóbbak voltak; a szeme kigyulladt. Nyáron mindig merészeket és bátrakat gondolt s ilyenkor nem félt az ördögtől sem.

Már nem voltak messze a filiszteus örsektől és Jonatánnak nagy kedve volt arra, hogy birkózzon s a kardjával vagdalkozzon. - Ha meghalok, gondolta, legalább elmúlik atyám egyik aggodalma; halálnak pedig lesz ez is olyan, mint Áchivász sashalála.

A szerecsen is vidáman dohogott a dologhoz. Rajtaütni a filiszteusokon s levágni kettőnek-háromnak a fülét - nagyszerű lesz!

- Ha sikerült, - gondolta Jonatán, - Saul is belátja, hogy alkalmas vagyok a csatára s rábízhat már egy csapatot.

Odafönn, a csúcson, a filiszteus örsek énekeltek.

Jonatán és Peta óvatosan kúsztak feléjük. Aztán meglapultak a bokrok mögött. Az egyik filiszteus a hátán feküdt, a másik pedig a szájába engedte tömlőjéből a bort. De a harmadik örs, aki óriás sarjadék volt s hat ujjú férfi - kipirosodva és nevetve a lándzsájára támaszkodott s úgy tűnt: folyton azt a bokrot nézte, ahol Jonatánék lapulgattak. Jonatán megbökte Petát s amilyen gyorsan csak tudta, ledobta magáról az öltönyét. Így tett, ugyancsak igyekezve, a szerecsen is. S mielőtt az óriás feléjük léphetett volna, mind a ketten kiemelkedtek a bokor mögül.

A vigyorgó szerecsen lantot pengetett; míg Jonatán kelletve magát, lágy tánccal közeledett a filiszteus felé. A két részegebb örs azt hitte: álmot lát. Aki a hátán feküdt, ingadozva az oldalára fordult s úgy nézte őket pislogva; aki borral itatta őt, az eltátotta ámulva a száját, mert Jonatán szép testű férfi volt. Miközben a meztelen szerecsen bűvösen kezelte a lantot, Jonatán enyelegve táncolta körül az óriás filiszteust.

Az óriás mohón utána nyúlt, mint aki le akarja fékezni Jonatán táncát; de Jonatán szabadkozott és szégyenlősnek mutatta magát, majd - mintha a szerecsen lantjátéka üzné: bekeringélt a bokrok s a fák homálya mögé.

Az óriás ekkor ledobta a lándzsáját s a száját törülgetve, kacagva követte Jonatánt.

Ezalatt Peta ésbontóan cibálta tovább a lantot a két másik örsnek és rekedt, mulatságos hangján, ahogy kifért a torkán, énekelt hozzá.

S amikor, rövid idő múltán Jonatán kiintett a bokorból - elindult a sűrű felé a másik filiszteus is. Kutatva vizsgálta a fekete tekintetét, aki követte őt a lantjával. Nagy, kék, részeg szemei voltak a filiszteusnak s fülelő állathoz hasonlított. Ekkor a néger hízelkedve átölelte őt a derekánál, magához húzta és közben kilopta törét. Ordítástól reszketett meg az ég: a filiszteus nyögve s őrvögve lerogyott. A szerecsen kifordította az ágyékát. S most a meztelen Jonatán is kitört a bokorból. Kezében már lándzsát markolt s a lábszára véres volt a leölt óriástól.

A harmadik filiszteus mikor látta, hogy a meztelenek megtámadják: följajdult s leborult arccal a földre. Jonatán hátulról dőfte belé a lándzsát s ezzel szinte odaszegezte a hörgő embert a füvek közé.

Három apró patakocska keletkezett akkor a napsütötte tájon. Eleinte vígan ömöltek s magukkal sodorták az útjukba akadó hangyákat és apróbb kövecskéket. Aztán megállt a csorgásuk és megfeketültek, akár a halál.

Jonatán és a szerecsen szeme ragyogott az örömtől. Diadalmasan összenéztek, majd Jonatán levágta az óriás fajzat fejét és a lándzsájára tűzte. Peta meg összeszedte a filiszteusok fegyverét és a holttestüket legurította a mélybe, hogy összetörjenek.

Igy mentek visszafelé, amikor találkoztak eggyel az izraeliták közül. Összecapta a kezét és nevetett örömeiben: - Mennyit öltél meg, vitézem? - kérdezte Jonatánt.

Jonatán nevetett: - Harminc ilyen és húsz közönséges örset.

De a szerecsen közbekiáltott: - Volt az összesen száz is!

Ekkor az izraelita maga alá kapta a lábait s rohanni kezdett Ráma felé, ahol élt egy öreg, bölcs prófétáló, aki feljegyezte a zsidók hőstetteit abban az időben. De amint futott, az ember arra gondolt, hogy majd többet mond, mert Izrael most úgylis csüggedt a harcikedvben.

Jonatán örömmel vitte az óriás fejét. - Mit szól majd ehhez az apám? ekkora óriást még ő sem ejtett el soha!

S büszkén haladt faluról-falura. Fiatal szíve örömtől zakatolt, ha dícsérték hősiességét, s a lányok virágot dobtak elébe. Már nem szégyelte, hogy királyfi s engedte, hogy az egyik kútnál a pásztorok megcsókolják a kezét.

A HÁRFÁS

Már fázott Dávid király és máglyák lobogtak minden szobában, ahova csak ment. A szekere, amin a templomba hajtatott: lángokkal volt teli. Egy szerecsen futott utána és folyton fát dobált a szekér paraszaira. De Dávidnak mégis vacogtak a fogai s a nép azt mondogatta: - Fázik a király.

A király lehorgasztott fejjel ült a szekéren, amely égő napsütésben haladt a templom felé. Hallotta, hogy ropog ülése alatt a libánoni fa; de ugyanekkor egy ősz ember repült vele szembe és szárnyaival hideg szelet vert a király felé. Majd eltűnt ez: és sűrű hóhullás között haladt Dávid képzelete és vacogva felsóhajtott: - Téli hónap lenne a halál, ahol mindig csak havazik, mindig csak fúj a szél? az Úr árnyéka lenne a halál és én magam is csak árnyék? - révületében ijedten kapott a melléhez. És mintha ujjai a vízbe süppedtek volna. Alig találta már meg a testét.

A lovak éppen megtorpantak. Itt volt a templom. A nagy, hűvös templom, ahol a csendesség az árnyékokra támaszkodott; ahol a papok már nyugtalanul sugdolództak régóta: - Mikor hal meg végre a mi Dávidunk? meddig húzza még?

A király elé kijött Ebjatar, a főpap. Hidegek, homályosak voltak a szemei, mint a szürke kő. Dávid hátrafordult előle s a szerecsent nézte: a fiú lihegett s a népet bámulta, a lázas nap ellen szeméhez emelve a kezét. A homloka az erős munkától nedves és veritékes volt.

Ebjatar közben egyre hajlongott a király előtt. Dávid azt akarta néki mondani: - Gyujtass tüzet az egész templomban... akkor bemegeyek. De ezek a szavak csak belül reszkettek el az öreg emberben. Fölemelte a fejét és Ebjatarra nézett: - Azért jöttem hozzád, hogy üzenj Salamonért.

Körülpillantott s mégjobban elszomorodott: mindenki a homlokát s az orrát törülgette, úgy izzadt. Ő pedig vacogott még a szőrmék között is.

- Egy kis verejték kellene Ebjatar, - suttogta a főpapnak.

A főpap már kiáltani akart, hogy hozzanak a királynak veritéket a homlokokról. De Dávid odaszólt a kocsisának: - Hajts inkább haza, fiú, - és a főpapnak: - Hát küldj el Salamonért, hogy átadjam neki a királyságot.

Otthon a kedves Abiság várta a királyt. Szapora légzésű volt a lány, barna bőre fénylett, csillogott és forrónak mutatta. Sajnálta a királyt; ő, aki vele feküdt, hogy takargassa az éjszaka ellen: hallotta, hogyan kopognak egyre Dávid fogai; s hallotta, hogyan beszélgetnek nyikorogva, csikordulva a király csontjai - mint öreg bútor - mint vén szekér. Ilyenkor, néha éjidőben is megfürdették a királyt forró állatvérben. Behozták a palotába a nagyfejű, patás barmokat. Odavezették a kád széléig s ott metszette el vastag torkukat Bichász, az udvari hentes. Dávid kuporogva ült a kád alján: dideregve várta, míg Bichász kése megvillant a fáklyafényben, a barom elbődült és panaszos bőgése utat nyitott a vérsugárnak, amely a királyra zúdult.

Aztán - a szerecsenek elcipelték az eldölt barmokat. Néha egy egész csorda vágatott le ilyenkor. Dávid már derékig kuksolt a vérben - s mindene vörös volt. Kint pedig az ország vándorai és szegényei áldották benne a jó királyt, mert a húst ingyen osztották szét közöttük. A nép amúgy is jóságosnak hívta Dávidot és mindenütt lángot gyujtott, hogy melegebb legyen ezáltal Izraelben.

Mikor Salamon eljött Dávidhoz, az éppen a kádban melengette magát. Mellette Abiság tündökölt pirosan s a terem minden sarkában ropogott a tűz.

Salamon odament a véres Dávidhoz, s mikor meglátta a Góliátot verő hős vékonyka tagjait: felsóhajtott. Arra gondolt, mit kell szenvednie a bűnösnek, ha Dávid, akit jónak mondtak - így távozik el a földről.

Dávid kicipeltette magát a fürdőből. Csak a piros, bevért arca látszott ki a sok szőrme közül. Sírt, amikor a fiát üdvözölte. Keservesen, összetörten zokogott. Mintha látta volna önmagát. A lány is sírni kezdett s nemsokára az egész palota visszhangzott a zokogástól.

Salamon azt hitte, hogy apja már a halálnak rimánkodik. Körülnézett, nem láthatja-e valahol s intett az íjásznak, hogy lesse az eget s ha sötét madarat lát, lőjje le. A halál szárnyakon halad. S letérdelt Dávid elé; áldását kérte s azt, hogy kenje fel királlyá.

De Dávid előbb odavonta maga mellé a fiát. S megragadta a karját:

- Nézz rám Salamon. Jó voltam, jobb nem volt nálam senki. Mert a máchnájimi domboknál nem dobált-e meg Simeon, Géra fia kővel és szeméttel? Megöltem? Nem! él, tovább fog élni mint én! Ebjatar hányszor árult el? és Joáb mennyiszor pártolt át elleneimhez, ha azok többet ígértek nekik mint én? S ezek, mégis, mind élni fognak; nem fáznak. De te, bánj velük bölcseséged szerint s ne engedd, hogy ősz fejük békésen szálljon a sírba.

Aztán kiküldött mindenkit a szobából s csak Salamon maradt nála:

- Hányszor meggyaláztak engem Izraelben! Joáb azt mondta: - Fogd a híres citerát s pengesd el Jeruzsálem elől az ellenséget. A szemembe nevetett akkor s megrángatta a szakállamat s kivette a kardját, hogy levágja a fejem. És én sírva könyörögtem néki az életemért. Megesküdtetett, hogy soha nem bántom ezért, amíg él. És a kődobáló is megesküdtetett. De téged nem köt az én esküm; add a kezembe fogadalmadat, hogy megölöd őket.

- Megölöd, megölöd őket, - rángatta Dávid Salamont.

És Salamon megesküdött neki erre. Aztán - felkenten - mint ifjú király eltávozott atyjától s tűnődve ment a szekere felé.

Nemsokára utána, Abiság kifutott a horkoló szolgák közé; felrázta őket: - Meghalt, meghalt, mondogatta nekik. Betódultak hozzá s látták Dávidot összehúzódva, hideg orral, kimúltan.

S szaladt a híre: el lehet már oltani a tüzeket Izraelben. S a lángok kialudtak s az éjben felkelt a Hold. Dávidról az öregasszonyok lemosták a barmok vérének s vászonba göngyölték szomorú kis testét.

Az éjjel hideg volt s mondták is Izraelben: - Milyen szerencse, hogy nem él már a mi királyunk, Dávid. Fázna ma éjjel nagyon.

ELMÚLÁS

Mióta csak emlékezni tudok, naponta hozták a kékes, hajladozó vaslemezeket apám műhelyébe: egyik inas fogta elől, a másik megkapta hátul s amint az óriás táblák ingtak a kezeik között, pattogott róluk a zománc, a pikkely.

Más, látogató fiucskák vagy leánykák szemhéja összecsappant, mikor az inasok ledobták a lemezeket a földre s akkorákat csattantak, mint az ágyúk. Az idegen fiúk félve és reszketve lesték, ha az otromba olló nyekergő, fulladozó hanggal kettészelt egy tábla lemezt, vagy labdaformát kanyarított ki egy rézlapból. Félték a barátkaím az üllő közelébe állni: két bajszos, kormosorrú alak, pim-pam, csakúgy verte a gyulladt vasat, amely mint a sárkány, szikrát köpött szét. A zajból reszelők zsibongtak ki mély és remegő hangon... de voltak finomvágásúak köztük, amelyek egészen lágyan s olajosan dalolgattak valamely zár felületén. Más fiú mikor értett a zárhoz? sohase! én meg láttam a kis merevdrótú rúgókat, amint egy vascsap mögé akasztották feszülő testüket; láttam, hogyan reszeli ovális elejükbe a segéd a kulcs fokára való helyet. Megértettem a le- és feljáró vasrudak rendszerét; alig voltam négy éves, mikor egy kis számolyról felágaskodva, már kinyitottam a szomszédnékné ajtaját egy sperhákniival. A parasztfiúk - mondotta atyám mély hangon - kis nyulat, télről ittmaradt golyát és kikelő csibéket ápolgatnak, az én fiam - és már-már kiabált - a fúrókat gyűjtögeti, a kimarjult fűrészeket s kopottvágású reszelőket.

Nagyon becsültek engem a műhelyben; kiszagzának hívtak, tőlem kérték a szegecses és a zord munkások meg is csókoltak, ha kívánságukra el tudtam hozni a kilences hosszú nittnit; egyik meg örömeiben, hogy rátartottam neki a szegecselésnél, egy pohár sert itatott meg velem, s noha forgott körülöttem a világ, s hol egyik, hol a másik szemem hunyódott le: csak tartottam a szegecs alá.

Csak arra emlékszem, hogy szakadatlanul folyt a munka: sohase voltak meg a kapuk, rácsok, záruk s miegymás a terminusra. Ha volt húsz segéd, kellett volna még három hozzá...

Most meg egy kis ház mindössze az, ami őrzi e serény munkálkodás emlékét; akik összekalapálták, reszelték és kovácsolták, azokat szétszórta, megölte, vakká és rokkanttá tette a háború. Van még egy kis műhely, úgy két szobanagyságú; az olló is a régi s a széttárt pófájú satuk, amint hónapokon át üresen állnak, majdhogy könnyet csálnak az ember szemébe. A reszelők is csak hevernek, alszanak; a kalapácsokat vízbe dugtuk, hogy dagadjon a nyelvük s a víz lassan rozsdássá válik fölöttük. Olykor-olykor nyílik a kapu s ha valami régi munkása jön apának, akkor bevonulnak a kis műhelybe, beszélnek, mint hősök erről a munkáról és arról; hírt hoznak, ki halt meg, mibe és mikor; aztán ebédhez invitálja be az apám: a régi idők elevednek fel nékem is, mikor a jövevény oly tiszteletteljesen beszélget az apámmal, félszegen ül a helyén s alig mer enni. Ez a félszeg tisztelet arra emlékeztet, ami elmúlt; anyám kézcsókot kap ebédután, én meg valami szégyenlős mosollyal állok az öreg lakatosok szemlélődését termetem és megemberesedésem fölött.

Pedig nem szívesen állok a tekintetüket. A harmincéves iparendélyt én vittem vissza minap, hogy az iparadó se sanyargasson, de az üres keret, amiben az engedély volt, ott maradt a falon. Azóta már nekem is van parancsolóm, aki előtt úgy állok, mint ez az öreg apám előtt. Állásról-állásra bolyongva sokat szenvedtem: hiszem kiskorom óta megszoktam, hogy a magam esze számbajöjjön minden kérdésben; az állásokban meg el kellett végeznem oktalanságokat, lassabban kellett dolgoznom, mintsem muszáj volna: parancsolóim szeszélye szerint.

S apám is mintha elfeledkezett volna arról, hogy ő mi és ki volt harminc éven át. A házunknál nem volt se virág, se fű, se fa, se állat eddig. De most, egyik nap azt láttam, hogy egy kert

rajzát fektette le fehér kavicskövekből az apám. Aztán bizalmasan kért öt pengőt tőlem két fuvar fekete földre. S a fehér kövek rácsa mögé fekete föld került. S egy-egy pengő árán fűmagot, nefelet, babot s megymást vetett a kertbe. S amíg eddig az apám csak ült búsán a műhelye körül, most valahonnan előkeresett egy kis kapát, gereblyét, s rácsok és záruk szaporodása helyett hírt adott arról, hogy már bujik a fű, nő ám az a bab, megkarózik... Időtöltésnek vettem volna, ha apám hozzá nem fűzi mindig:

- Mintha Szekszárdon élnék mostan.

Ott született; gyakran emlegette. Beszélt arról, hogy volt neki egy gólyája, amelyik nála töltött két telet; úgy fogta őt a mezőn, ahogy lemaradt a vándorcsapatból; egyik nap aztán, tavasszal, szépen rákelepett, párszor körülrepülte a házat s azzal egy érkező gólyacsapattal eltűnt mindörökre. Meghogya volt szederfájuk: s hogy azt esténként megmázták öten testvérek s a szeder és egy jó cseber víz volt a vacsorájuk éveken át.

Hogy kívülről tudták, ha azt mondják: mama, vacsorát... a válasz ez: menjetek a szederfára. S mily jó volt ottan! Csakugyan: mesélgette ezt még a régi sok munka közben is az atyám. Eltűntek egymás elől a sötét lombok között s a csillagok világánál tépdésték a véres gyümölcsöt. Ha szél volt, ringatta őket, az öt testvért a lomb s feketén futottak fejük fölött az esti fölhek.

Figyeltem, hogy a műhelyben sohase mondta apám azt: fölő!... de így este csavarosabbá lett a beszéde, keményebb s mégis zeneibb: virágok és elbődülő barmok sétáltak ki a száján, egy kisváros települt eléje az asztalra, tányérja s villája mellé, a kenyértől nem messze.

Ezeket én akkor immel s ámmal hallgattam; inkább a hidakról, áramtelepekről, miket folyók táplálnak s az új, szélesebb gyorsvonalokról szerettem beszédet figyelni.

De most, hogy hajnalban apám fölkel s vésni kezdett kapája a földbe: úgy láttam apámat, mint aki egy nagy lépéssel visszament valahová. A műhelye állt, halottnak volt mondható; s noha a gépek, szerszámok, el-eldobált vasak legfeljebb, ha rozsdát kapnak, de máskülönben akkorák maradnak, mint amilyenek eredetileg voltak: mintha az segítené őket, hogy csöndben fekszenek, por alatt. S aki így látja ezt, az is gyöngül.

Ezért áldás, hogy apám kertészkedik. S én, aki újabban mindent, ami ebben a házban történik, tűnődve fogadok, meglepődöm, mikor egy kakast veszek észre az udvarunkon. Nem valami szépség, pirostollú, koronája még nincsen egészen kinőve; egyedül mászkál máma, de lám, holnap már ott kotyog mellette egy fehér tyúk. Aztán több tyúk érkezik valahonnan s a kakas koronája nemsokára kezd kinőni s a hangja is szépül. Hajnalban ő költi fel az apámat: kukorékol s apám, kilestem, boldogan bólogatva hallgatja őt.

Miskónak hívja; a tenyeréből eteti s beszélget vele. Éppen azt mondja el neki, hogy volt ám nekünk egy nagyobb veres kakasunk, mint te vagy, Miskó, de azt Móricnak hívták, Jókai Móric után; oszt az olyan volt, hogy nem evett addig, míg csak el nem szédült az éhségtől, érted-e, Miskó; mindent a tyúkoknak hagyott; azt mindig kézbe kellett venni, bevinni a konyhába külön etetésre.

S a kakas csak hallgatta az apámat, amint előtte kukol. Néha valamit visszakiált válaszul és az apám boldog: - Ért ez már magyarul, megtanítom polyákul is.

S van már munkája neki: a rendetlen tojásokat kosárhoz szoktatni; pálcikával leverni a füre éhes tyúkokat a növekvő kert kerítéséről. S a beszédje kezd olyan lenni egészen, mint mikor régente Szekszárdról, a gólyákról s a nyulakról mesélt.

Jött az ősz. S egyik reggel ajtónk előtt gomolygott a köd s én olyan furcsán néztem ezt a gomolygást. Ködöt láttam már többet, de ez a köd félelmetesen hatott rám. Elborítva tartotta az eget, nem lehetett két lépést látni, a tyúkokra majd rálépett az ember az udvaron. Apámnak

még akartam mondani: ne nagyon mászkáljon az ilyen ködös időben... de ő a kakasát hívogatta.

Amint anyám mesélte, egész nap kint futkosott az iszonyú ködben; már a baj bujkált benne s az tette olyan furcsává nékem is este. Az ágyban feküdt, a lámpa égett az éjjeliszekrényén s kezében egy könyv volt. Orrán kicsit lecsüngött a szemüveg, amit közösen használtak az anyámmal, ami miatt mindig nagy pörlekedések voltak. Mert hol apám, hol anyám rakta el valahová ezt a fránya szemüveget s nem akadtak rá, mikor szükség volt rá. Ezek a veszeke-
dések mindig eszembe jutottak, ha a szemüvegre néztem.

Azt mondja az apám, mikor belépek: - Füh, füh... az anyám felém néz az ágyból nagy álmosan s mondja: tudja az Isten mi van vele máma s olyan bolondokat mond.

Én kérdelem: Miért tetszik azt mondani, hogy füh, meg füh.

- Forró ez a könyv, fiam, - mondja az apám.

S nyugtalanul rámered a lámpára.

- Eloítsam talán a lámpát? - kérdelem.

Elkezd erre valamit dalolni az apám.

Megfogom a kezét: forró. Azt akarom mondani: minek ment a ködbe... aztán az anyámat szeretném fölkelteni, de az soványan, elgyötörtén a napi munkától, mély alvásba merült.

- Mije fáj? - kérdelem.

S erre ő megint dalol.

De a dalolgatása végén már alig kap levegőt s hirtelen fulladozva köhögni kezd... Tüdőgyulladása volt... Hét napon át sokat szenvedett: egyre azt várta, hogy a köd, amibe megbetegült, elszálljon s akkor elszáll az ő baja is. Mit nem adtam volna, ha elhajthattam volna ezt a ködöt a földről... de a köd maradt, a tyúkokat nem lehetett látni, s ez a vakság csak mélyítette rossz sejtelmeinket.

Hajnal volt, a hetedik napon. Ébren ültem, hogy cseréljem a borogatást apámon. Ő is ébren volt, behúnyt szemmel feküdt.

- Hány óra? - hallom a kérdést.

- Három lesz mingyárt.

- Fiacskám, - feléje fordulok teljes szívvel és segítek neki a fölülésben: - A kakast, - lihegi.

Amint itt a kezem között tartom: hálóinge alatt lógnak a borogatóruhák, a fején hátracsúsztatva a vizeskendő s az egész testből a láz izzadt szaga száll. Arcán kiül az ősz szakáll, bajusza fedi az ajkát s a szája tátva van szakadatlan, hogy levegőért kapkodhasson.

Lábhegyen megyek ki: anyám még erre is megmoccan, fölneéz, s kimerülten alszik tovább. Én pedig sietek. Soha így még nem siettem. S mikor kilépek, a tisztult égen a csillagokat látom meg, az udvar fekete fényében fölismerek mindent: a köd elvonult, elhajtódott másfelé. Meggyógyul, meggyógyul, ez a szó nevetve önt el s reszketek, hogy Miskót már a kezemben tartsam.

Fölriadnak a tyúkok s a homályban ráakadok a kakasra. Kortyog, de mikor a nevén szólítgatom s simogatom: megnyugszik. Én pedig sietek vele be s amint átlépek az ajtót: elkukorékolja magát. S erre az apám valahogy fölül, az arca mosolygós lesz s a Miskó másodszor is kukorékol néki.

- Elment a köd, - mondom s hiszem, hogy elment a köd, elmúlt a baj, s az anyám is bámulva fölül a friss kakashangra.

Egy kis szemért futok ki a konyhába s beleöntöm az apám tenyerébe. Miskó szedegeti s jobbra s balra hull az árpa az ágyneműre. Aztán fölkapja a fejét és megint hirdeti a hajnalt.

De közben apám mintha elvesztene szeme elől minket, keze se találja kedves állatját... s a homlokán hirtelen, gyorsan nagy fehér izzadságcsöppek jelennek meg... letörölöm az arcát s érzem: hideg verejték ez.

Nem tudok semmit se szólni, de az anyám is jön s ő is törli, újra és újra: hideg verejték.

A kakas most leugrik az ágyról, mert kintről behallatszik, hogy kodálni kezdtek a tyúkok. Az ajtó felé megy s mivel nincsen kiút: elkezd ott kukorékolni. Szüntelenül, ésbontóan és szólítgatja a kelő Napot... és ijedten félreszökken, mikor én föltépem az ajtót, hogy orvosért fussak.

Mire visszaérünk a doktorral, már halott az apám. S a nyitott ajtón bejöttek hozzá a tyúkok, s ott szedegetik a földrehullt szemeket az ágya körül. S a Miskó kotyogva hívja őket. De néha okos fejét félrehajtja s úgy figyel zokogásunkat, míg a falánkabb tyúkok odakapnak hulló könnyeinkhez.